

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Zdravotně sociální fakulta

**Validizace psychodiagnostického testu ESK-
Existenciální škála**

Diplomová práce

Autor: Vlastimil Míčan

Vedoucí práce: Mgr. Richard Mottl

19. dubna 2007

Study of Validity ESK

The self – assess questionnaire ESK is constructed to measure the mental abilities of the person, his readiness for valuable and meaningful life. The target of the ESK is not to examine the psychological dimension of the person but to study his experience with using mental competences. The scores achieved in the questionnaire ESK do not describe permanent personality traits but they reflect the person's present experience with using potential features, which are given everyone equally but people realize them to a different extent in their lives. The examined person is asked about his usual reactions, which enable him to cope with the life situations. The validity of many items is not evident, so the examined person does not know what is measured, which reduces the possibility that the answers are distorted in order to be social acceptable. The answers are divided into four basic scales, every two of these scales are merged into the higher factors and the total score is made out by combining these two factors. The total score expresses “the overall fullness of the existence” or “the subjective perceived meaningfulness of the existence”. The questionnaire was answered by 210 respondents and the survey results were compared with the austrian norms. Finally the correlative analysis of the questionnaires ESK and SPARO was made to find out relations between ESK scales and the personality structure of an individual.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Validizace psychodiagnostického testu ESK- Existenciální škála“ vypracoval samostatně a použil jen pramenů, které cituji a uvádím v příložené bibliografii.

Souhlasím s použitím práce k vědeckým účelům.

V Českých Budějovicích, dne 19. dubna 2007

Vlastimil Míčan

Touto cestou chci poděkovat vedoucímu práce Mgr. Richardu Mottlovi za odborné vedení diplomové práce, poskytování rad, jeho čas, trpělivost a věcné připomínky.

OBSAH

Úvod.....	7
1. Současný stav.....	10
1.1 Historický vývoj typologie osobnosti.....	10
1.2 Existenciální psychoterapie.....	17
1.3 Logoterapie.....	20
1.4 ESK – Existenciální škála.....	25
1.5 Co test ESK měří?.....	27
1.6 Podoba testu.....	29
1.7 Stupnice a třídy odpovědí v ESK.....	31
1.8 Kvalitativní popis základních stupnic ESK.....	33
1.8.1 SO = „SEBEODSTUP“ či „SEBEDISTANCE“.....	33
1.8.2 SP = „SEBEPŘESAHA“ či „SEBETRASCENDENCE“.....	35
1.8.3 SV = „SVOBODA“.....	37
1.8.4 OD = „ODPOVĚDNOST“.....	39
1.9 Kvalitativní popis složených stupnic ESK.....	41
1.9.1 P = „PERSONALITA“ či „OSOBNÍ FAKTOR“.....	41
1.9.2 E = „EXISTENCIALITA“ či „EXISTENCIÁLNÍ FAKTOR“.....	43
1.9.3 CS = „CELKOVÝ SKÓR“ či „PROŽÍVANÁ SMYSLUPLNOST“.....	45
1.10 Kvalitativní popis dalších kombinací stupnic ESK.....	47
1.11 Využití testu ESK.....	52
1.12 Dotazník SPARO.....	52
2. Cíl práce a hypotézy.....	56
3. Metodika.....	56
3.1 Použité metody.....	56
3.2 Charakteristika cílového souboru.....	57
4. Výsledky testu.....	59
5. Diskuse.....	82
6. Závěr.....	92

7. Seznam použité literatury.....	94
8. Klíčová slova.....	97
9. Přílohy.....	98

Úvod

Vynalézavost pachatelů trestných činů, jejich moderní výstroj a výzbroj a v neposlední řadě stoupající brutalita pachatelů, kladou stále větší nároky na příslušníky policie a na jejich psychickou odolnost (7). Toto je nejmarkantnější u organizovaného zločinu, který je nejvyšším a nejnebezpečnějším typem skupinové trestné činnosti, neboť právě jejími členy je páchána organizovaná kriminalita, přičemž smyslem existence organizace je především soustavné a dlouhodobé páchání profesionální kriminality. Svou trestnou činnost pečlivě plánuje a připravuje, nic nenechává náhodě. Zločinecké struktury organizovaného zločinu používají k dosahování svých cílů jakýchkoli prostředků (násilí, teror, vydírání, zastrašování, korupce, diskreditace atd.)(14).

V současné době se dá reálně předpokládat, že organizovaný zločin se pokouší své vyškolené lidi nasadit i do struktur policie. Ti se přihlásí jako uchazeči o práci v Policii ČR a stanou-li se jejími příslušníky, plní úkoly jak policie, tak i úkoly pro organizovaný zločin (7).

Proto úloha psychologů v policii neustále vzrůstá a to nejen v procesu prověřování uchazečů hlásících se do policie, tak v psychologickém posuzování a prověřování již sloužících policistů na úsecích se zvláště silnými psychickými zátěžemi. Vyplývá to z úkolů, které plní policie na úseku ochrany bezpečnosti osob a majetku, boje proti terorismu, odhalování trestných činů a zjišťování jejich pachatelů a dalších úkolů, které jsou specifikovány v § 2 Zák. č. 283/1991 Sb. (31).

Protože jde o úkoly velice složité a náročné, mohou je plnit policisté, kteří jsou velmi dobře připraveni jak fyzicky, tak zejména psychicky. Nelze opomenout i důležitost odborné přípravy, která je nezbytná proto, že při odhalování trestné činnosti jde o zásah do práv a svobod občanů, na základě zákona, jehož uplatnění a aplikace musí být provedena příslušníkem policie přesně a bezchybně (7).

Předpoklady k přijetí do služebního poměru jsou dány přímo zákonem (Zák. č. 361/2003 Sb.), kde je uvedeno v § 13, odst. 1): Do služebního poměru může být přijat státní občan České republiky, který je podle písm. e) zdravotně, osobnostně a fyzicky způsobilý k výkonu služby. Rovněž je dáno tímto zákonem v § 15, odst. 2 a 3, že

osobnostní způsobilost občana posuzuje psycholog psychologického pracoviště bezpečnostního sboru a za osobnostně způsobilého se považuje občan, u něhož byly podle závěru psychologa bezpečnostního sboru zjištěny takové osobnostní charakteristiky, které jsou předpokladem pro výkon služby v bezpečnostním sboru. U sloužících policistů se pravidelně provádí psychologické vyšetření podle §79 odst. 3): Za osobnostně způsobilého se považuje příslušník, u něhož byly podle závěru psychologa bezpečnostního sboru zjištěny takové osobnostní charakteristiky, které jsou předpokladem pro výkon služby na místě, na němž má být příslušník umístěn. Podle §42 odst. 1) písm. j) musí být příslušník propuštěn ze služebního poměru, jestliže podle posudku psychologa bezpečnostního sboru pozbyl osobnostní způsobilost k výkonu služby **(32)**.

Je zcela samozřejmé, že prostředí, v němž pracují policisté, má vliv na strukturu osobnosti každého jednotlivého policisty, protože schopnost vyrovnat se s extrémním zážitkem je individuální. Z podstaty profesí, které se zabývají nehodami, katastrofami a kriminalitou, vyplývá zvýšené vystavení náročným traumatickým situacím. Kromě policistů a hasičů do této skupiny patří např. vojáci, zdravotníci a žurnalisté. Kumulovaný extrémní stres pak může zvyšovat riziko nemocí z povolání, sebevražděného jednání, rozvodovosti, závislosti na alkoholu, syndromu vyhoření a fluktuace **(29)**. I policista může vykazovat po prožití mimořádných situací psychické a tělesné příznaky akutní stresové reakce. Tato stresová reakce se v podstatě nevyhýbá nikomu. Jedná se totiž o přirozenou reakci na nenormální situaci **(30)**.

Státní zaměstnanci pravidelně absolvují u závodního lékaře zdravotní prohlídky, které se spíše zaměřují na správné fyziologické funkce organismu, ale pravidelné vyšetřování psychiky se provádí pouze na specializovaných pracovištích s enormní psychickou zátěží jako je např. zásahová jednotka Policie České republiky. U tohoto útvaru se kromě psychologického vyšetření provádí i školení na jednání s nebezpečnými pachateli, sebevrahy i psychicky narušenými jedinci, umění zvládat i afekt vzteku, aby byl každý zákrok prováděn profesionálně. Tyto psychologické teorie se následně aplikují při praktickém výcviku taktiky, střeleb, práce ve výškách, sebeobraně, boje z blízka a dalších speciálních činností. Toto vše má pozitivní vliv na

psychiku policisty, jeho lepší a rychlejší rozhodování v krizových situacích, schopnost nést za své rozhodnutí důsledky, umět se obětovat pro druhé. A právě tyto psychické vlastnosti lze celkem přesně změřit psychodiagnostickým testem ESK, který dává odpovědi na otázky vnímání objektivní skutečnosti, vycítění a vnímání hodnoty, schopnosti rozhodovat se a na základě toho jednat a nést důsledky.

Já sám u policie pracuji již 21 let a přes 12 let jsem služebně zařazen u zásahové jednotky Správy Jihočeského kraje v Českých Budějovicích a touto diplomovou prací s názvem Validizace psychodiagnostického testu ESK – Existenciální škála, jsem chtěl přispět k lepší psychické diagnostice policistů pracujících v enormní psychické zátěži..

1. Současný stav

1.1 Historický vývoj typologie osobnosti

Rozum, požehnání člověka, je současně i jeho prokletím. Nutí člověka, aby se bez ustání zabýval řešením rozporu, který je sám o sobě neřešitelný. Člověk je jediný živočich, který se může nudit, pociťovat nespokojenost, cítit se vyhnáným z ráje a pro něhož je jeho vlastní bytí problémem, který musí řešit a jemuž nemůže uniknout. Člověk přinejmenším tuší rozpor mezi tím, co by mohl uskutečnit, a co opravdu uskutečňuje. Musí přijmout odpovědnost sám za sebe a musí se smířit s tím, že může dát svému životu smysl pouze vlastními silami. Ale tento smysl neznamena jistotu: hledání smyslu je ztíženo hledáním jistoty. Nejistota je právě podmínkou, která nutí člověka, aby rozvíjel své síly. Jestliže člověk hledí bez bázně pravdě do očí, pak pochopí, že *jeho život má jen ten smysl, který mu on sám dá tím, že rozvine svoje síly; tím, že produktivně žije (2)*.

Člověk je do určité míry determinován povahou světa. Je však také svobodný, pokud jako bytost může vytvářet svůj svět. Avšak lidé jsou obecně zotročeni svými vztahy k lidskému bytí, a světem, v němž existují. To je běžná, neautentická existence. Lidské bytí by se mohlo stát autentickým, kdyby se odvrátilo od rozptýlení obyčejného života a opravdově zkoumalo sebe sama jako totalitu. Pak by mohla být poznána lidská povaha, pokud jde o druh existence, která je lidem vlastní. Lidský život vede ke smrti a lidé mají z této situace strach. Ale zkoumáme-li tento stav, uvědomujeme si, že naše potencionální smrt nám dává autentičnost (23).

Historikové obvykle považují za velké kulturní mezníky technický pokrok, jako například vynález pluhu, tavby a zpracování kovu, časoměry, knihtisku, parního stroje, elektromotoru, žárovky, polovodičů a počítače. Ale snad ještě převratnější než zmíněné objevy bylo poznání řeckých filosofů a jejich intelektuálních následovníků, že člověk může prozkoumat, pochopit a nakonec i ovládnout své myšlenkové procesy, emoce a vyplývající chování. Výzkum vnitřního světa, který tyto osobnosti prováděly, má pro společenský vývoj jistě větší význam než zkoumání světa vnějšího. Těmito znalostmi

jsme se stali úplně novou bytostí: jediným živočichem, který zkoumá činnost svého mozku a díky tomu může přizpůsobovat své chování. Bezpochyby to znamená velký skok ve vývoji. Ačkoli se příliš nelišíme od lidí, kteří zde žili před třemi tisíci lety, po kulturní stránce jsme velmi odlišným druhem. Jsme psychologizovanými tvory **(8)**.

Řeční filozofové měli stejný cíl jako současní psychologové: objevit skutečné příčiny lidského chování – ty neviditelné procesy, které se odehrávají jako reakce vnějšího dění a dalších podnětů **(8)**.

Za nejstarší typologický systém je pokládáno astrologické třídění lidí podle data jejich narození do dvanácti znamení zvířetníku z období asi 3000 let př. n. l. (babylónští Akkadové) **(20)**. Daleko do historie lze sledovat také fyziognomii (= snažící se usuzovat z výrazů obličeje na psychické vlastnosti, schopnosti, charakter **(6)**), tzv. siang-mien, asi 1000 let př. n. l. v Číně. Zkoumání vzhledu lze objevit i ve starověkém Řecku. První písemnou práci o fyziognomii sepsal Aristoteles (384 – 322 př.n.l.) pod názvem *Obraz tajemství přírody* **(27)**.

První psychologické typologie, tj. pokusy o konstrukci typů, vznikaly také ve starověku. Příkladem jsou Hippokratovy typy temperamentu z konce 5. stol. př. n. l. **(20)**. Dobré zdraví, poukazoval Hippokrates, je výsledkem správné rovnováhy čtyř tělesných tekutin, „humorů“, které odpovídají čtyřem elementům – *krv* odpovídá ohni, *flegma* (hlen) vodě, *černá žluč* zemi a *žlutá žluč* vzduchu. Stejnou teorii Hippokrates použil i k vysvětlení duševního zdraví a nemocí. Jestliže jsou všechny čtyři humory v náležité rovnováze, vědomí a myšlení funguje dobře, ale jestliže je jednoho humoru nadbytek nebo nedostatek, následuje ta či ona duševní choroba. Hippokratovi následovníci později jeho humorální teorii rozšířili na vysvětlení rozdílů v temperamentu. Galenos ve 2. století před Kristem definoval, že *flegmatik* trpí nadbytkem hlenu, *choleric* přemírou žluté žluči, *melancholik* nadměrným množstvím černé žluči a *sangvinik* přebytkem krve. Tato nauka v západní psychologii přežívala do 18. století **(8)**.

Diferencovanější typologii publikoval Theofrastos z Efezu (372 – 287 před naším letopočtem). Předpokládal, že existuje 30 osobnostních typů, které prezentoval

v řadě charakterových portrétů. Každá skica začínala krátkou definicí dominantní vlastnosti typu a pak následoval popis chování, které je typické pro daný typ (1).

Do psychologie byl pojem osobnosti zaveden až na počátku 20. století, kdy se ukazovala nutnost studovat duševní život člověka jako celek, a nikoli jen jako pouhý soubor jednotlivých funkcí (jako vnímání, myšlení, cítění, chtění), neboť vykazoval funkční jednotu, a když bylo nutno vysvětlit fakt, že na týž podnět různí lidé reagují různě, tj. když mezi podnět a reakci bylo nutno vložit nějaký faktor, který by tuto variabilitu reakcí vysvětloval. Tento faktor byl posléze nazván *osobnost*. Znamená to, že psychické jevy jsou funkcí situace a osobnosti, resp. interakce situace a osobnosti. Osobnost je zde chápána jako celek dispozic, které spolu se situací determinují obsah a průběh psychických procesů, které jsou tak chápány jako reakce individua na určitou reakci.

Situace působí na jedince, a ten na toto působení (situaci) určitým způsobem reaguje, přičemž reakce různých jedinců na tutéž situaci jsou různé. Osobnost je pojmenování pro ten individuální celek dispozic k psychickým reakcím, který způsobuje, že v téže situaci reagují různí lidé různě a že tyto reakce vykazují určitou jednotu cítění, myšlení, vnímání, představ a snah.

Pojem osobnosti v psychologii vyjadřuje vnitřní organizaci duševního života člověka, skutečnost, že je jednotou dílčích funkcí, že tedy funguje jako jednotný celek interindividuálně odlišných dispozic, a jako takový vytváří smysluplné souvislosti s vnějšími projevy, tj. s chováním individua (20).

V 19. století a na začátku 20. století byly oblíbeny konstituční typologie, které vycházely ze spojování psychických vlastností s typy stavby těla. V jisté době byly též populární psychoanalyticky vytvořené typy – *anální, orální a genitální*. Jejich východiskem, stejně jako u Hippokratových i psychoanalytických typů byly potvrzeny výsledky empirického výzkumu.

Vlastnosti tvořící určitý typ spolu častěji výrazně nesouvisejí, protože „čisté typy“ jsou extrémní případy daného kontinua vlastností. Proto se v psychologii používá pojem ideálního typu, který vyjadřuje skutečnost, že typologie jsou spíše ideální případy, a k těm, podle Allporta, se nedospívá exaktním výzkumem konkrétních lidí,

jsou odvozovány racionálně, nikoli empiricky. Někteří lidé se těmito ideálními typům jen v určitém stupni přibližují. Ideální typy byly objeveny u psacího stolu, nikoli v laboratoři, konstatuje Allport.

Skutečnost, že typy, jak je prezentují různé typologie, se reálně vyskytují jen zřídka, značně omezuje praktické, např. psychodiagnostické využití typologií.

Autorem pozoruhodné typologie *extraverze* a *introverze*, byl švýcarský psychiatr C. G. Jung, který se rozsáhle zabýval srovnávacím studiem dosavadních typologií a vlastní typologii pak sestavil na základě svých klinických zkušeností a své teorie psychiky. Pozorujeme-li lidi, říká C. G. Jung, zjišťujeme, že někteří jsou koncentrováni na sebe, jiní na své okolí. To jsou dva základní životní vztahy, které vytvářejí habitus (celkový stav), a zabarvují tak zážitky i jednání. Projevuje se v nich zaměření životní energie (libida) dovnitř (na subjekt) nebo navenek (na objekt, okolí). Podle tohoto zaměření lze pak lidi třídit na introverty a extraverty.

- *Extravert* je víc zaměřen navenek, na realitu, na objekty, je společensky založený, otevřený, přístupný, čínorodý, závislý na mínění ostatních, myslí, cítí a jedná ve vztahu k objektu, je adaptabilní a prakticky založený.

- *Introvert* je více zaměřen na sebe sama, na svůj vnitřní svět, žije více vnitřně, má bohatou fantazii a představivost, má negativní vztah k objektu a vnější svět ho spíše obtěžuje, je uzavřený, nepřístupný, spíše pasivní, zdrženlivý, nespolečenský, nedůvěřivý, ze situace se často stahuje do sebe, v jednání je váhavý, má plno zábran (20).

Konstituční typologie: Termínem konstituce se v užším smyslu rozumí utváření těla člověka, nověji pak všechny jeho morfologické a funkční tělesné znaky. Konstituční typologie vycházejí ze souvislosti mezi znaky utváření těla a psychickými vlastnostmi. Novodobým představitelem konstituční typologie byl německý psychiatr E. Kretschmer. Východiskem Kretschmerovy typologie bylo pozorování souvislosti určitých typů stavby těla s určitými druhy psychického onemocnění. Osoby se schizofrenním onemocněním mají převážně tzv. *astenickou* stavbu těla (úzká ramena a boky, dlouhé horní a dolní končetiny, skrovná muskulatura činí celkový dojem hubenosti, vytáhlosti, slabosti či subtilnosti), osoby, které onemocněly tzv. cyklofrenií,

převážně *pyknicou* stavbu těla (vyznačuje se sklonem k tloušťce, má měkký široký obličej, masivní krátký krk, zdůrazněné břišní proporce, krátké horní a dolní končetiny). Epilepsií onemocní převážně osoby s *atletickou* stavbou těla (široká ramena, plastická muskulatura, nápadné jsou relativně štíhlé nohy, oproti mužům mohou ženy tohoto typu mít více podkožního tuku a vykazovat v obličeji i v tělesné stavbě znaky „mužatek“). Protože Kretschmer předpokládá, že mezi psychickou normalitou a psychickým onemocněním existuje plynulý přechod, který reprezentují psychopatie, mohl posléze svá původní pozorování zaměřit i na psychicky normální osoby **(20)**.

Ve čtyřicátých letech americký lékař W. Sheldon popsal vzájemný vztah mezi třemi typy tělesné stavby, které nazval *somatotypy*, a typy temperamentu: - *endomorfni* (měkký a zaoblený) *somatotyp* má viscerotonní temperament (uvolněnost pohybu, zaměřenost na lidi); - *mezomorfni* (svalový a atletický) *somatotyp* má somatotonní temperament (energický, průbojný, odvážný) a -*ektomorfni* (vysoký a hubený) *somatotyp* má cerebrotónní temperament (zdrženlivý, bázlivý, introvertní, umělecký). Sheldonův důkaz však není příliš přesvědčivý a jeho metody nechávají otevřenou možnost, že jeho klasifikace temperamentu jednoduše odráží populární stereotypy.

Teorie, které jsou zde popsány, se nazývají typové teorie, protože jejich tvůrci předpokládají, že jedince lze kategorizovat do nespojitých typů, jež se kvalitativně vzájemně liší. Nicméně typové teorie osobnosti nejsou v současné době příliš populární. Jsou přitažlivé svou jednoduchostí, ale nelze jimi postihnout složitost a proměnlivost osobnosti člověka **(1)**.

Vývoj osobnosti a její zrání (maturace) není samovolný proces, ale představuje výsledek interakce činitelů vnitřních (dědičné, vrozené vlivy) i vnějších (prostředí, výchova). Protože vzájemné působení všech biologických a sociálních vlivů na utváření psychiky a osobnosti je u jednotlivých osob odlišné, je každá osobnost jedinečná **(9)**.

Na začátku 20. století nejvíce přispěli k teorii osobnosti psychoanalytici. Freud popsal dospělou osobnost jakožto výsledek úsilí *ega* ovládat instinktivní pudy a usměrnit je do přijatelných forem chování. Adler se více zajímal o účinky

společenských sil na osobnost. Jung vykreslil osobnost jako formovanou převážně vzájemnou interakcí protikladných vrozených sklonů k sebeprosazení a pasivitě, k *introverzi* a *extraverzi* a jako konflikt mezi zkušeností a kolektivním nevědomím (8).

Behaviorismus byl velkým směrem americké psychologie 20. století. Inspirován pozitivistickým ideálem vědy odmítl metodu introspekce jako nevědeckou a předmět studia psychologie omezil na objektivně pozorovatelná fakta, tedy především na studium chování. Z hlediska behaviorismu je lidská mysl černá skříňka (black box), k níž objektivními metodami vědeckého zkoumání nelze proniknout. Americký behaviorismus navázal na řadu předchůdců, k nimž patří především ruský fyziolog I. P. Pavlov (1849 – 1936), který byl nejvýznamnějším představitelem ruské reflexní školy, objevitel klasického podmiňování. Pavlov ztotožňoval mentální aktivitu s vyšší nervovou činností, kterou tvoří dva základní procesy, a to *podráždění (excitace)* a *útlum (inhibice)* (22). Tvrdil, že jde o dva zásadní procesy, které jsou základem veškerých reakcí v chování. Má-li se organismus chovat adaptivně, je třeba, aby mezi těmito dvěma procesy byla rovnováha. Dále předpokládal existenci tří základních dimenzí neurální aktivity: a) absolutní převládnutí excitace nebo inhibice; b) rovnováha mezi těmito procesy; c) jejich náchylnost ke změně v určitém nervovém systému. Klasifikaci typů vyšší nervové činnosti, založenou na neurologických dimenzích excitace a inhibice, přenesl Pavlov na čtyři Hippokratovy temperamentové typy: melancholik – *slabý* v excitačních i v inhibičních procesech; choleric – *dominantní* excitační procesy; flegmatik – *stav rovnováhy*; sangvinik – *vyváženost a živé* chování navenek (25). Sklon k neuróze mají krajní typy: *typ slabý* – melancholik a *typ silný nevyrovnaný* – choleric. Pro utváření symptomů a forem neurózy má rozhodující význam specificky lidský typ vyšší nervové činnosti, daný vzájemným vztahem dvou signálních soustav. První signální soustavu má člověk společnou se zvířaty, signalizuje mu skutečnost bezprostředně jako dojmy, pocity a představy. Druhá signální soustava je spojena se slovem, „signálem signálů“, a s lidským myšlením. Typ s převahou první signální soustavy a s převahou podkorové činnosti, tzv. typ umělecký, který je charakterizován zvýšenou přístupností dojmům, sklonem k obraznému myšlení, zvýšené emotivitě a umělecké činnosti, může onemocnět hysterií. Typ s převahou druhé signální soustavy,

vědecký či myslitelský typ, jenž má sklon k abstraktnímu myšlení, zvýšené kritičnosti, systematickosti, filozofování, vědecké činnosti a nerozhodnosti, může onemocnět psychastenií (22).

Švýcarský psychiatr Hermann Rorschach vytvořil mezi roky 1912 a 1922 nejznámější projektivní test, když vytvořil několik inkoustových skvrn a ptal se pacientů, čemu se každá z nich podobá. Po letech experimentování test omezil na deset skvrn, některé černobílé, jiné barevné. O tomto testu byly napsány tisíce výzkumných článků, nicméně jeho konečný posudek je smíšený (8).

Humanistická psychologie staví na předpokladu, že člověk je schopen svobodné volby, cílevědomého, účelného a tvořivého jednání. Svým způsobem je návratem ke klasickému pojetí psychologie jako vědy o prožívání, včetně návratu k introspektivní metodě. Základním konceptem humanistické psychologie je *seberealizace* či *sebeaktualizace*, kterou její vůdčí osobnost A. Maslow definuje jako lidskou touhu po sebenaplnění, jako tendenci uskutečnit to, co je možné.

A. Maslow (1908 – 1970) na rozdíl od většiny svých psychologických předchůdců se zaměřoval na to, co vede k mentálnímu zdraví. Ve své teorii motivace vychází z předpokladu, že existuje nejméně pět skupin cílů, které lze označit jako základní potřeby. Jsou jimi: 1) *fyziologické potřeby* (žízeň, hlad, sex, únava a spánek), 2) *potřeby bezpečí* (předvídatelný, uspořádaný svět, mírová, dobře organizovaná a fungující společnost), 3) *potřeby lásky, náklonnosti a sounáležitosti* (tyto potřeby, stejně jako jejich možné vyjádření v sexualitě, provází silná ambivalence a nejrůznější omezení), 4) *potřeby uznání* (stabilní, opodstatněné, vysoké hodnocení sebe sama, sebeúcta, uznání od ostatních) a na vrcholu Maslowovy hierarchie se nachází pátá *potřeba sebeaktualizace*, jež se projevuje novou nespokojeností. Ta trvá tak dlouho, dokud člověk nedělá to, pro co se hodí. Podle Maslowa se vyšší potřeby uplatňují až po uspokojení nižších. Jakmile jsou nižší potřeby plně uspokojeny, vynoří se další, vyšší potřeba, která rovněž na nějakou dobu ovládne vědomý život i organizaci chování. Maslowova hierarchie zaznamenala široký ohlas, avšak také řadu kritických námitek (22).

Anglický psycholog Charles Spearman vyvinul faktorovou analýzu, která měřila, současně a najednou, korelace mezi celou skupinou proměnných – přesně to, co bylo zapotřebí k rozumné interpretaci dat o rysech.

Aplikaci faktorové analýzy na osobnost provedl během čtyřicátých let psycholog Hans J. Eysenck (1916 - 1997). Přejal Jungovu dvoudílnou typologii *introverta* a *extroverta* a přidal k tomu další, vlastní dvoudílnou typologii, dimenzi *neuroticismu*, s vysoce vyrovnanými osobnostmi v jednom extrému a s vysoce nevyrovnanými v druhém. Když tyto čtyři faktory zakreslil do grafu, překvapivě se podobaly čtyřem temperamentům Galenovy starobylé humorální teorie (8). Jeho první pokus vyústil v identifikaci dvou základních faktorů: *extraverze-introverze* a *neuroticismu-stability*. *Extraverze –introverze* je na jedné straně spojena s družností a asertivitou a na druhé straně s rezervovaností a pasivitou. Dimenze *neuroticismu-stability* ukazuje na náladovost a úzkostlivost nebo na citovou vyrovnanost. O několik let později přidal Eysenck ještě třetí faktor – *psychoticismus* (spojený s agresivním, chladným, antisociálním chováním)-, kterému se však nedostalo širšího přijetí. Jedním z širších důsledků Eysenckovy práce v genetice chování je, že upozornil na to, jak důležité je věnovat se individuálním rozdílům a pochopit, proč je každý jedinec více či méně jiný než všichni ostatní. Dospěl k zásadě, že osobnost je úzce spojena se změnou chování a s nenormálními psychickými projevy (25).

Faktorovou analýzu osobnostních rysů dále rozvíjel i psycholog Raymond B Cattell (nar. 1905) a vytvořil spolu s dalšími spolupracovníky šestnáct bipolárních zdrojových rysů či osobnostních faktorů nutných a adekvátních pro pokrytí všech typů individuálních rozdílů v osobnosti, jež se vyskytují v běžné řeči a psychologické literatuře (8).

1.2 Existenciální psychoterapie

Existenciální a humanistická psychoterapie podtrhuje *jedinečnost* každé osobnosti a podporuje osobnostní růst. Nepovažuje za důležitou adaptaci člověka na

prostředí, ve kterém žije, ale zdůrazňuje *seberealizaci* člověka a uskutečňování individuálních hodnot nebo životního poslání. Orientuje se především fenomenologicky na vnitřní zážitkový svět jedince **(10)**.

Centrálním pojmem existencialismu je zde existenciální smysl. Existenciální smysl je definován jako „poznávání řádu, souvislostí (koherence) a účelu (purpose) vlastní existence, jako směřování k hodnotným cílům (případně i dosahování jich) a s tím úzce spojenými pocity splnění a naplnění“ **(11)**.

Existenciální terapie byla popsána jako přístup překračující orientaci, jako dynamická terapie zabývající se nejdůležitějšími otázkami života. Existenci lze nejlépe porozumět jako bytí ve světě. To znamená, že člověk a prostředí jsou v aktivní jednotě. Bytí a svět jsou nedělitelné, protože oboje v podstatě vytváří jedinec. Fenomenologicky je náš svět osobní konstrukcí, která ve větší či menší míře odráží představu o druhých lidech, v závislosti na míře naší konvenčnosti. Existencialisté se nesnaží o jednotný pohled na svět. Uznávají, že k pochopení určité lidské bytosti je třeba porozumět světu, který si tento člověk vytváří **(24)**.

Existenciální myšlení si uvědomuje konečnost a nahotu člověka před sebou, světem i druhými lidmi. Právě konečnost může vyvolávat pocity nihilismu, ale na druhé straně i vzepětí, naděje, zodpovědnosti, pocit jedinečnosti přítomného okamžiku, intenzitu každé prožívané, zakoušené chvíle. Existencialismus se vyznačuje také blízkým až osobním přístupem k člověku, uznává a respektuje jedinečnost každého člověka. Existencialismus akcentuje vrženost do světa a lidskou svobodu. Člověk vržený do světa je spolutvůrcem svého života, který si svobodně utváří **(26)**.

Žijeme ve vztahu ke třem úrovním světa – bytí v přírodě (my ve vztahu k biologickým a fyzickým aspektům světa), bytí s druhými (my ve vztahu ke světu lidí, sociálnímu světu) a bytí pro sebe samého (způsob, jakým pochybujeme, hodnotíme a prožíváme sebe sama). Osobnosti se liší podle způsobu existence na každé z těchto tří úrovní bytí.

V průběhu snahy o vytvoření zdravé existence se střetáváme s dilematem při výběru nejlepšího způsobu bytí v přírodě, s druhými a pro sebe samého. Jakou alternativu života tedy existencialismus nabízí? Být *autentický*. Autentická existence

přináší otevřenost ve vztahu k přírodě, druhým a sobě samým, protože jsme se rozhodli postavit se ke světu čelem, neutíkat před sebou ani před ním. Autentická existence je zdravá částečně proto, že tři úrovně našeho bytí jsou integrovány či propojeny, nejsou v konfliktu. Sebe sama prožíváme jako celek: to, jací jsme skutečně, se shoduje s tím, jak se před ostatními prezentujeme a jak sami sebe známe. K zdravé existenci tedy patří simultánní a harmonický vztah ke každé úrovni bytí, bez zdůrazňování jedné úrovně na úkor druhých.

K existenci neodmyslitelně patří nutnost jednat. Musíme dělat rozhodnutí, která hluboce ovlivní zbytek našeho života. Musíme jednat, ale v naší moderní době máme stále menší jistotu, že se rozhodneme správně. Nemůžeme si být dopředu jisti, jak naše rozhodnutí dopadnou, a tak nad námi visí stálá hrozba silného pocitu provinění. Hrozba nesmyslnosti je dalším důsledkem lidské existence, který vyvolává úzkost. Při svém zaměření na život chceme to, co děláme, vnímat jako smysluplné. Když jsme k sobě upřímní a začneme pátrat po významu své existence, docházíme k problému, zda má život sám o sobě nějaký význam **(24)**.

Smysl existence se vztahuje k našim snahám porozumět tomu, co se děje, a porozumět tomu, jak jednotlivé události patří do širšího obrazu světa, To obsahuje proces tvorby a objevování smyslu a náš cit pro pochopení účelnosti toho, co se děje, tj. směru, kterým se vše bere, případně až k tvorbě pojetí smyslu či poslání celého našeho života.

Smysluplnost našeho žití a bytí pramení z pojetí širších souvislostí života. Ujasnění smysluplnosti života nám pak pomáhá zachovávat identitu a posiluje naši jistotu, že v životě a ve světě vládne určitá soudržnost, určitý řád. Ukazuje se, že poznávání smysluplnosti dění je základním, fundamentálním a podstatně důležitým lidským psychickým procesem. Hledat, nacházet či vytvářet nebo přetvářet smysl žití a bytí je tak velice důležitým jevem v lidském životě.

U existenciálního pojetí smyslu našeho bytí jde o to pochopit, jak události v našem životě souvisejí mezi sebou a „zapadají“ do širšího obrazu, do kontextu našeho života. Tam, kde hovoříme o smysluplnosti bytí, tam nám jde o proces objevování nebo vytváření existenciálního smyslu.

Základní otázkou existenciálního smyslu je: Jaký je smysl života?, případně: Proč vůbec stojí za to žít, o něco se snažit, tak či onak se angažovat a něco dělat?

Psychologie umožňuje poznat, jak se daný člověk vztahuje k světu, tj. tím, oč mu v životě jde. Psychologii jde o to:

- pomoci interpretovat proud vjemů i zážitků a dát jim správný význam i pochopit jejich začlenění do celku života.
- poskytnout subjektivní teorii sebe a života, a tak dát podklad k hodnocení naplněnosti života smyslem,
- pomoci smysluplně řídit vlastní život.

Psychologie smysluplnosti lidské existence je poměrně mladá oblast soustavného empirického psychologického studia. Jde v ní o hlubší porozumění toho, oč při hledání a tvorbě, případně při užití toho, co nazýváme smyslem a smysluplností žití a bytí, jde. Tvorba smyslu života je úkolem.

Definice smysluplnosti podle Křivohlavého: „Tam, kde je lidské vědomé jednání a rozhodování o něm zaměřeno k určitému, pro daného člověka hodnotnému cíli, tj. tam, kde je toto jednání z úmyslu a vůle daného člověka cílevědomé, tam je možné hovořit o účelné a smysluplné činnosti.“

Definice smysluplnosti podle Rekera a Wonga: „Smysluplností života je možno rozumět uvědomování si řádu, souvislostí a účelu vlastní existence a dosahování hodnotných cílů i s tím související pocity naplnění“ **(11)**.

1.3 Logoterapie

K existenciální psychoterapii patří zejména evropské školy daseinsanalýza a logoterapie. Nastolují otázky podstaty člověka, vyrovnávají se s problematikou lidského bytí a jeho smyslu, s otázkou lidského ducha, svědomí, odpovědnosti, utrpení a smrti. Reagují na dilemata člověka, kterého, jak se někdy zdá, degradují války i technický rozvoj na bezvýznamný objekt, důležitý pouze jako součást celku **(10)**.

Existenciální přístup inspiroval také V. E. Frankla, který je autorem takzvané logoterapie a existenciální analýzy, přístupu, který je orientován na léčení noogenní neurózy (tedy neurózy ze ztráty, chybění nebo nedostatku smyslu v životě). Princip spočívá v hledání a nacházení onoho smyslu, existenciálně „tady a teď“. Frankl pokládá otázku po smyslu života za otázku klíčovou **(26)**. Viktor E. Frankl byl vídeňský neurolog a psychiatr. V letech 1942 až 1945 byl vězněn v koncentračních táborech v Terezíně, Osvětimi a Dachau. Přežil pobyt v koncentračních táborech a smrt své rodiny díky tomu, že našel smysl – pomáhal druhým čelit kruté životní zkoušce vězení v nacistických táborech. Oběti koncentračních táborů si mohly vybrat smrt v zájmu spoluvězně, kolaboraci s nepřítelem v zájmu přežití či spatřovat smysl v budoucnosti a snažit se dožít lepších časů. Podle Frankla a dalších je hledání smyslu základním kamenem psychického zdraví a protipólem sebevraždy **(24)**.

Frankl postavil vedle Freudovy „touhy po slasti“ a Adlerovy „touhy po moci“ třetí základní lidskou potřebu, kterou označil jako „touhu po smyslu“. Jestliže se člověk upne k nepravým hodnotám, nebo jestli utíká od odpovědnosti volby, ztrácí smysl svého života – selhává sám před sebou. Rozvíjí se u něj existenciální frustrace, která má za následek poruchu osobnosti. Člověk ztrácí svoji nejvyšší duševní hodnotu, je nemocný ztrátou životního smyslu **(19)**. Existenciální frustrace se může za určitých okolností stát patogenní a vést k neuróze nebo depresi se suicidálními tendencemi. Vyskytuje se zejména v rozvinuté konzumní společnosti a je projevem „existenciálního vaku“. Její zvláštní formou je víkendová deprese, která se objevuje po skončení shonu pracovních dnů, jakmile člověku začnou do vědomí pronikat myšlenky o prázdnotě a nesmyslnosti jeho života **(10)**.

Podle E. Velly si plnost života nelze představit bez uzdravení. Uzdravování je proces, během kterého si osvojujeme určité postoje těla, mysli, citů a ducha, které na nás působí ozdravně a vyvolávají v nás pocit štěstí. Uzdravování je proces, který vede k rozvoji osobnosti. Dává nám možnost pochopit, že nemusíme být vždy silní. Přijímáme se takoví, jací jsme, a jsme rádi, že jsme, jací jsme. Uzdravování je proces, ve kterém se stáváme k sobě objektivními a uvědomujeme si, že nás někdo může milovat, že jsme hodni lásky. To vše se děje proto, že začínáme milovat sami sebe.

Skutečný problém mnoha zranění spočívá v tom, že se nemilujeme, že se odmítáme, že k sobě nemáme dostatečnou úctu. Tehdy svůj život neprožíváme v plnosti, protože přijmout život v plnosti znamená přijímat a dávat lásku v hojnosti **(28)**.

Podle Frankla se člověk stává doopravdy člověkem a plně sám sebou teprve tehdy, když se oddává nějakému úkolu, když ve službě nějaké věci nebo v lásce k druhému sám sebe přehlídá a zapomíná na sebe. Dnes už je člověk všeobecně frustrován existenciálně. Dnes trpí méně pocitem méněcennosti, avšak tím více pocitem nesmyslnosti. A tento pocit nesmyslnosti bývá obvykle provázen pocitem prázdnoty. Pocit, že život už nemá žádný smysl, se rozmáhá **(5)**. A logoterapie pomáhá pacientovi najít východiska z jeho existenciální frustrace tím, že mu chce pomoci najít jeho vlastní osobní životní smysl v souladu s jeho osobností. Člověk může dát svému životu smysl uskutečňováním hodnot. Proto logoterapie rozšiřuje pacientovi především jeho obzor pro hodnoty a zdůrazňuje, že pocit štěstí se snáze dostaví jako vedlejší účinek plnění úkolu, než usiluje-li člověk jen o štěstí samo. Kritickou otázkou bilančních sebevrahů „co ještě mohu čekat od života“ obrací Frankl v otázku „co ještě život čeká ode mne“. V této souvislosti cituje Nietzscheho výrok „Kdo má proč žít, dovede snést skoro každé jak žít“. Objevení potřebnosti a užitečnosti vlastního života pro jiné lidi a pro nadosobní cíle dává předpoklady i pro snášení útrap. V logoterapii člověk přijímá odpovědnost za sebe a za uskutečňování hodnot tím, že reaguje na požadavky a úkoly, které před něho staví život **(10)**.

Otázce hodnot věnuje Frankl značnou pozornost. Rozděluje je na hodnoty tvůrčí (např. práce), na hodnoty zážitkové (poznávání, četba, studium, vnímání umění, láska) a hodnoty postojové. Postojové hodnoty nabývají zvláštního významu u lidí zbavených v důsledku těžkých nevy léčitelných chorob možností i naděje na realizaci hodnot tvůrčích i zážitkových, u lidí odsouzených k utrpení. Vyjadřují pacientův postoj k utrpení, způsob, jakým utrpení přijímá. Pacient uskutečňuje tyto hodnoty tím, že bere osudové utrpení na sebe a příkladně je nese. Konečný smysl utrpení pak hledá Frankl ve vztahu k absolutní říši hodnot. Člověka pojímá ve třech dimenzích, tělesné, duševní a duchovní. Za základní atributy lidského bytí považuje svobodu a odpovědnost před svědomím. Je bytím orientovaným k cíli a usilujícím o smysl. Konečným cílem však

nemůže být pouze seberealizace, ale sebetranscendence. Člověk musí být schopen překročit úzké zaměření pouze na sebe a být otevřen hodnotám, které ho přesahují (10).

Debats ukazuje, že ve Franklově pojetí je možno rozlišit dvojí druh smysluplnosti:

- Smysluplnost drobných a někdy až nepatrných a triviálních událostí, dějů a jednání- např. jít si večer lehnout, napít se, když máme žízeň, pracovat atp. Frankl říká, že v každém okamžiku každý člověk stojí pod požadavkem najít a chápat smysluplnost toho, co dělá a co se děje – i když smysluplnost toho pochopí třeba později s určitým časovým odstupem.

- Smysluplnost celého života – to, co je centrálním bodem existence každého z nás. Hledáme ji, snažíme se ji poznat, i když jsme si vědomi toho, že jí nemůžeme cele pochopit.

Falbry říká: „Jde o to žít životem, který stojí za to žít.“ I. D. Yalom konstatuje: „Kvůli obavám o smysl života vyhledává terapii víc pacientů, než si jsou terapeuti toho vědomi. Zdá se, že my lidé jsme tvorové hledající smysl.“

Yalom dále říká: „Existují čtyři podstatná témata, čtyři základní skutečnosti existence: smrt, izolace, nesmyslnost, svoboda. Ukazuje přitom, jak konfrontace s nimi vyvolává hlubokou úzkost. Většina pátrání po smyslu života má podobu diskuse o cílech, jako je altruismus, hédonismus, oddání se určité věci, plodnost, tvořivost a sebeaktualizace. Mnozí lidé cítí, že projekty zaměřené na smysl dostávají hlubší a silnější význam, když jsou sebezpřesahující, tj. zaměřené na něco či někoho mimo sama sebe, jako je láska k nějaké osobě, božské podstatě, k nějakému cíli.“ Doporučuje: „Ke smyslu života je nejlepší přistupovat nepřímě. Musíme se ponořit do jednoho z mnoha možných smyslů, zejména takového, který má sebezpřesahující základ. Důležité je zapojení se do něj. Člověk se musí ponořit do řeky života a nechat otázku odplynout“(11).

V linii analýzy existence se k Franklovi hlásí i jeho žák, vídeňský lékař a psychoterapeut, Alfred Längle, který však existenciální analýzu chápe poněkud odlišněji, a to především jako analýzu podmínek, pomocí níž se můžeme dostat k existenci. Metodou je mu logoterapie. Dá se tedy říci, že na základě vlastních

zkušeností i zkušeností svých kolegů, dospěl k opačné cestě nacházení smyslu. Klíčovými pojmy pro existenciálně-analytický přístup jsou svoboda člověka, jeho jedinečnost a individualita. Člověk je svobodný a jedinečný a z toho vyplývají následující konsekvence: svoboda, zodpovědnost, individualita a identita.

Svoboda není absolutní, jedinec je vždy zasazen do nějakého sociálního kontextu. Svoboda je vždy orientovaná nějakým směrem a je zapojena volní složka. Svoboda může člověka vést až k nicotě a jeho rozhodnutí může vycházet z nehlubšího zoufalství, kdy se lidská bytost dotkla samotného dna svého bytí a svých možností. Člověk nezbytně potřebuje odhodlání, nejen k odvaze k životu, ale i pro jednotlivá, dílčí životní rozhodnutí.

Přijetí zodpovědnosti vede podle Frankla k novému pohledu a postoji k životu a především k jeho zakořenění v něm.

Úcta k individualitě každého člověka a s tím související nezbytnosti individuálního přístupu k němu patří k hlubokým východiskům existenciálního pohledu na člověka.

Identitu je možno chápat jako složenou z individuálních a skupinových hodnot, zkušeností a vzorců chování. Identita člověka se mění i s jeho věkem **(26)**.

A Längle rozvinul především existenciální analýzu, kterou chápe jako „fenomenologickopersonální přístup s cílem pomoci člověku v jeho rozhodování a zacházení se sebou samým. Naznačil celkem čtyři základní existenciální motivace: rozumové, emoční, identitní a osobně-emocionální (hledání smyslu). Poslední je z jeho i našeho hlediska nejdůležitější. Jde o hledání odpovědi na otázky, které by mu daly nadějnou odpověď na jeho hledání účelu a smysluplnosti života, naplnily jeho život smyslem, vedly ho k ujasnění hierarchie hodnot a tím i daly jeho životu směr, kterým by mohl bez velkých obav vykročit a jít. Daly by mu i možnost nacházet zdroj, který by sytil jeho potřebu základní (bazální) důvěry k žití a bytí. Längle v této souvislosti hovoří i o hodnotě a nadějnosti spirituálního a religiózního směřování života **(11)**.

Franklova žačka E. Lukasová se též pokoušela upřesnit pojetí smysluplnosti života. Ve Franklově pojetí smyslu tvrdí, že celoživotní smysl musí přesahovat lidský život. Píše: „Kdyby byl cíl života dosažitelný v průběhu života, bylo by nesmyslné dále

pokračovat poté, co bylo tohoto cíle dosaženo. Proto smysl života nesmí být chápán ani jako dosažitelný, ani jako nedosažitelný.“ V tomto pojetí se nese i její definice smyslu: „Smysl je samo lidské snažení a lidský životní boj. Smysl je projekcí lidského hledání a lidské vůle.“ V souhlase s Franklem klade důraz na tři základní formy, kterými se smysl života projevuje: postojovými hodnotami, zážitky a tím, jak se člověk staví k utrpení. Této poslední formě hledání a nacházení smyslu života věnovala Lukasová mnoho pozornosti (11).

V České republice se otázkami smysluplnosti zabývalo a zabývá několik psychologů. Znamé jsou práce V. Smékala, a to jak práce týkající se psychologie duchovní orientace člověka, tak otázek vztahu mezi osobností a smysluplností života. Pozoruhodná je v této oblasti i práce K. Balcara. Týká se především obecných otázek smysluplnosti. Patří sem ale i jeho práce o vztahu smysluplnosti a osobnostních charakteristik. Znamá je jeho práce týkající se vztahu mezi smysluplností života a duševní pohodou a zdravím. Z hlediska metodologie si zaslouží pozornost Balcarova práce týkající se standardizace Logo-testu E.Lukasové a Existenciální škály ESK z dílny A. Längleho (11).

1.4 ESK – Existenciální škála

Franklův žák a pokračovatel Alfred Längle vytvořil na teorii logoterapie a existenciální analýzy sebesposuzovací dotazníkovou metodu ESK – Existenciální škálu. Längle opírá konstrukci ESK především o svou metodu hledání smyslu a klade si za cíl zmapovat a změřit duchovní schopnosti člověka. Duchovními schopnostmi se míní připravenost k plnému, smysluplnému životu neboli předpoklady k realizaci existence. Pokud má člověk nalézt smysl, potřebuje:

- 1) nezkresleně vnímat situaci, nepromítat do ní svá přání, umět sám od sebe poodstoupit
- 2) otevřít se hodnotám, které ho obklopují a procítit jejich cenu
- 3) svobodně se rozhodnout

4) své rozhodnutí se odvážit realizovat, být toho schopen a nést za to odpovědnost.

Dotazník se táže probanda na jeho obvyklé reakce, které mu slouží ke zvládnání životních situací **(13)**. Přímé otázky na spokojenost a naplnění v životě nevedou ke spolehlivým výsledkům. Taková povšechná hodnocení snadno podléhají sebeklamům a příliš závisí na osobnostních vlastnostech jako narcismus, depresivita atd., jak se ukazuje v psychoterapeutické praxi i ve zkušenostech s tvorbou testů. V tomto testu se snažíme omezit chybu hodnocení vyplývající s užíváním celkových odhadů použitím analytického postupu. Namísto obecných výroků postihuje ESK dílčí složky předpokladů existenciálně naplněného života. Její výsledek tak závisí na posouzení a ohodnocení souboru dílčích osobních kvalit, jejichž souvislost s nalézáním životního smyslu a existenciální naplněností nelze rozpoznat buď vůbec, nebo jen velmi nesnadno. Svou analytickou stavbou se Existenciální škála odlišuje od ostatních dosavadních testů životní smysluplnosti, které jsou založeny převážně na jejím celkovém ohodnocení **(12)**.

Praktičtí psychoterapeuti nebo kliničtí badatelé se ještě více, než o takovou povšechnou míru subjektivně vnímaného existenciálního naplnění, zajímají o to, na kterém stupni nacházení smyslu se vyskytují poruchy či překážky tohoto naplnění. Dosáhnout existenciálního naplnění vyžaduje uplatnění několika zcela zvláštních osobních schopností. Patří k nim dále popsané schopnosti sebeodstupu (sebedistancování), sebezesahu (sebetranscendence), svobody a odpovědnosti. V této souvislosti je zajímavá i otázka, zda lze pomocí tohoto testu zjistit konkrétní oblasti, kde osobnímu rozvoji v tomto ohledu vyvstávají v cestě překážky, nebo kde jej brzdí osobní nedostatky. Taková rozlišení umožňuje v průběhu terapie získat přehled o přítomných problémech a zvolit vůči nim cílený postup. Kromě toho má poznání oblastí poruchy význam pro řadu odborných témat jako nozologie, etiologie a symptomatologie.

Souhrnně lze otázku, na niž se tento test pokouší odpovědět, formulovat takto: Jak úspěšně – podle vlastního posouzení – člověk rozvinul, nechal vyžrát a uplatnit svou

zvláštní schopnost vést svůj život? Či jinak: Jak dobře se tomuto člověku daří svými osobními silami smysluplně utvářet svou existenci?(12).

1.5 Co test ESK měří?

Existenciální škála je sebeposuzovací dotazník a měří kompetenci osoby zacházet se sebou a se světem. To lze označit jako „schopnost člověka k existenci“. Tato kompetence spočívá především v tom, uplatňovat se jako subjekt. Člověk má umět být sám sebou ve vlastní (tělesné, duševní a historické) skutečnosti a vzhledem k nárokům a nabídkám vnější skutečnosti (světa). Opravdovost a jedinečnost, jež je s tím spojena, není pro existenciální naplnění cílem, nýbrž prostředkem. Podle existenciální analýzy se existence uskutečňuje tehdy, když se člověk dokáže ve vnitřním souladu vyrovnat s vlastními i s cizími danostmi, a to v rámci pro něj smysluplných souvislostí.

Jakožto sebeposuzovací dotazník zjišťující osobní a existenciální kompetence odlišuje se Existenciální škála svou podstatou od výkonových testů. Od dotazníku duševní pohody či zdraví a od osobnostních dotazníků, které také mají podobu sebeposuzovacích stupnic, se Existenciální škála liší pojetím konstruktů, z něhož vychází (12).

V psychologii osobnosti se zjišťované konstrukty dělí na přechodné, situačně podmíněné a tím také výraznějším krátkodobým výkyvům podléhající „stavy“ a na osobnostně podmíněné, časově stálé „rasy“. Toto čistě psychologicky popisné rozlišení je pro teoretický konstrukt měřený v ESK nedostatečné. Duchovní dimenze je „čistá dynamika“, tedy popisně pevně neuchopitelná síla. Frankl ji v tradici západní filozofie označuje za „to, co je v člověku svobodné“. Jakožto taková pevně neuchopitelná, situačně proměnlivá veličina by patřila ke „stavům“. Na druhé straně probíhá její rozvoj, zrání a pěstování zpravidla v dlouhých časových obdobích. K tomu přistupuje i to, že zkušenost s touto „duchovní silou“, její poznání, důvěra v ni, její podpora ze strany okolí, výchovy a kultury, zklamání a zranění člověka v této oblasti mají povahu

poměrně trvalých skutečností. Také empiricky se tyto proměnné na základě opakovaného testování i na základě zkušeností z psychoterapie jeví jako stálé v čase, pokud člověk v tomto ohledu buď na sobě nepracoval nebo mezitím neučinil jiné zásadní zkušenosti. Tyto skutečnosti umísťují základní teoretický konstrukt ESK do blízkosti „rysů“, chceme-li se přidržet klasické psychologické teorie osobnosti. Tento konstrukt lze tedy převážně přiřadit spíše „rysům“, přičemž v jednotlivých případech může vystoupit do popředí jeho „stavová“ povaha. V zásadě však tento test není na úrovni osobnosti, nýbrž na úrovni dění a lze jej tedy osobnostně psychologickými pojmy popsat jen okrajově **(12)**.

Již při standardizaci ESK se ukázalo, že skutečně měří „superkonstrukt“. Probandi trpící tělesnými či duševními potížemi se s nimi dokázali lépe vyrovnat a docílit většího existenčního naplnění, pokud měli duchovní schopnosti rozvinutější a uplatňovali je.

Skór v každé ze základních stupnic vypovídá o tom, jak dobře člověk příslušnou osobní či existenciální schopnost rozvinul a dokáže ji uplatňovat. Člověk je těchto „duchovních výkonů“ schopen i tehdy, když je duševně nebo tělesně nemocen. Tak si může někdo třeba vzdor depresi, která ho v mnoha životních možnostech omezuje, vytvořit k sobě a ke světu takový postoj, že svůj život přijímá a dokáže za něj být odpovědný.

Ještě jedním příkladem chceme objasnit, že „superkonstrukt duchovních schopností“ je na jiné úrovni než zdraví nebo osobnostní rysy. Tyto duchovní schopnosti mají zvláštní význam pro zvládání těžkých nemocí. Viděli jsme už, že člověk může vzdor svým nemocem a postižením vést díky svým duchovním schopnostem existenciálně naplněný život i v podstatně omezeném rámci možností. Například trpící bulimií nebo závislostí na alkoholu může v těch vztazích se světem, které mu ještě zůstaly, s dobrým vnímáním reality (hodnota SO), citovou zúčastněností (hodnota SP), využíváním zbývajících možností volby (hodnota SV) a praktickou angažovaností, jíž je mocen (hodnota OD). Pak docílí v Existenciální škále dobrého výsledku, i když může trpět třeba poruchami spánku, bolestmi hlavy a žaludečními obtížemi nebo úzkostmi, depresemi a problémy v oblasti sebehodnocení **(12)**.

Protože podle existenciálně analytického pojetí člověk může uplatňovat své osobně-existenciální schopnosti také v nemoci, nevypovídá tento test přímo o přítomnosti psychického či somatického onemocnění, v nižších Skotových pásmech je však pravděpodobnost duševních či tělesných poruch větší. Ve výzkumech Wursta a Maslowa a Kundiho et al.(připravuje se) se podařilo prokázat vliv duchovních schopností měřených ESK na duševní zdraví. To závisí – stejně jako subjektivní prožívání nemoci – značnou měrou i na uplatňování osobně-existenciálních schopností. Proto můžeme pokládat ESK také za postup, který umožňuje výpověď o míře a kvalitě duševního zdraví, popř. duševní nemoci, ve smyslu kvality života.

Z toho, co je zde uvedeno, vyplývá, že ESK není vhodná ke stanovování diagnóz, protože nelze počítat s objektivitou údajů vyšetřovaných osob. Proto je třeba při užívání testu mít stále na mysli, že ESK neměří naplněnost existence či duchovní schopnosti objektivně, nýbrž postihuje čistě subjektivní prožívání, vnímání, myšlení a úsudek vzhledem k tomu, jak dobře člověk své duchovní schopnosti uplatňuje (12).

1.6 Podoba testu

ESK je sebe hodnotícím dotazníkem, který má nejbliže k osobnostním testům. V žádném případě jej nelze chápat jako výkonnostní zkoušku (jako např. testy inteligence). Ty měří kognitivní schopnosti tím, jak správně člověk řeší testové úkoly. Existenciální škála neobsahuje žádná správná řešení. Vyptává se probanda na jeho duchovní čili „osobně-existenciální schopnosti“, které mu slouží ke zvládnutí většiny běžných životních situací. ESK se liší i od osobnostních zkoušek a od dotazníků duševní pohody svým základním konstruktem. Tím je svobodná osoba a její schopnosti, nikoli však osobnost se svými „rysy“. Přesto lze ESK podle tradičního třídění psychologických testů nejspíše přiřadit testům osobnosti. Skutečnost, že tento test měří nikoli na úrovni stavů a rysů, nýbrž na úrovni dění, je mezi psychologickými testy něčím novým. Není znám žádný jiný test, který by se o to pokoušel. ESK je plně standardizovaný dotazník a jako takový má přesně formulované položky, stanovené

jejich pořadí a předem určené možné odpovědi. Hodnocení výsledků je objektivní, protože test obsahuje jasné pokyny k vyplnění i ke skórování.

Z předchozího výkladu je patrné, že test byl vytvořen na základě teorie. Dotazník má hierarchickou strukturu. Sestává se ze 4 základních stupnic, které mají dohromady 46 položek. Tyto stupnice vycházejí z Franklovy antropologie a popisují osobně-existenční dimenzi člověka. Sloučením těchto 4 stupnic po dvou vznikají dva faktory vyššího řádu, „Personalista“ a „Existencialista“, a konečně sloučením všech do jediné stupnice lze vypočítat „Celkový skór“, vyjadřující celkovou „naplněnost existence“ či „subjektivně vnímanou smysluplnost existence“ (12).

Čtyři základní stupnice ESK vcelku odpovídají čtyřem faktorům zjištěným faktorovou analýzou za použití kosé rotace (15). Jejich další fakturování vede ke dvěma navzájem kolmým faktorům druhého řádu: „Personalista“ (sestavující ze stupnic „Sebeodstup“ a „Sebepřesah“) a „Existencialista“ (ze stupnic „Svoboda“ a „Odpovědnost“). Tyto faktory druhého řádu vykazují vztahy k řadě osobnostních faktorů v různých testech.

Protože ESK zjišťuje „hlubinnou“ dimenzi, na niž lze z chování usuzovat jen zprostředkovaně, je tato metoda odkázána na sebehodnocení probanda v mnohém podstatnějším smyslu, než tomu bývá u jiných testů. Reflexe o vlastním chování, motivech atp. je přístupná pouze prostřednictvím subjektivní výpovědi. S tím však jsou na druhé straně spojeny známé nežádoucí účinky. Projevují se zde sklony ke zkreslování odpovědí jako je společenská žádoucnost, klamání, logická chyba, selhání paměti a vzpomínkové klamy, implicitní teorie osobnosti atd.

Ze 46 položek je 41 formulováno ve směru negativní, „nežádoucí“ alternativy, protože duchovní vlastnosti člověka lze pomocí pozitivních znaků vystihnout obtížněji, než prostřednictvím znaků jejich omezení či nedostatku. Lze např. snáze vyjádřit, co člověk *nemůže*, než popsat, co všechno člověk může nebo co by mohl, kdyby se o to pokusil. Proto je pozitivní vyjádření duchovních schopností méně určité a obtížnější. Mimo to jsou osobně-existenční schopnosti obtížně uchopitelné abstraktní formulací, protože závisí na konkrétních situacích a na jejich nárocích. Je třeba mít na mysli i to, že úspěšné nasazování duchovních schopností v běžném životě probíhá nepozorovaně a

bez uvědomění, zatímco selhávání je spojeno s utrpením, které se prosazuje do vědomí mnohem zřetelněji, než jejich zdárné uplatnění. Lidská svoboda je nejzřetelněji patrná, když je v ní člověk omezen. Nakonec je na místě počítat i se studem jako s tlumivým činitelem. Společensky se vyžaduje spíš se o sobě vyjadřovat kriticky, než chválit své schopnosti.

Test je vhodný jako výzkumný nástroj, pokud s jeho výsledkem nejsou spojeny žádné praktické důsledky; jinak vzniká nebezpečí vědomého či nevědomého zkreslování. Dále může sloužit k řešení konkrétních otázek zdravotní psychologie a psychoterapeutické praxe, kde jeho uplatnění jednoznačně slouží prospěchu klienta. Lze jej užívat k individuálnímu i k hromadnému testování. Při jeho konstruování byl kladen velký důraz na to, aby byla vytvořena úsporná metoda, která nebude klást přílišné časové či intelektové nároky. I tak však vyžaduje určitý stupeň jazykové vytržbenosti, schopnosti abstrakce, osobní motivovanosti a umění posoudit sám sebe. Kromě toho test vyžaduje, aby byl podáván v rámci vztahu bezpečí a důvěry. To je ostatně u testu měřícího vlastnosti o tak vysoké osobní hodnotě již na základě úcty k jedinečnosti člověka a na základě etických ohledů samozřejmé (12).

1.7 Stupnice a třídy odpovědí v ESK

ESK se předkládá se stručným písemným pokynem a vysvětlením, jak odpovídat. Obsahuje celkem 46 položek s jednotně předepsanou šestibodovou stupnicí pro odpověď. Položky jsou přiřazeny 4 základním stupnicím. Na základě franklovské antropologie popisuje ESK osobně-existenciální dimenzi člověka. Zjišťuje čtyři vlastnosti, které jsou podmínkou smysluplného žití. Jsou to „Sebeodstup“ (SO), „Sebepřesah“ (SP), „Svoboda“ (SV), „Odpovědnost“ (OD). První dvě spolu tvoří faktor vyššího řádu „osobních“ předpokladů „Personalista“ (P), další společně postihují vztah k „situačním“ danostem a tvoří faktor vyššího řádu „Existencialista“ (E).

Tab. č.1: Stručný popis 4 základních stupnic, 2 faktorů vyššího řádu a celkového skóru

STUPNICE, FAKTOR	NÁZEV	ZJIŠŤOVÁNÍ	POPIS
SO	Sebeodstup	Vnímání objektivní skutečnosti	Schopnost podstoupit od sebe samého (od svých citů, přání, představ) a otevřít se tak nezkreslenému vnímání situace
SP	Sebepřesah	Vycítění/vnímání hodnoty	Schopnost vyjít za hranice sebe sama a vstoupit do citového vztahu k něčemu či někomu jinému
SV	Svoboda	Volba z možností/ rozhodování se	Schopnost rozhodnout se pro možnosti podle jejich subjektivního ocenění
OD	Odpovědnost	Vstup do situace angažovaným činem	Schopnost aktivně jednat a nést důsledky
P	Personalita	Součet SO + SP	Otevřenost vůči sobě a hodnotám
E	Existencialita	Součet SV + OD	Rozhodná angažovanost
CS	Celkový skór	Součet P + E	Osobní, smysluplná existence

Zdroj: Längle, Orglerová, Kundi. Existenciální škála – ESK.

Odpovídá se označením (proškrtnutí křížkem) jednoho z nabídnutých údajů o míře, v níž předepsaný výrok pro jedince platí: naprosto platí – s výjimkou platí – spíše platí – spíše neplatí – s výjimkou neplatí – naprosto neplatí (**12**).

1.8 Kvalitativní popis základních stupnic ESK

1.8.1 SO = „SEBEODSTUP“ či „SEBEDISTANCE“

Základní stupnice „SO“ měří schopnost vytvořit si *vnitřní prostor* vůči sobě samému.

Význam základní stupnice „Sebeodstup (SO)“: Tato dimenze leží mezi póly:

Schopnost sebeodpoutání

Nedostatek vnitřního prostoru,
intrapsychické „zajetí“,
upoutanost na sebe

Velký vnitřní prostor,
odstup vůči sobě,
„věcnost“

Sebeodstup měří *schopnost vytvořit si odstup vůči sobě*. To znamená, že člověk se dokáže natolik odpoutat od svých přání, představ, citů, obav, cílů a úmyslů, že mu to umožní vnímat svět nezkresleně. Namísto aby jednal spoután svými hledisky a zaslepen jimi vůči světu, anebo aby se přitom nechal ovládat vnějšími podněty, je schopen přesně vnímat situaci a jasně uvažovat o přítomné skutečnosti.

Neměří se zde nepřítomnost problémů, svoboda od přání, představ, cílů a záměrů, citů a obav, nýbrž schopnost odpoutat a vnitřně se od jejich vlivu osvobodit natolik, že jimi člověk není zajat či vnitřně spoután.

Na výsledném skóru se podílí i stabilita této schopnosti v náročných situacích.

Základní stupnice:

Převládání pouze selektivního vnímání okolí	Uvolnění pozornosti pro okolní svět	Vnímání pouze okolí, ztrátu citu vůči sobě, příslost		
-----	*-----*	*-----*		
8	26	35,5	43	48
Vnitřní spoutanost a zaujatost sebou s omezeným vnímáním okolí	Sklon zabývat se převážně sám sebou	Otevřenost vnímání vůči okolí při uchovaném vztahu k sobě		

Interpretace:

Nízký skóre SO (pod 26) značí nedostatečný odstup vůči sobě. To může být podmíněno nezralostí, avšak zpravidla je to způsobeno nějakým druhem vnitřního obsazení (např. konflikty, traumatickými zkušenostmi) a spoutaností (např. vleklými nedostatky, neuspokojenými potřebami).

Zabývá-li se člověk převážně sám sebou, např. v podobě nutkavých či automatických myšlenek, soustředěnosti na vlastní city a přání, vyčítání si atd., stejně jako je-li přetížen nároky situace, vede to u něj k předpojatosti a selektivně omezenému jednání.

Je-li pro něj obtížné odpoutat se sám od sebe a tak jasně vnímat a uvažovat, ztrácí člověk orientaci – už se „ani sám v sobě nevyzná“.

Často ani nedokáže využít drobných příležitostí k získání odstupů vůči sobě, jako např. udělat si přestávku. Stále trvá sklon reagovat rychle a bezprostřední vázanosti na podněty.

Se **stoupajícím skórem SO** (medián = 35,5) se schopnost přesně vnímat jasně uvažovat o situaci zlepšuje. Pozornost se postupně zaměřuje stále více navenek. Odstupu vůči sobě samému přibývá.

Velmi vysoký skóre SO (nad 43, max. hodnota je 48) znamená, že si člověk dokáže vytvořit vůči sobě odstup velmi dobře. V tom je však obsažena i možnost, že snáze přehlédne vlastní potřeby a požitky, což může vést až k jejich popření. Otázka po

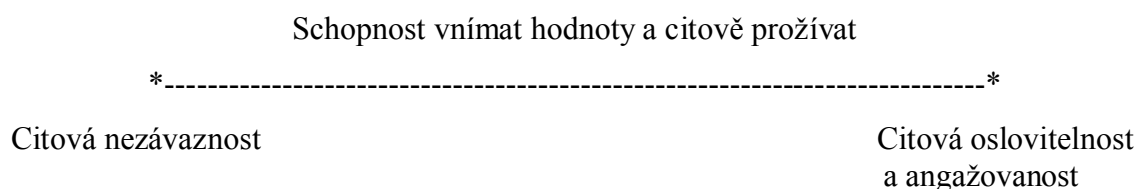
motivaci k tomu je otevřená. Může to vyplývat z vypočítavosti nebo ze ctižádosti, z výchovy nebo z obětavosti. U trvale vysokých hodnot SO se může vyskytovat jednostranně výkonnostní uvažování a perfekcionismus, které dodávají jednání povahu sebezpřemáhání, přísnosti a strnulosti. Tito lidé často mívají pocit, „že už jenom fungují“. Navenek působí většinou jako citově chladní. Tyto sklony však bývají oslabeny, pokud je vedle velmi vysoké hodnoty SO přítomná i vysoká hodnota SP. Pak je schopnost k sebeodstupu začleněna do další osobní schopnosti citového souznění. Jednostranně vysokou hodnotu SO při středních až nízkých hodnotách SP, SV a OD lze chápat jako příznak kompenzované chronické duševní poruchy.

1.8.2 SP = „SEBEPŘESAHA“ či „SEBETRASCENDENCE“

Základní stupnice „SP“ měří schopnost *vnímat hodnoty a zřetelně citově prožívat*.

Význam základní stupnice „Sebepřesah (SP)“

Tato dimenze leží mezi póly:

Sebepřesah měří *citovou přístupnost*, schopnost citově se angažovat, nechat se zaujmout hodnotou a vnímat své vnitřní pohnutí tím, co člověk prožívá, vycítit hodnotu. Tím vzniká vnitřní vztah k prožívanému. Tato dimenze je nástrojem nalézání a vycit'ování subjektivně prožívaných hodnot.

Nechat se vnitřně zaujmout hodnotou je základem pro hloubku prožívání – pro schopnostžitku, schopnost snášet utrpení.

Emoční „vážení“ prožívaného obsahu podle jeho významu pro existenci předpokládá vnitřní citové zakotvení („vnitřní zaměření a sebezpřijetí“) jako základ pro uvědomění si, co člověk chce.

SP se vzájemně vyvažuje s SO v jejich psychologických účincích. Kognitivní odstup vůči sobě, který se rozvíjí v SO, uvolňuje člověka pro emoční vztah k hodnotám; tím získává SO své „naplnění“. SO je tak předpokladem pro „sebe-přesazení“, pro aktivní angažování se vůči světu, vůči něčemu či někomu jinému než je člověk sám.

SP je protihráčem SO. SO je výkonem kognitivního abstrahování od sebe sama, zatímco SP rozvíjí vnitřní vztah k sobě.

Základní stupnice:

	Oploštělá emocionalita	Schopnost citové spoluúčasti, vnitřní vztáženost	Otevřenost vůči hodnotám, sklon k citové zranitelnosti či uchvácení
	-----	*-----*	*-----*
	14 58	73	81 84
Citová a vztahová prázdnota		Vztahová a citová chudost, omezená citová účast	Citová angažovanost a vnitřní zúčastněnost

Interpretace:

Nízký skóre SP (pod 58) znamená emoční plochost a vztahovou chudost. Život je v takovém případě citově chudý, převážně věcný a funkcionalistický. Citová nedostačivost činí člověka bezradným, nejistým, dokonce i jakoby slepým ve vnímání citů a zároveň s tím i ve vycitřování hodnot. Neví pak, co vlastně má rád či co vlastně chce. Cit pro to, jak jsou různé skutečnosti v životě důležité a hodnotné („co to s člověkem dělá a co to pro něj znamená“) je zde omezený. Vynořující se city člověk vnímá jako rušivé a znepokojující. Amplituda citového prožívání je plochá, emocionalita je těžko přístupná nebo otupená.

Se **stoupajícím skórem SP** (medián = 73) se emoční „vnitřní svět“ a vnitřní účastné „bytí s druhým“ rozrůstá.

Při *velmi vysokém skóru SP* (nad 81, max. hodnota je 84) tento sklon stále vzrůstá a plně se rozvíjí. Člověk má velice bezprostřední a volný přístup ke své emocionalitě. Díky dobrému vztahu k vnímané vlastní citové niternosti se snadno dokáže citově orientovat v situacích a vcítit se do jiných lidí (vysoká schopnost empatie). To ho činí otevřeným vůči „jinakosti“, vůči níž se také dokáže angažovat („sebe-přesažení“).

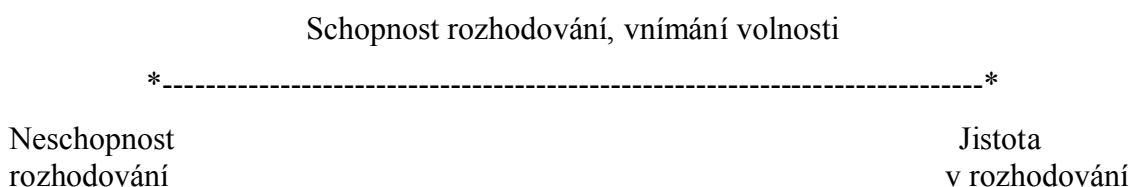
Velmi vysoké skóry v SP mohou znamenat, že člověka jeho citová oslovitelnost a ovlivnitelnost ovládá, jestliže je zároveň neprovázejí obdobně vysoké hodnoty SO, které mu umožňují vytvořit si zároveň vůči ní potřebný odstup.

1.8.3 SV = „SVOBODA“

Základní stupnice „SV“ měří *schopnost rozhodovat se*.

Význam základní stupnice „Svoboda (SV)“

Tato dimenze leží mezi póly:

Svoboda měří *schopnost nacházet v běžném životě reálné možnosti jednání, uspořádat je podle jejich hodnoty a tak dospět k osobnímu rozhodnutí*.

Schopnost rozhodování závisí na jedné straně na subjektivních předpokladech (jako vitalita, soustředění, odvaha, schopnost stanovit si hranice a stát se svým), na druhé straně na vnímání přítomných možností volby a alternativ. Uplatňování těchto vnitřních a vnějších podmínek vede k jasným rozhodnutím. Člověk tuto schopnost prožívá především jako jistotu o tom, co je možné. S tímto pocitem jistoty dokáže jasně

usuzovat, svobodně se rozhodovat a volit si. Pokud se toto opakovaně daří bez větších problémů, člověk cítí, že je svobodný.

Základní stupnice:

<p>Nerozhodnost</p>	<p>Vzrůstající jistota a jasnost v rozhodování</p>	<p>Jistota, určitost dominance a averze vůči omezením a závazkům</p>
<p>*-----*-----*-----*-----*</p>		
11	37	49
58	66	
<p>Neschopnost rozhodování</p>	<p>Nejistota v rozhodování</p>	<p>Rozhodnost, jasnost a pevnost v rozhodnutích</p>

Interpretace:

Nízký skór SV (pod 37) znamená slabost a nejistotu rozhodování, nerozhodnost. Je-li svoboda jakožto uplatňovaná osobní schopnost omezena, jak tomu bývá při nízkých hodnotách SV, může to mít různé příčiny. Zvláštní problémy v dimenzi Svoboda mohou vyplývat z určitých osobnostních vlastností či poruchových oblastí:

- Úzkostná reaktivita – slabost v rozhodování vyplývá z nejistoty (strachu před možnými následky). Např. ze strachu, že se člověk dopustí chyby, vzniká nedostatek sebedůvěry. Proto si třeba raději nechá něco dát za úkol, než aby se sám rozhodl, co udělá.
- Depresivní reaktivita – zde spočívá slabost v rozhodování v nedostatku vitality, která se většinou projevuje současně vysokou hodnotou SP.
- Vývojově utlumená, hysterická reaktivita – člověk vidí mnoho možností, ale neví, co sám chce, a tak si nedokáže vybrat. Z toho vyplývá pocit rozpolcenosti, většinou ve spojení s vysokou hodnotou SO.
- Nerozvinutá existencialista – příznačný je pasivní, fatalistický přístup k životu. Člověk je přesvědčen, že jeho rozhodnutí by k ničemu nevedla a nemohla by nic změnit. Vnímá je jako nesmyslná. V souvislosti s tím se mohou rozvíjet různé závislé

způsoby života, např. peníze, alkohol, hráčství apod.; mohou kompenzovat nedostatek prožívané svobody.

Se *stoupajícím skórem SV* (medián = 49) vzrůstá jasnost a pevnost usuzování a rozhodování. Čím vyšší skór, tím snáze člověk nachází možnosti, jak jednat, a tím snáze činí svá rozhodnutí.

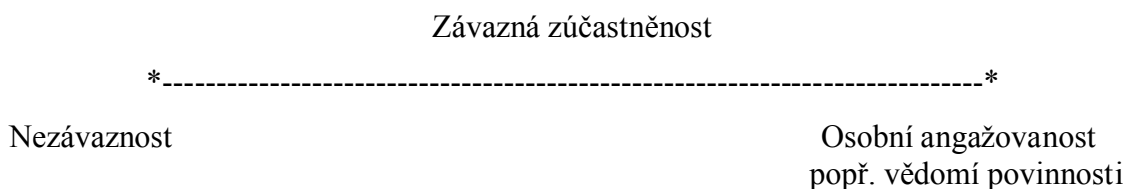
Při ojedinělém *velmi vysokém skóru SV* (nad 58, max. hodnota je 66) má člověk sklon k přehnanému souzení, kritizování a panovačnému chování, což souvisí s averzí vůči omezování a vázanosti. Podle zkušeností se tito lidé těsnějším vztahům a závazkům raději vyhýbají a jsou zdrženliví v osobním angažování se, většinou ze strachu, že by mohli být zraněni nebo že by je to příliš zavazovalo.

1.8.4 OD = "ODPOVĚDNOST"

Odpovědnost (OD) měří *schopnost a ochotu odhodlat se a rozvážně, popř. s vědomím povinnosti, se angažovat pro osobní úkoly a hodnoty.*

Význam základní stupnice „Odpovědnost (OD)“

Tato dimenze leží mezi póly:

Člověk jedná s vědomím závaznosti, popř. povinnosti. Důsledky, které z toho vyplývají, nese s pocitem jistoty, že činí to, co je správné. Vědomí povinnosti může kompenzovat vlastní nejistotu.

Žitá odpovědnost je základem pro vytvoření stabilního sebehodnocení. V testovém skóru je mimo to měřena i stálost v čase (vytrvalost).

Základní stupnice:

	Nezávaznost, bezstarostnost lehkomyslnost	Bezstarostné počinání,určitá ochota stát si za svým jednáním	Angažované,důsledné jednání s prožívanou odpovědností,popř. s vědomím povinnosti		
	-----	*-----*	*-----*		
	13	41	57,5	70	78
Nedostatek odpovědnosti a angažovanosti		Zábrany v zasazování se za své věci		Závaznost,pečování svědomitost, autentičnost	

Interpretace:

Nízká hodnota OD (pod 41) znamená jen nepatrnou odpovědnost za sebe, popř. útlum angažovanosti. Život se člověku „děje“, neplánuje si jej a prožívá jej jako nepřístupný vlastní vůli. Člověk ustrnul v postoji čekání a je spíš pozorovatelem. Převládá zdrženlivost a pasivita. Vědomí povinnosti není příliš výrazné, může však být na průměrné úrovni.

Ukazuje se – podobně jako u SV – že různé osobnostní vlastnosti či poruchové oblasti vedou k různým problémům s odpovědností.

- Úzkostná reaktivita – člověk se obává vykročit do života, bojí se těžkostí a problémů a hrozivých následků. Potřebuje jistoty, předpisy, podporu a návody k jednání.
- Depresivní reaktivita – zde převládají city viny a obavy z provinění a z břemene závazků.
- Vývojově utlumená, hysterická reaktivita – zde se vyskytuje strach z omezení závazky a povinnostmi. Nezřídka to vede k lehkomyslnosti v chování.

Se **vzrůstající hodnotou OD** (medián = 57,5) přibývá odpovědnosti za sebe i vlastní angažovanosti. Člověk se více nechává oslovit životními okolnostmi a pečlivěji, závazněji se s nimi vyrovnává.

Velmi vysoká hodnota OD (nad 70, max. hodnota je 78) vzniká důsledným přijímáním odpovědnosti, autentickým jednáním a (při současné vysoké hodnotě SV) silným vědomím povinnosti. Může však jít i (při nízké hodnotě SV) o málo svobodně

zvolené, spíše nacvičené vědomí povinnosti (vlivem výchovy, vlivem úzkosti). Člověk jedná důsledně a ukázněně.

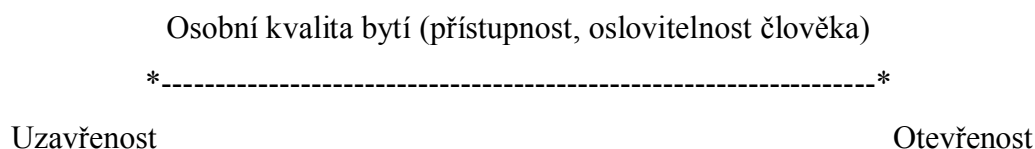
1.9 Kvalitativní popis složených stupnic ESK

1.9.1 P = „PERSONALITA“ či „OSOBNÍ FAKTOR“

Složená stupnice „P“ měří stupeň rozvoje *osobní stránky* člověka, projevující se *otevřeností vůči světu a jasným vnímáním sebe*.

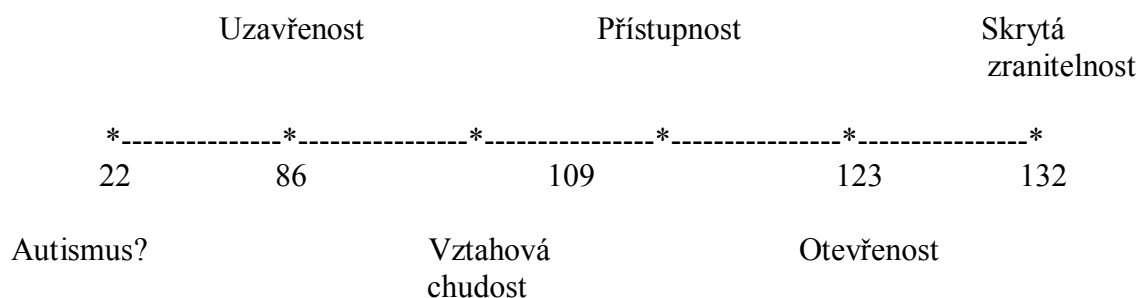
Význam složené stupnice „Personalita (P)“

Tato dimenze leží mezi póly:

Hrubý skór P je součtem hrubých skórů SO a SP. Popisuje podstatnou vlastnost osoby – její kognitivní a emoční přístupnost sobě samému i světu. Nízké hodnoty P lze vyložit jako znak toho, že základní duchovní schopnosti jsou ve svém uplatnění zablokovány. Pokud tyto blokády přetrvávají, má to často příčiny na úrovni osobnosti, tj. duševní. Podle prvních poznatků k tomu výrazněji dochází u poruch osobnosti a u psychóz.

Složená stupnice:

Interpretace:

Nízký skóre P (pod 86) svědčí o přílišné uzavřenosti člověka. Ten se buď přehnaně zabývá sám sebou (v důsledku trvalých duševních zátěží, problémů, poruch), nebo si ve svém vývoji ještě cestu k sobě nenašel (nezralost), anebo ho už postihla deteriorace osobnosti s kognitivním a emočním defektem (např. u chronifikované drogové závislosti nebo chronické psychózy). Nízká hodnota P bývá spjata se zvýšenou pohotovostí reagovat na různé zátěže psychosomaticky.

Se **stoupajícím skóre P** (medián = 109) vzrůstá otevřenost ve vystupování vůči světu a v přístupu k sobě. Člověk je celkově otevřenější, vzrůstají-li oba dílčí skóre (SO a SP) shodně.

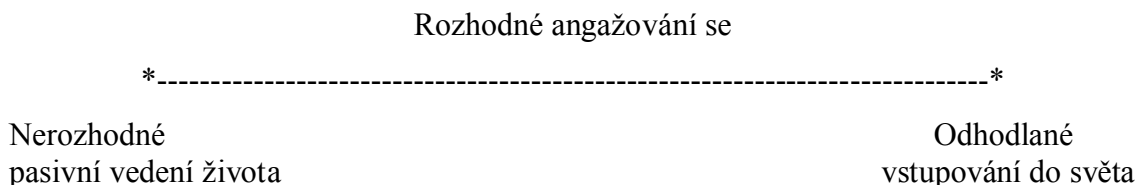
Při kombinaci SO>SP převládá odtažené zacházení se sebou, při němž bývá vlastní emocionalita snadno opomíjena. Mohli bychom to nazvat „kognitivním životním stylem“. Tento obraz se nachází podle dosavadních zkušeností častěji u chronicky kompenzovaných úzkostných stavů a u histriónských projevů.

Při kombinaci SO<SP převládá „emoční souznění“: člověk se snadno nechává citově „strhnout“, silně vnitřně prožívá a soucítí, také dokáže „užívat si“. To je provázeno nesnázemi a zaujímáním odstupu vůči sobě a s uchováním si vnitřního prostoru volnosti. Mohli bychom to nazvat „emocionálním životním stylem“. Tato kombinace se často vyskytuje u floridní úzkostnosti nebo u sklonu k depresím a k vyčerpání.

Při ojedinělém **velmi vysokém skóre P** (nad 123, max. hodnota je 132) vystupuje do popředí zranitelnost, někdy až přecitlivělost jedince. To se z vnějšku vždy hned nepozná. Převažuje „impresionistický styl vnímání“, člověk silně reaguje na smyslové dojmy a na vnější události. Je-li však zároveň vysoká hodnota E, vyrovnává vysoké P a člověka před velkou zranitelností a jejími důsledky dobře chrání.

1.9.2 E = „EXISTENCIALITA“ či „EXISTENCIÁLNÍ FAKTOR“

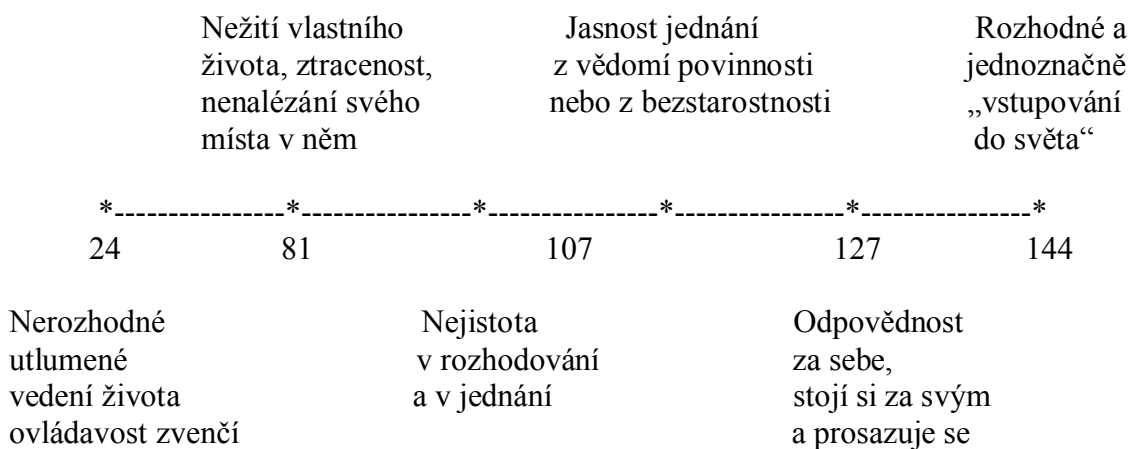
Složená stupnice „E“ měří schopnost *rozhodovat se a aktivně se angažovat ve světě*. Význam složené stupnice „Existencialita (E)“
Tato dimenze leží mezi póly:

Hrubý skór E je součtem hrubých skórů SV a OD. Popisuje další podstatnou stránku lidské existence, a to umění vyznat se ve světě, činit rozhodnutí a věcně a odpovědně do dění ve světě vstupovat. Měří schopnost člověka vycházet s vnějším světem, orientovat se v něm a rozhodně a závazně se s ním vyrovnat. Poruchy v oblasti E mají sklon projevovat se spíše v podobě neurotických potíží než v podobě poruch osobnosti.

Vnitřní naplnění, které je spojeno se svobodným a závazným životním stylem, naproti tomu závisí i na výši hodnoty P, která přispívá k vnitřní vyrovnanosti a schopnosti prožitku.

Složená stupnice

Interpretace:

Nízký skór E (pod 81) o nerozhodném a utlumeném způsobu vedení života. Vyznačuje se nejistotou v rozhodování, nejistotou o svém „existenciálním místě“ v životě, tj. o tom, „kam člověk patří“, dále nezávazností, otaživostí, nevěděním, co má člověk vlastně dělat, malou odolností vůči zátěži, snadnou rozrušitelností, sklonem k angažování se jen z vnějších pohnutek „vnitřního povolání“ k tomu.

Se **stoupajícím skórem E** (medián = 107) přibývá rozhodnosti a odpovědnosti ve vedení života. Člověk si nachází své místo ve světě a životě. Tím získává jeho život na naplněnosti a stává se autentičtější, pokud obě dílčí hodnoty SV a OD rostou shodně.

Při kombinaci SV>OD lze pozorovat sklon přenechávat odpovědnost „schopnějším“. Poměrně vysokou hodnotu při tom člověk přičítá subjektivní svobodě a občas vykazuje sklon k narcistickým nebo histriónským projevům (zvláště ve spojení s vysokým SO a s nízkým SP). Lze to nazvat „autonomním životním stylem“, který však nevyklučuje impulsivitu.

Při kombinaci SV<OD je patrný sklon vstupovat do světa, avšak se známkami nesnázi, se sebeohraňováním vůči němu a s pocitem, že člověk není opravdu svobodný, nýbrž spíše je vázaný citem povinnosti. Tyto prožitky jsou pro něj občas zátěží, zvláště když vyplývají z depresivního ladění, především ve spojení s nízkým SO a s vysokým SP. Při SV<OD lze mluvit o „povinnostním životním stylu“.

Při **velmi vysokém skóru E** (nad 127, max. hodnota je 144) člověk jasně a z vlastního rozhodnutí aktivně přistupuje ke světu. Z dobré orientace a z jistoty v rozhodování plyne realistická angažovanost motivovaná péčí a vědomím povinnosti. Můžeme to nazvat „angažovaným životním stylem“. Existenciální vykročení ze sebe do světa je zde prožíváno jako autentické. Člověk se ve svém jednání „nachází“ a za svými rozhodnutími si stojí.

1.9.3 CS = „CELKOVÝ SKÓR“ či „PROŽÍVANÁ SMYSLUPLNOST“

Složená stupnice „CS“ měří prožívání *smysluplné osobní existence*.

Význam složené stupnice „Celkový skór (CS)“

Tato dimenze leží mezi póly:

Prožívaná smysluplnost

Prožívání vlastního života
jako smysluprázdného

Prožívání vlastního života
jako smysluplného

Hrubý skór CS je součtem hrubých skórů P a E. Vypovídá o schopnosti člověka dobře vycházet se sebou a se světem a aktivně se vypořádat s vnitřními i vnějšími nároky vlastního života a s hodnotami, které mu nabízí. Svědčí o jeho schopnosti účinně se vyrovnávat se sebou samým a s vnějšími situacemi, tak smysluplně utvářet svůj život a autenticky jej žít. Člověk se při takovém vedení života orientuje podle vlastních prožívaných potřeb a přání, stejně jako podle možností a požadavků situace, a dokáže si je při tom navzájem uvádět do souladu. S rozvinutou personalitou i existencionalistou má dobré předpoklady žít v úspěšném „dialogu se světem“ a dospět tak k naplnění své bytostné povahy, tj. ke svému „existenciálnímu naplnění“. To chápeme s Franklem jako „existenciální smysl“ – prožívanou smysluplnost žití, kterou člověk pociťuje jako „životní plnost“ či „hutnost“, celkovou naplněnost a hluboké štěstí, a pak si ji i dodatečně uvědomuje, reflektuje ji a uvažuje o ní jako o „smyslu“. Kdo však takto smysl právě zakouší, nemyslí na něj, nýbrž se oddává proudu svého konání a prožívání podobně jako člověk, který právě naslouchá koncertu, nemyslí na pocit štěstí, který při tom prožívá. Prožívaná smysluplnost tak může být i zcela neuvědomovaná a uvědomíme si ji až tehdy, když ji postrádáme.

Složená stupnice

	Spoutaný, zvnějšku určovaný život neuspokojivé existenciální naplnění	Přístupné, jasně utvářené žití středně uspokojivé existenciální naplnění	Zcela smysluplná existence, důsledná angažovanost, zranitelnost
	-----	*-----*	*-----*
	46	169	216
			249
			275
Smysluprázdná existence	Omezený, vztahově chudý život, malé existenciální naplnění	Otevřený a odpovědný život, dobré existenciální naplnění	

Interpretace:

Nízký hrubý skór CS (pod 169) svědčí o naplněné existenci. To vyplývá z uzavřenosti člověka (z jeho vázanosti na sebe a emoční neoslovitelnosti) a zároveň z jeho utlumenosti a nedostatku závazné angažovanosti. Je-li vystaven zátěži, dochází u něj ke vzniku duševních poruch snadněji než při vysokém CS. Je-li při nízké hodnotě CS již přítomno duševní onemocnění, jde pravděpodobně o závažnou poruchu.

Se **stoupající hodnotou CS** (medián = 216) vzrůstá vnitřní otevřenost a umožňuje člověku věnovat se požadavkům a nabídkám světa, pokud obě její složky P a E vzrůstají shodně.

Při kombinaci P>E lze teoreticky očekávat, že člověk účinně zachází se sebou a intenzivně citově prožívá, avšak v praktickém jednání v životě je utlumený. Dosavadní zkušenost tomu nasvědčuje. Můžeme zde mluvit o vnitřně silné, avšak ve svém způsobu života zdrženlivé až utlumené osobě. V klinickém ohledu se zdá, že tato konstelace podporuje sklon k depresivním poruchám. Výraznější deprese mají při vztahu P>E povšechně v ESK nižší skóry.

Při kombinaci P<E lze teoreticky očekávat, že člověk je relativně slabší v zacházení se sebou a v citovém prožívání, avšak zdatný v praktickém jednání. Pro toto máme některé doklady z praxe. S určitou opatrností zde můžeme mluvit o sobě ve své vnitřní síle ne plně rozvinuté, avšak v životě zdatné. V klinickém ohledu se zdá, že tento vzorec podporuje sklon k porušení osobnosti, a to zvláště zahraničního typu.

Při *velmi vysokém skóru CS* (nad 249, max. hodnota je 275) se člověk vnímá jako velice otevřený, přístupný, přijímající, rozhodný, jasný, ochotný se angažovat a vědomý si povinností. Zároveň však se vnímá – jakoby na stinné straně těchto vlastností, pod jejich vlivem – také jako zranitelný, přísný a náročný. Svůj život prožívá jako smysluplný a utvářený vlastním jednáním. Kvůli vysoce strukturovaným a důsledně uplatňovaným nárokům na sebe samého a příležitostně i na ostatní, které ponechávají málo prostoru pro neplánovitou spontánnost či nereflektované užívání si, pokládají mnozí lidé s nižšími skóry CS „smysluplný životní styl“ při vysokém CS za něco, co za vynakládané úsilí nestojí (12).

1.10 Kvalitativní popis dalších kombinací stupnic ESK.

Kromě interpretace testových skóre ve vztahu k standardizačnímu souboru, jak je výše popsáno, pokusíme se zde nabídnout východiska k interpretaci jednotlivých testových skóre na základě intraindividuálních kritérií, nezávislé na normách.

Když navzájem porovnáme v testovém profilu jedince jeho výsledky u základních stupnic ESK vyjádřené ve standardních skórech, třeba percentilových, zjistíme někdy mezi jednotlivými stupnicemi nápadné zvláštní vztahy či konstelace. Ve vzájemných poměrech stupnic jsou obsaženy ještě další informace o vlastnostech a poruchách osobně-existenciální dimenze člověka.

Například dostatečný sebeodstup (SO) je předpokladem pro pravý sebepřesah (SP). Pokud přiměřený SO schází, postrádá člověk sebeochrannou schopnost odpoutat se od sebe a vysoký SP pak namísto ke smysl naplňujícímu věnování a hodnotám ve světě vede k vyčerpání („burn out“). Jindy je opět svoboda (SV) nezbytným předpokladem pro pravou odpovědnost (OD). Odpovědnost bez svobody je prožívána jako spoutanost, jako plnění povinností pod nátlakem, které ponechává malý prostor pro vlastní rozhodování.

Otázka, zda lze z takových vzorců vyvozovat závěry o přítomnosti různých chorobných obrazů jako je deprese úzkost, hysterický stav atd., zůstává otevřená

dalšímu zkoumání. Rovněž následující konstelace dílčích skupin mají být chápány pouze jako náměty ke zkoumání a k interpretování, neboť opravdové rozpoznání interpretační hodnoty zvláštních kombinací si vyžaduje další výzkum.

Vzájemné poměry dílčích skóre tvořících spolu složenou stupnici:

- SO>SP: Odtahité, citově chudé prožívání a chování. Člověk může působit nepřístupně (srv. popis základních stupnic SO a SP výše). Klinicky se tento poměr vyskytuje např. u chronifikovaných kompenzovaných úzkostných stavů či u histriónského chování (často s vysokou SV a nízkou OD), což lze interpretovat jako pravděpodobnost vysoké hladiny úzkosti v histriónském prožívání.

- SO<SP: Silně emocionální prožívání a chování. Často to jsou vřelé osoby, které navazují velice těsné vztahy, mají však sklon vydávat se bez ochrany a schází jim schopnost ohraničit se, a to i vůči vlastním citům. Klinicky se tento poměr vyskytuje např. u floridní úzkosti, u sklonu k depresím (zvláště spojeným s vyčerpáním), u velké ochoty pomáhat.

- SV>OD: Tvořivost v objevování možností v životě a ve vlastním jednání, avšak závazné angažování by bylo prožíváno jako omezující. Sklon k „vystupování“ ze vztahů a závazků a ke svévolným, nezavazujícím rozhodnutím. Klinicky se tento poměr vyskytuje např. u narcistických či histriónských sklonů (zvláště ve spojení s vysokým SO a nízkým SP).

- SV<OD: Vědomí povinnosti, držení se toho, co je uloženo a co je závazné, vede k pocitu nesvobody. Je přítomen sklon odsouvat sebe do pozadí, povolnost. Klinicky se tento poměr vyskytuje např. u depresí (zvláště ve spojení s nízkým SO a vysokým SP).

- P>E: Poměrně vnitřně pevná, avšak zdrženlivá až utlumená osoba. Klinicky se tento poměr vyskytuje spíše u depresivních poruch, popř. vůbec u neuróz.

- $P < E$: Ne plně vnitřně rozvinutá, avšak prakticky zdatná osoba. Klinicky se tento poměr vyskytuje spíše u poruch osobnosti (např. hraničních).

Vzájemné poměry dílčích skóru z odlišných složených stupnic:

Význam symbolů: \uparrow u názvu stupnice značí, že vůči ostatním základním stupnicím má tato stupnice relativně vyšší standardní skór, \downarrow značí, že má vůči ostatním skór relativně nižší.

- Stupnice SO a SV popisují vnitřní a vnější prostor volnosti člověka. Dynamika obou složek spočívá v oddálení a odpoutání se, v získávání nezávislosti, tedy v protikladu vůči SP a OD.

- $SO\downarrow + SV\downarrow$: To lze očekávat a pozorovat u nekompenzovaných duševních poruch s chybějícím vnitřním a vnějším ohraničením. V klinickém obraze jsou příznačné bolest, utrpení a tíseň. Jsou-li zároveň přítomny nízké SP a OD, člověk to neprožívá tak bolestně.

- $SO\downarrow + SV\uparrow$: Člověk může prožívat vnější volnost, schází mu však vnitřní svoboda vůči sobě samému. To bylo pozorováno v souvislosti s poruchami osobnosti, často se zároveň nízkým SP a s vysokou nebo nízkou OD.

- $SO\uparrow + SV\downarrow$: Vnější upoutanost při vnitřní svobodě. V praxi se zde často vyskytuje vnitřní stažení se, často se sklonem k tajemnosti. Může se vyskytovat v souvislosti s neurózou (při zároveň nízké OD) a pak se projeví nejspíše v podobě vývojově utlumené hysterické neurózy.

- $SO\uparrow + SV\uparrow$: Člověk si může vytvářet a udržovat vnitřně i vnějšně velký prostor volnosti. Klinicky to pozorujeme nejčastěji u narcisticko-histriónských způsobů počínání, zvláště ve spojení s nízkými hodnotami SP a OD. Psychodynamicky může jít o kompenzaci vnitřních bolestí.

- Stupnice SP a OD popisuje vnitřní a vnější schopnost člověka vztahovat se. Dynamika obou složek spočívá v bliženi se, spojování se, vstupování do vztahu, tedy v protikladu vůči SO a SV.

- SP↓ + OD↓: Chybění vztahů, odtažitost, možná i autistické rysy. Citovou otevřenost a angažovanost zde často blokují normy a cíle, které si člověk sám ukládá.

- SP↓ + OD↑: Angažování se bez emocí, jednání s vědomím povinnosti, věcnost, spolehlivost, nedostatek vnitřního naplnění a zvnitřněných vztahů. Vyskytuje se i u poruch osobnosti, je-li zároveň nízký SO.

- SP↑ + OD↓: Nezávazné soucítění až ohromení, které nevede k jednání. Klinická zkušenost ukazuje ve směru neurotické pasivizace, zvláště je-li zároveň nízká SV.

- SP↑ + OD↑: Soucítící a angažovaná pohotovost k jednání (např. ku pomoci) a schopnost zasazovat se pro hodnoty na základě jejich vlastní ceny. S tím je spojeno odsouvání vlastních záležitostí do pozadí a opomíjení sebe sama, je-li zároveň snížený SO (např. u „pomahačského syndromu“). Je-li snížená SV, mívá jednání částečně nutkavou povahu.

Některé další kombinace:

- SP↓ + SV↓: Slabost v rozhodování o vlastním životě na základě omezeného prožívání hodnot.

- OD↓ + SV↓: Slabost v rozhodování o vlastním životě na základě obav z následků.

- SP↑ + SV↓: Velké sebevydání za současné slabosti v rozhodování poukazuje na depresivní reaktivitu.

- $SO\uparrow + SP\downarrow + SV\uparrow + OD\downarrow$: Teoreticky jsou pravděpodobné narcisticko-histriónské způsoby jednání.

Ukázalo se, že u neuróz se všeobecně vyskytuje $P>E$, tedy že zde jsou omezeny svoboda a odpovědnost. K floridním, nekompenzovaným neurózám pravděpodobně patří i snížený SO .

U poruch osobnosti by se dalo očekávat $P<E$. Schopnost vnitřně se od sebe odpoutat a otevřít se citovému prožívání je výrazněji omezena než schopnost zacházet se světem.

U psychóz by bylo teoreticky možno očekávat snížený CS , neboť zde jsou schopnosti vycházet se sebou samým a se světem postiženy stejnou měrou. Nejvýrazněji bývá postižen SP .

Všechny rozvinuté těžší duševní poruchy by mohly vést ke sníženému CS , protože účinky těžké poruchy nezůstávají trvale omezeny na jednu oblast. To se zřetelně ukázalo např. u silných závislostí.

V jednotlivých případech se můžeme setkat s tím, že z vyhodnocení stupnic a jejich kombinací získáme protirečící si výsledky. V takových případech připomínáme již zmíněnou opatrnost, s níž mají být do interpretace výsledků ESK kombinace zahrnovány. Ty prozatím chápeme jen jako podněty k diskusi. Také je třeba myslet i na to, že lidé mívají různé psychopatologické sklony, např. sklon k depresi na základě vysokého SP a sklon k narcismu na základě zvýšených hodnot $SO + SV$, který se zde projeví především prostřednictvím kombinace.

Doufáme, že na základě dalšího systematického zkoumání jasných a jednoznačných psychopatologických obrazů nemoci (které ovšem v praxi nenajdeme příliš často, protože většinou se setkáváme s kombinovanými duševními poruchami) bude možno jednoznačněji říci, zda se hodí interpretovat ESK na základě kombinací stupnic a která diagnostická vodítka v nich jsou skutečně obsazena (**12**).

1.11 Využití testu ESK

Test je určen k využití ve více oblastech. Je vhodný jako výzkumný nástroj, pokud s jeho výsledkem nejsou spojeny žádné praktické důsledky; jinak vzniká nebezpečí vědomého či nevědomého zkreslování. Dále může sloužit k řešení konkrétních otázek zdravotní psychologie a psychoterapeutické praxe, kde jeho uplatnění jednoznačně slouží prospěchu klienta. Může přinést cennou informaci o potencionálu klienta vyrovnat se s problémy. Lze jej užívat k individuálnímu i k hromadnému testování. Při jeho konstruování byl kladen velký důraz na to, aby byla vytvořena úsporná metoda, která nebude klást přílišné časové či intelektové nároky. I tak však vyžaduje určitý stupeň jazykové vytříbenosti, schopnosti abstrakce, osobní motivovanosti a umění posoudit sám sebe. Kromě toho test vyžaduje, aby byl podáván v rámci vztahu bezpečí a důvěry. To je ostatně u testu měřícího parametry o tak vysoké osobní hodnotě již na základě úcty k jedinečnosti člověka a na základě etických ohledů samozřejmé.

1.12 Dotazník SPARO

Podle Mikšíka je „SPARO (přepřacovaný a doplněný široce v praxi využívaný dotazník IHAVEZ) orientované na zjišťování subjektivně příznačné úrovně struktury a dynamiky bazální psychické autoregulace a integrovanosti osobnosti. Jde o integrovanou slitinu vrozených a osvojených strategií, jimiž se subjekt v procesu své reálné životní praxe dynamicky vyrovnává s různorodými variantami situačních komplexů - o subjektivně příznačnou kvalitu pohotovostí k určité formě či způsobům interakcí s prostředím. Na ní závisí, které životní podmínky, okolnosti, kontexty či nároky jsou pro daného jedince optimální, a pro které není dostatečně psychicky disponován“ (17).

Mezi základní komponenty bazální psychické integrovanosti jsou řazeny:

- **KO – kognitivní variabilnost** (týká se kognitivních funkcí, postihování a zpracování komplexu situačních proměnných).
- **EM – emocionální variabilnost** (týká se prožívání interakcí s prostředím a situačních změn).
- **RE – regulační variabilnost** (týká se regulujících či usměrňujících funkcí konativní modality, kvality autoregulace, cílesměrnosti a ovládnání aktivit).
- **AD – adjustační variabilnost** (týká se vpravování do nových podmínek a okolností života a činnosti).

Mezi bazálnější škály obecné variability jsou řazeny:

- **PV – obecná hladina psychické (vnitřní) vzrušivosti**
- **MH – motorická (vnější) hybnost**

Kombinací těchto jednotlivých komponent získáme charakteristiku čtyř základních osobnostních profilů, označovaných jako **varianty A** (*klidný, vyrovnaný typ*) příznačný nižší psychickou vzrušivostí, **B** (*vzrušivý, spontánní typ*) základem je spojení vysoké emocionální nabuditelnosti se spontánní situační reagecí, **C** (*prožívající, utlumený typ*) příznačný sníženou motorickou hybností, odezvou a **D** (*reaktivní, dynamický typ*) typ osobnostní struktury, u něhož vystupuje do popředí motorická hybnost, je protikladem varianty C.

K hlubšímu vhledu do individuálně příznačné specifiky bazální autoregulace osobnosti slouží další testované osobnostní rysy, integrované do souhrnnějších 7 dimenzí: **dimenze N** (*rysy normality osobnosti*), **dimenze S** (*optimální hladina stimulace*), **dimenze R** (*individuální tendence riskovat*), **dimenze I** (*účinná integrovanost osobnosti*), **dimenze V** (*interpersonální vazby a vztahy*), **dimenze K** (*vnitřní korekce, regulovanost interakcí*), **dimenze P** (*sebeprosazování*) (17).

Dotazník zahrnuje dvojí druh kritérií důvěryhodnosti (resp. relativní spolehlivosti) odpovědí probanda. Prvním z nich je posuzování relací mezi výsledky na

škálách pro postihování určitého souboru výše uvedených rysů s výsledky ve škálách specificky vytvořených. U pravdivě vyplněných dotazníků:

- **Škály OS, OR a OI** se musí vyznačovat shodnou povahou odchylky centrálních hodnot srovnatelné populace, jaká vyplývá z výsledného trendu odchylek v souboru rysů do této dimenze vcházejících. Jako druhé kritérium je užito tzv. **K – skóre krajních výpovědí**, kterým se verifikuje významovost disproporcí v relacích mezi výše uvedenými škálami tradičním způsobem - v pojetí „lži-skóre“; pokud tyto disproporce nevystupují, odhaluje výrazné sycení škály K (krajního skóre) „problémové“, s výsledky dosaženými na škále EX (extremity) korespondující (tzn. konec konců „extrémní“) jedince.

SPARO je zpracováno pro manuální i počítačové hodnocení výsledků, proband tedy může číst otázky přímo na monitoru a ihned zaznamenávat odpovědi, nebo dostane testovací sešitek s jednotlivými tvrzeními a zaznamenává své odpovědi do záznamového archu. Proband odpovídá na 300 otázek, u každé vyjadřuje a zaznamenává svůj souhlas či nesouhlas. Doba vyplňování dotazníku se zpravidla neomezuje, většinou se jedná o čas 60 minut.

Pro statistické zpracování dotazníku se používá řídicí matice SPARO, která má 41 znaků, H1 – KO = kognitivní variabilnost, H2 – EM = emocionální variabilnost, H3 – RE = regulativní variabilnost, H4 – AD = adjustační variabilnost, H5 – PV = obecná psychická vzrušivost, H6 – MH = motorická hybnost, H7 – VZ = vztahovačnost, podezíravost, H8 – LS = psychická labilita versus stabilita, H9 – AN = úroveň anomálie, H10 – EX = extremita odpovědi, H11 – L = věrohodnost podávaných odpovědí, H12 – SI = smyslová impresie, H13 – IP = intenzita vnitřní prožívání, H14 – PN = pohybový neklid, H15 – DI = dynamičnost interakcí s prostředím, H16 – SD = sociální disinhibitovanost, H17 – OS = obecná stimulační hladina, H18 – AS = úroveň aspirací, H19 – AC = hladina anticipace, H20 – TN = tendence spoléhat na náhodu, H21 – SE = sociální exhibitovanost, H22 – OR = obecný trend riskovat, H23 – UZ = úzkost, H24 – EC = emotivita, H25 – UR = účinná kapacita rozumu, H26 – RR =

resistence vůči rušení, H27 – OI = obecná úroveň integrovanosti, H28 – KT = uzavřenost versus kontaktivnost, H29 – BE = hladina benevolence a tolerance, H30 – KN = konformita, H31 – NE = tendence k nezávislosti, H32 – RF = rigidita versus flexibilita, H33 – LO = lehkomyšlnost versus odpovědnost, H34 – NU = nevázanost versus usedlost, H35 – FC = frustrovanost versus cílesměrnost, H36 – KI = korigovanost versus impulsivnost, H37 – US = potlačená versus vysoká sebejistota, H38 – TO = trdomyslnost versus sebedůvěra, H39 – PR = prožitkový versus činnostní přístup, H40 – NS = nenápadnost versus sebeprosazování, H41 – FM = feminní versus maskulitní interakce **(18)**.

2. Cíl práce a hypotézy

Cílem této diplomové práce je ověřit a získat novou psychodiagnostickou metodu, využitelnou zejména pro predikci jednání a chování policistů pracujících v enormní psychické zátěži.

V souvislosti s cílem této práce byly stanoveny následující hypotézy:

H 1: Rozdíly v časovém odstupu třech let ve zkoumaném vzorku jsou statisticky nevýznamné

H 2: Existují rozdíly mezi skupinami speciálně připravovanými a běžnou populací

H 3: Dosažené průměry sledovaného vzorku české populace se liší od vzorku rakouské populace

H 4: Existují souvislosti mezi jednotlivými komponentami ESK a osobnostní strukturou jedince

3. Metodika

3.1 Použité metody

Poznatky a data potřebná pro zpracování a vyhodnocení vybraného tématu diplomové práce byla čerpána prostřednictvím studia odborných materiálů a pro získání dat potřebných pro dosažení stanoveného cíle byla použita základní technika sběru dat: dotazníkové šetření v cílové skupině. K tomuto byl využit standardizovaný dotazník ESK (viz Příloha č. 1: Dotazník Existenciální škála), který obsahoval 46 otázek s jednotně předepsanou šestibodovou stupnicí pro odpověď. Odpovědi v dotazníku byly

ve formě škály. K porovnání dosažených výsledků byl použit také standardizovaný dotazník SPARO (viz Příloha č. 2: Dotazník SPARO), který obsahoval 300 otázek a proband u každé vyjadřoval a zaznamenával svůj souhlas či nesouhlas do záznamového archu.

3.2 Charakteristika cílového souboru

Cílovou skupinu tvořilo celkem 210 respondentů ve třech základních souborech:

- v prvním základním souboru bylo 51 policistů ze zásahové jednotky (ZJ) Policie České republiky v Českých Budějovicích ve věku 24 až 49 let. Z toho 18 policistů ve věkové skupině 20 až 29 let, 26 policistů ve věkové skupině 30 až 39 let a 7 policistů ve věkové skupině 40 až 49 let.
- ve druhém základním souboru bylo 52 policistů ze služby kriminální policie a vyšetřování (SKPV) ze Správy Jihočeského kraje v Českých Budějovicích ve věku 23 až 49 let. Z toho 21 policistů ve věkové skupině 20 až 29 let, 21 policistů ve věkové skupině 30 až 39 let a 10 policistů ve věkové skupině 40 až 49 let.
- ve třetím základním souboru bylo 107 řidičů rychlé záchranné pomoci (RZP) z okresů České Budějovice, Český Krumlov, Jindřichův Hradec, Prachatice a Strakonice ve věku 25 až 63 let. Z toho 18 řidičů ve věkové skupině 20 až 29 let, 32 řidičů ve věkové skupině 30 až 39 let, 36 řidičů ve věkové skupině 40 až 49 let a 21 řidičů ve věkové skupině 50 a více let.

Pro zjištění rozdílů v časovém odstupu tří let u zásahové jednotky Policie České republiky v dotazníku ESK, byly použity výsledky z mé ročníkové práce v roce 2005, kdy se jednalo o cílovou skupinu 51 policistů ze zásahové jednotky ve věku 22 až 46

let, kde 25 policistů bylo ve věkové skupině 20 až 29 let, 22 policistů bylo ve věkové skupině 30 až 39 let a 4 policisté byli ve věkové skupině 40 až 49 let.

Výzkum byl proveden na psychologickém pracovišti zásahové jednotky Policie ČR v Českých Budějovicích v letech 2004 a 2007. Respondentům bylo rozdáno 210 dotazníků ESK a respondentům z řad Policie ČR navíc 103 dotazníků SPARO. Návratnost byla 100% u obou dotazníků. Jelikož byl výzkum prováděn na pracovištích určených převážně, resp. výhradně mužům, nejsou v cílovém souboru ženy.

4. Výsledky testu

Vyhodnocení ESK dle následujícího rozdělení:

Policisté zásahové jednotky ve věku 20 – 29 let, v roce 2004:

Tab. č.2 – ESK: Průměry a směrodatné odchylky u policistů ZJ, věk 20 - 29 let, r. 2004

	SO	SP	P	SV	OD	E	CS
PRŮMĚR	38	74,9	112,9	57,8	66,2	124	236,9
SMĚRODAT. ODCHYLKA	5,5	5,1	9,3	4,6	6,3	10,1	18,1

Zdroj: Vlastní výzkum

SO = 38 (průměr dle rakouské normy je 35,5)

V této části testu se skupina neodchyluje od rakouské normy. Má schopnost přesně vnímat a jasně uvažovat o situaci. Pozornost se postupně zaměřuje více na okolní svět, odstupu vůči sobě samému přibývá.

SP = 74,9 (průměr dle rakouské normy je 73)

V této části testu se skupina neodchyluje od rakouské normy. Má určitý emoční „vnitřní svět“ a vnitřní účastné „bytí s druhým“.

P = 112,9 (průměr dle rakouské normy je 109)

V této části testu se skupina neodchyluje od rakouské normy. Je zde otevřenost ve vystupování vůči světu a v přístupu k sobě. Lidé v této skupině jsou celkově otevřenější.

SV = 57,8 (průměr dle rakouské normy je 49)

U členů této skupiny vzrůstá jasnost a pevnost v usuzování a rozhodování. Snadněji nacházejí možnosti, jak jednat, a tím snadněji činí svá rozhodnutí.

OD = 66,2 (průměr dle rakouské normy je 57,5)

U členů se projevuje bezstarostné počínání, určitá ochota stát si za svým jednáním, přibývá odpovědnosti za sebe i vlastní angažovanosti. Více se nechávají oslovit životními okolnostmi a pečlivěji, závazněji se s nimi vyrovnávají.

E = 124 (průměr dle rakouské normy je 107)

V této části testu má skupina jasnost jednání z vědomí povinnosti nebo z bezstarostnosti. Přibývá rozhodnosti a odpovědnosti ve vedení života. Tito lidé si nachází své místo ve světě a v životě. Tím získává jejich život na naplněnosti a stává se autentičtější.

CS = 236,9 (průměr dle rakouské normy je 216)

Celkově má tato skupina přístupné, jasně utvářené žití, středně uspokojivé existenciální naplnění. Lze očekávat, že tyto lidé jsou relativně slabší v zacházení se sebou a v citovém prožívání, avšak zdatní v praktickém jednání.

Policisté zásahové jednotky ve věku 30 – 39 let, v roce 2004:

Tab. č.3 – ESK: Průměry a směrodatné odchyly u policistů ZJ, věk 30 - 39 let, r. 2004

	SO	SP	P	SV	OD	E	CS
PRŮMĚR	39,4	77	116,4	58,4	68,1	126,5	242,9
SMĚRODAT. ODCHYLKA	4,3	5	8,3	5,1	5,2	9,9	16,6

Zdroj: Vlastní výzkum

SO = 39,4 (průměr dle rakouské normy je 35,5)

V této části testu se skupina neodchyluje od rakouské normy. Schopnost přesně vnímat a jasně uvažovat o situaci se u skupiny zlepšuje. Pozornost se postupně zaměřuje stále více na okolní svět, odstupů vůči sobě samému přibývá.

SP = 77 (průměr dle rakouské normy je 73)

V této části testu se skupina neodchyluje od rakouské normy. Emoční „vnitřní svět“ a vnitřní účastné „bytí s druhým“ se u této skupiny rozrůstá.

P = 116,4 (průměr dle rakouské normy je 109)

V této části testu se skupina neodchyluje od rakouské normy. Vyrůstá otevřenost ve vystupování vůči světu a v přístupu k sobě. Lidé v této skupině jsou celkově otevřenější.

SV = 58,4 (průměr dle rakouské normy je 49)

U členů této skupiny vyrůstá jasnost a pevnost v usuzování a rozhodování. Snadněji nacházejí možnosti, jak jednat, a tím snadněji činí svá rozhodnutí.

OD = 68,1 (průměr dle rakouské normy je 57,5)

U členů se projevuje bezstarostné počínání, určitá ochota stát si za svým jednáním, přibývá odpovědnosti za sebe i vlastní angažovanosti. Více se nechávají oslovit životními okolnostmi a pečlivěji, závazněji se s nimi vyrovnávají.

E = 126,5 (průměr dle rakouské normy je 107)

V této části testu má skupina jasnost jednání z vědomí povinnosti nebo z bezstarostnosti. Přibývá rozhodnosti a odpovědnosti ve vedení života. Za svým rozhodnutím si stojí. Tito lidé si nacházejí své místo ve světě a v životě. Tím získává jejich život na naplněnosti a stává se autentičtější.

CS = 242,9 (průměr dle rakouské normy je 216)

Celkově má tato skupina přístupné, jasně utvářené žití, středně uspokojivé existenciální naplnění. Lze očekávat, že tito lidé jsou relativně slabší v zacházení se sebou a v citovém prožívání, avšak zdatní v praktickém jednání.

Policisté zásahové jednotky ve věku 40 – 49 let, v roce 2004:

Tab. č.4 – ESK: Průměry a směrodatné odchyly u policistů ZJ, věk 40 - 49 let, r. 2004

	SO	SP	P	SV	OD	E	CS
PRŮMĚR	35,3	69,3	104,5	55,5	60	115,5	220
SMĚRODAT. ODCHYLKA	5,7	9,3	14,7	6,8	5,6	12,1	25,7

Zdroj: Vlastní výzkum

SO = 35,3 (průměr dle rakouské normy je 35,5)

V této části testu se skupina neodchyluje od rakouské normy. Má schopnost přesně vnímat a jasně uvažovat o situaci. Pozornost se postupně zaměřuje více na okolní svět, odstupů vůči sobě samému přibývá.

SP = 69,3 (průměr dle rakouské normy je 73)

V této části testu se skupina neodchyluje od rakouské normy. Má určitý emoční „vnitřní svět“ a vnitřní účastné „bytí s druhým“.

P = 104,5 (průměr dle rakouské normy je 109)

V této části testu se skupina neodchyluje od rakouské normy. Je zde otevřenost ve vystupování vůči světu a v přístupu k sobě.

SV = 55,5 (průměr dle rakouské normy je 49)

U členů této skupiny vzrůstá jasnost a pevnost v usuzování a rozhodování. Snadněji nacházejí možnosti, jak jednat, a tím snadněji činí svá rozhodnutí.

OD = 60 (průměr dle rakouské normy je 57,5)

V této části testu se skupina neodchyluje od rakouské normy. Má určitou odpovědnost za sebe i vlastní angažovanost.

E = 115,5 (průměr dle rakouské normy je 107)

V této části testu se skupina neodchyluje od rakouské normy. Vyznačuje se již nějakou rozhodností a odpovědností ve vedení života a nachází si své místo ve světě a životě. Život členů této skupiny získává na naplněnosti a stává se autentičtější.

CS = 220 (průměr dle rakouské normy je 216)

Celkově se tato skupina neodchyluje od rakouské normy. Má vnitřní otevřenost a umožňuje těmto lidem věnovat se požadavkům a nabídkám světa.

Policisté zásahové jednotky ve věku 20 – 29 let, v roce 2007:

Tab. č.5 – ESK: Průměry a směrodatné odchylky u policistů ZJ, věk 20 - 29 let, r. 2007

	SO	SP	P	SV	OD	E	CS
PRŮMĚR	38,21	74,90	113,11	57,37	66,00	123,37	236,47
SMĚRODAT. ODCHYLKA	5,66	4,96	9,29	4,54	6,06	9,96	18,29

Zdroj: Vlastní výzkum

SO = 38,21 (průměr dle rakouské normy je 35,5)

V této části testu se skupina neodchyluje od rakouské normy. Má schopnost přesně vnímat a jasně uvažovat o situaci. Pozornost se postupně zaměřuje více na okolní svět, odstupu vůči sobě samému přibývá.

SP = 74,90 (průměr dle rakouské normy je 73,0)

V této části testu se skupina neodchyluje od rakouské normy. Má určitý emoční „vnitřní svět“ a vnitřní účastné „bytí s druhým“.

P = 113,11 (průměr dle rakouské normy je 109,0)

V této části testu se skupina neodchyluje od rakouské normy. Je zde otevřenost ve vystupování vůči světu a v přístupu k sobě. Lidé v této skupině jsou celkově otevřenější.

SV = 57,37 (průměr dle rakouské normy je 49,0)

U členů této skupiny vzrůstá jasnost a pevnost v usuzování a rozhodování. Snadněji nacházejí možnosti, jak jednat, a tím snadněji činí svá rozhodnutí.

OD = 66,00 (průměr dle rakouské normy je 57,5)

U členů se projevuje bezstarostné počínání, určitá ochota stát si za svým jednáním, přibývá odpovědnosti za sebe i vlastní angažovanosti. Více se nechávají oslovit životními okolnostmi a pečlivěji, závazněji se s nimi vyrovnávají.

E = 123,37 (průměr dle rakouské normy je 107,0)

V této části testu má skupina jasnost jednání z vědomí povinnosti nebo z bezstarostnosti. Přibývá rozhodnosti a odpovědnosti ve vedení života. Tito lidé si nachází své místo ve světě a v životě. Tím získává jejich život na naplněnosti a stává se autentičtější.

CS = 236,47 (průměr dle rakouské normy je 216,0)

Celkově má tato skupina přístupné, jasně utvářené žití, středně uspokojivé existenciální naplnění. Lze očekávat, že tito lidé jsou relativně slabší v zacházení se sebou a v citovém prožívání, avšak zdatní v praktickém jednání.

Policisté zásahové jednotky ve věku 30 – 39 let, v roce 2007:

Tab. č.6 – ESK: Průměry a směrodatné odchylky u policistů ZJ, věk 30 - 39 let, r. 2007

	SO	SP	P	SV	OD	E	CS
PRŮMĚR	39,07	76,85	115,93	58,78	68,22	127,00	242,93
SMĚRODAT. ODCHYLKA	4,16	4,72	7,83	4,57	5,15	9,19	14,98

Zdroj: Vlastní výzkum

SO = 39,07 (průměr dle rakouské normy je 35,5)

V této části testu se skupina neodchyluje od rakouské normy. Schopnost přesně vnímat a jasně uvažovat o situaci se u skupiny zlepšuje. Pozornost se postupně zaměřuje stále více na okolní svět, odstupu vůči sobě samému přibývá.

SP = 76,85 (průměr dle rakouské normy je 73)

V této části testu se skupina neodchyluje od rakouské normy. Emoční „vnitřní svět“ a vnitřní účastné „bytí s druhým“ se u skupiny rozrůstá.

P = 115,93 (průměr dle rakouské normy je 109)

V této části testu se skupina neodchyluje od rakouské normy. Je zde otevřenost ve vystupování vůči světu a v přístupu k sobě. Lidé v této skupině jsou celkově otevřenější.

SV = 58,78 (průměr dle rakouské normy je 49)

U členů této skupiny vzrůstá jasnost a pevnost v usuzování a rozhodování. Snadněji nacházejí možnosti, jak jednat, a tím snadněji činí svá rozhodnutí.

OD = 68,22 (průměr dle rakouské normy je 57,5)

U členů se projevuje bezstarostné počínání, určitá ochota stát si za svým jednáním, přibývá odpovědnosti za sebe i vlastní angažovanosti. Více se nechávají oslovit životními okolnostmi a pečlivěji, závazněji se s nimi vyrovnávají.

E = 127,00 (průměr dle rakouské normy je 107)

V této části testu má skupina jasnost jednání z vědomí povinnosti nebo z bezstarostnosti. Přibývá rozhodnosti a odpovědnosti ve vedení života. Za svým rozhodnutím si stojí. Tito lidé si nacházejí své místo ve světě a v životě. Tím získává jejich život na naplněnosti a stává se autentičtější.

CS = 242,93 (průměr dle rakouské normy je 216)

Celkově má tato skupina přístupné, jasně utvářené žití, středně uspokojivé existenciální naplnění. Lze očekávat, že tito lidé jsou relativně slabší v zacházení se sebou a v citovém prožívání, avšak zdatní v praktickém jednání.

Policisté zásahové jednotky ve věku 40 – 49 let, v roce 2007:

Tab. č.7 – ESK: Průměry a směrodatné odchylky u policistů ZJ, věk 40 - 49 let, r. 2007

	SO	SP	P	SV	OD	E	CS
PRŮMĚR	35,00	71,00	106,00	53,29	60,43	113,71	219,71
SMĚRODAT. ODCHYLKA	5,43	7,23	11,58	9,51	6,57	15,67	25,04

Zdroj: Vlastní výzkum

SO = 35 (průměr dle rakouské normy je 35,5)

V této části testu se skupina neodchyluje od rakouské normy. Má schopnost přesně vnímat a jasně uvažovat o situaci. Pozornost se postupně zaměřuje více na okolní svět, odstupu vůči sobě samému přibývá.

SP = 71 (průměr dle rakouské normy je 73)

V této části testu se skupina neodchyluje od rakouské normy. Má určitý emoční „vnitřní svět“ a vnitřní účastné „bytí s druhým“.

P = 106 (průměr dle rakouské normy je 109)

V této části testu se skupina neodchyluje od rakouské normy. Je zde otevřenost ve vystupování vůči světu a v přístupu k sobě.

SV = 53,29 (průměr dle rakouské normy je 49)

V této části testu se skupina neodchyluje od rakouské normy. Má určitou jasnost a pevnost usuzování a rozhodování.

OD = 60,43 (průměr dle rakouské normy je 57,5)

V této části testu se skupina neodchyluje od rakouské normy. Má určitou odpovědnost za sebe i vlastní angažovanost.

E = 113,71 (průměr dle rakouské normy je 107)

V této části testu se skupina neodchyluje od rakouské normy. Vyznačuje se již nějakou rozhodností a odpovědností ve vedení života a nachází si své místo ve světě a životě. Život členů této skupiny získává na naplněnosti a stává se autentičtější.

CS = 219,71 (průměr dle rakouské normy je 216)

Celkově se tato skupina neodchyluje od rakouské normy. Má vnitřní otevřenost a umožňuje těmto lidem věnovat se požadavkům a nabídkám světa.

Policisté služby kriminální policie a vyšetřování ve věku 20 – 29 let:

Tab. č.8 – ESK: Průměry a směrodatné odchyly u policistů SKPV, věk 20 - 29 let

	SO	SP	P	SV	OD	E	CS
PRŮMĚR	34,90	74,62	109,52	57,62	66,62	124,24	233,76
SMĚRODAT. ODCHYLKA	5,64	4,01	7,94	4,33	5,42	8,90	15,34

Zdroj: Vlastní výzkum

SO = 34,9 (průměr dle rakouské normy je 35,5)

V této části testu se skupina neodchyluje od rakouské normy. Má schopnost přesně vnímat a jasně uvažovat o situaci. Pozornost se postupně zaměřuje více na okolní svět, odstupu vůči sobě samému přibývá.

SP = 74,62 (průměr dle rakouské normy je 73)

V této části testu se skupina neodchyluje od rakouské normy. Má určitý emoční „vnitřní svět“ a vnitřní účastné „bytí s druhým“.

P = 109,52 (průměr dle rakouské normy je 109)

V této části testu se skupina neodchyluje od rakouské normy. Je zde otevřenost ve vystupování vůči světu a v přístupu k sobě.

SV = 57,62 (průměr dle rakouské normy je 49)

U členů této skupiny vzrůstá jasnost a pevnost v usuzování a rozhodování. Snadněji nacházejí možnosti, jak jednat, a tím snadněji činí svá rozhodnutí.

OD = 66,62 (průměr dle rakouské normy je 57,5)

U členů se projevuje bezstarostné počínání, určitá ochota stát si za svým jednáním, přibývá odpovědnosti za sebe i vlastní angažovanosti. Více se

nechávací oslovit životními okolnostmi a pečlivěji, závazněji se s nimi vyrovnávají.

E = 124,24 (průměr dle rakouské normy je 107)

V této části testu má skupina jasnost jednání z vědomí povinnosti nebo z bezstarostnosti. Přibývá rozhodnosti a odpovědnosti ve vedení života. Tito lidé si nachází své místo ve světě a v životě. Tím získává jejich život na naplněnosti a stává se autentičtější.

CS = 233,76 (průměr dle rakouské normy je 216)

Celkově má tato skupina přístupné, jasně utvářené žití, středně uspokojivé existenciální naplnění. Lze očekávat, že tyto lidé jsou relativně slabší v zacházení se sebou a v citovém prožívání, avšak zdatní v praktickém jednání.

Policisté služby kriminální policie a vyšetřování ve věku 30 – 39 let:

Tab. č.9 – ESK: Průměry a směrodatné odchylky u policistů SKPV, věk 30 - 39 let

	SO	SP	P	SV	OD	E	CS
PRŮMĚR	38,19	74,29	112,48	57,71	65,95	123,67	236,14
SMĚRODAT. ODCHYLKA	5,21	4,23	7,47	5,27	5,18	9,85	16,03

Zdroj: Vlastní výzkum

SO = 38,19 (průměr dle rakouské normy je 35,5)

V této části testu se skupina neodchyluje od rakouské normy. Má schopnost přesně vnímat a jasně uvažovat o situaci. Pozornost se postupně zaměřuje více na okolní svět, odstupu vůči sobě samému přibývá.

SP = 74,29 (průměr dle rakouské normy je 73)

V této části testu se skupina neodchyluje od rakouské normy. Má určitý emoční „vnitřní svět“ a vnitřní účastné „bytí s druhým“.

P = 112,48 (průměr dle rakouské normy je 109)

V této části testu se skupina neodchyluje od rakouské normy. Je zde otevřenost ve vystupování vůči světu a v přístupu k sobě. Lidé v této skupině jsou celkově otevřenější.

SV = 57,71 (průměr dle rakouské normy je 49)

U členů této skupiny vzrůstá jasnost a pevnost v usuzování a rozhodování. Snadněji nacházejí možnosti, jak jednat, a tím snadněji činí svá rozhodnutí.

OD = 65,95 (průměr dle rakouské normy je 57,5)

U členů se projevuje bezstarostné počínání, určitá ochota stát si za svým jednáním, přibývá odpovědnosti za sebe i vlastní angažovanosti. Více se nechávají oslovit životními okolnostmi a pečlivěji, závazněji se s nimi vyrovnávají.

E = 123,67 (průměr dle rakouské normy je 107)

V této části testu má skupina jasnost jednání z vědomí povinnosti nebo z bezstarostnosti. Přibývá rozhodnosti a odpovědnosti ve vedení života. Tito lidé si nacházejí své místo ve světě a v životě. Tím získává jejich život na naplněnosti a stává se autentičtější.

CS = 236,14 (průměr dle rakouské normy je 216)

Celkově má tato skupina přístupné, jasně utvářené žití, středně uspokojivé existenciální naplnění. Lze očekávat, že tito lidé jsou relativně slabší v zacházení se sebou a v citovém prožívání, avšak zdatní v praktickém jednání.

Policisté služby kriminální policie a vyšetřování ve věku 40 – 49 let:

Tab. č.10 – ESK: Průměry a směrodatné odchylky u policistů SKPV, věk 40 - 49 let

	SO	SP	P	SV	OD	E	CS
PRŮMĚR	36,40	73,90	110,30	54,60	63,20	117,80	228,10
SMĚRODAT. ODCHYLKA	4,70	4,57	8,27	7,09	5,23	11,60	19,51

Zdroj: Vlastní výzkum

SO = 36,4 (průměr dle rakouské normy je 35,5)

V této části testu se skupina neodchyluje od rakouské normy. Má schopnost přesně vnímat a jasně uvažovat o situaci. Pozornost se postupně zaměřuje více na okolní svět, odstupu vůči sobě samému přibývá.

SP = 73,9 (průměr dle rakouské normy je 73)

V této části testu se skupina neodchyluje od rakouské normy. Má určitý emoční „vnitřní svět“ a vnitřní účastné „bytí s druhým“.

P = 110,3 (průměr dle rakouské normy je 109)

V této části testu se skupina neodchyluje od rakouské normy. Je zde otevřenost ve vystupování vůči světu a v přístupu k sobě.

SV = 54,6 (průměr dle rakouské normy je 49)

V této části testu se skupina neodchyluje od rakouské normy. Má určitou jasnost a pevnost usuzování a rozhodování.

OD = 63,2 (průměr dle rakouské normy je 57,5)

U členů se projevuje bezstarostné počínání, určitá ochota stát si za svým jednáním, přibývá odpovědnosti za sebe i vlastní angažovanosti. Více se

nechávací oslovit životními okolnostmi a pečlivěji, závazněji se s nimi vyrovnávají.

E = 117,8 (průměr dle rakouské normy je 107)

V této části testu se skupina neodchyluje od rakouské normy. Vyznačuje se již nějakou rozhodností a odpovědností ve vedení života a nachází si své místo ve světě a životě. Život členů této skupiny získává na naplněnosti a stává se autentičtější.

CS = 228,1 (průměr dle rakouské normy je 216)

Celkově se tato skupina neodchyluje od rakouské normy. Má vnitřní otevřenost a umožňuje těmto lidem věnovat se požadavkům a nabídkám světa.

Řidiči rychlé záchranné pomoci ve věku 20 – 29 let:

Tab. č.11 – ESK: Průměry a směrodatné odchylky u řidičů RZP, věk 20 - 29 let

	SO	SP	P	SV	OD	E	CS
PRŮMĚR	36,11	72,06	108,17	54,33	63,5	117,83	226
SMĚRODAT. ODCHYLKA	5,38	4,24	8,71	4,46	7,03	10,47	17,05

Zdroj: Vlastní výzkum

SO = 36,11 (průměr dle rakouské normy je 35,5)

V této části testu se skupina neodchyluje od rakouské normy. Má schopnost přesně vnímat a jasně uvažovat o situaci. Pozornost se postupně zaměřuje více na okolní svět, odstupu vůči sobě samému přibývá.

SP = 72,06 (průměr dle rakouské normy je 73)

V této části testu se skupina neodchyluje od rakouské normy. Má určitý emoční „vnitřní svět“ a vnitřní účastné „bytí s druhým“.

P = 108,17 (průměr dle rakouské normy je 109)

V této části testu se skupina neodchyluje od rakouské normy. Je zde otevřenost ve vystupování vůči světu a v přístupu k sobě.

SV = 54,33 (průměr dle rakouské normy je 49)

U členů této skupiny vzrůstá jasnost a pevnost v usuzování a rozhodování. Snadněji nacházejí možnosti, jak jednat, a tím snadněji činí svá rozhodnutí.

OD = 63,5 (průměr dle rakouské normy je 57,5)

V této části testu se skupina neodchyluje od rakouské normy. Má určitou odpovědnost za sebe i vlastní angažovanost.

E = 117,83 (průměr dle rakouské normy je 107)

V této části testu má skupina jasnost jednání z vědomí povinnosti nebo z bezstarostnosti. Přibývá rozhodnosti a odpovědnosti ve vedení života. Tito lidé si nachází své místo ve světě a v životě. Tím získává jejich život na naplněnosti a stává se autentičtější.

CS = 226 (průměr dle rakouské normy je 216)

Celkově se tato skupina neodchyluje od rakouské normy. Má vnitřní otevřenost a umožňuje těmto lidem věnovat se požadavkům a nabídkám světa.

Řidiči rychlé záchranné pomoci ve věku 30 – 39 let:

Tab. č.12 – ESK: Průměry a směrodatné odchylky u řidičů RZP, věk 30 - 39 let

	SO	SP	P	SV	OD	E	CS
PRŮMĚR	36,47	70,97	107,5	54,16	63,03	117,19	224,69
SMĚRODAT. ODCHYLKA	6,27	6,75	11,58	6,9	7,98	13,86	24,2

Zdroj: Vlastní výzkum

SO = 36,47 (průměr dle rakouské normy je 35,5)

V této části testu se skupina neodchyluje od rakouské normy. Má schopnost přesně vnímat a jasně uvažovat o situaci. Pozornost se postupně zaměřuje více na okolní svět, odstupů vůči sobě samému přibývá.

SP = 70,97 (průměr dle rakouské normy je 73)

V této části testu se skupina neodchyluje od rakouské normy. Má určitý emoční „vnitřní svět“ a vnitřní účastné „bytí s druhým“.

P = 107,5 (průměr dle rakouské normy je 109)

V této části testu se skupina neodchyluje od rakouské normy. Je zde otevřenost ve vystupování vůči světu a v přístupu k sobě.

SV = 54,16 (průměr dle rakouské normy je 49)

V této části testu se skupina neodchyluje od rakouské normy. Má určitou jasnost a pevnost usuzování a rozhodování.

OD = 63,03 (průměr dle rakouské normy je 57,5)

V této části testu se skupina neodchyluje od rakouské normy. Má určitou odpovědnost za sebe i vlastní angažovanost.

E = 117,19 (průměr dle rakouské normy je 107)

V této části testu se skupina neodchyluje od rakouské normy. Vyznačuje se již nějakou rozhodností a odpovědností ve vedení života a nachází si své místo ve světě a životě. Život členů této skupiny získává na naplněnosti a stává se autentičtější.

CS = 224,69 (průměr dle rakouské normy je 216)

Celkově se tato skupina neodchyluje od rakouské normy. Má vnitřní otevřenost a umožňuje těmto lidem věnovat se požadavkům a nabídkám světa.

Řidiči rychlé záchranné pomoci ve věku 40 – 49 let:

Tab. č.13 – ESK: Průměry a směrodatné odchylky u řidičů RZP, věk 40 - 49 let

	SO	SP	P	SV	OD	E	CS
PRŮMĚR	35,72	70,14	105,86	53,58	59,28	112,86	218,72
SMĚRODAT. ODCHYLKA	6,01	7,03	11,36	5,36	5,91	10,03	19,38

Zdroj: Vlastní výzkum

SO = 35,72 (průměr dle rakouské normy je 35,5)

V této části testu se skupina neodchyluje od rakouské normy. Má schopnost přesně vnímat a jasně uvažovat o situaci. Pozornost se postupně zaměřuje více na okolní svět, odstupu vůči sobě samému přibývá.

SP = 70,14 (průměr dle rakouské normy je 73)

V této části testu se skupina neodchyluje od rakouské normy. Má určitý emoční „vnitřní svět“ a vnitřní účastné „bytí s druhým“.

P = 105,86 (průměr dle rakouské normy je 109)

V této části testu se skupina neodchyluje od rakouské normy. Je zde otevřenost ve vystupování vůči světu a v přístupu k sobě.

SV = 53,58 (průměr dle rakouské normy je 49)

V této části testu se skupina neodchyluje od rakouské normy. Má určitou jasnost a pevnost usuzování a rozhodování.

OD = 59,28 (průměr dle rakouské normy je 57,5)

V této části testu se skupina neodchyluje od rakouské normy. Má určitou odpovědnost za sebe i vlastní angažovanost.

E = 112,86 (průměr dle rakouské normy je 107)

V této části testu se skupina neodchyluje od rakouské normy. Vyznačuje se již nějakou rozhodností a odpovědností ve vedení života a nachází si své místo ve světě a životě. Život členů této skupiny získává na naplněnosti a stává se autentičtější.

CS = 218,72 (průměr dle rakouské normy je 216)

Celkově se tato skupina neodchyluje od rakouské normy. Má vnitřní otevřenost a umožňuje těmto lidem věnovat se požadavkům a nabídkám světa.

Řidiči rychlé záchranné pomoci ve věku 50 a více let:

Tab. č.14 – ESK: Průměry a směrodatné odchylky u řidičů RZP, věk 50 a více let

	SO	SP	P	SV	OD	E	CS
PRŮMĚR	35,67	69,1	104,76	52,52	60,33	112,86	217,62
SMĚRODAT. ODCHYLKA	6,36	6,74	11,67	6,61	6,67	12,24	20,54

Zdroj: Vlastní výzkum

SO = 35,67 (průměr dle rakouské normy je 35,5)

V této části testu se skupina neodchyluje od rakouské normy. Má schopnost přesně vnímat a jasně uvažovat o situaci. Pozornost se postupně zaměřuje více na okolní svět, odstupu vůči sobě samému přibývá.

SP = 69,1 (průměr dle rakouské normy je 73)

V této části testu se skupina neodchyluje od rakouské normy. Emoční „vnitřní svět“ a vnitřní účastné „bytí s druhým“ se lehce zmenšuje..

P = 104,76 (průměr dle rakouské normy je 109)

V této části testu se skupina neodchyluje od rakouské normy. Je zde otevřenost ve vystupování vůči světu a v přístupu k sobě.

SV = 52,52 (průměr dle rakouské normy je 49)

V této části testu se skupina neodchyluje od rakouské normy. Má určitou jasnost a pevnost usuzování a rozhodování.

OD = 60,33 (průměr dle rakouské normy je 57,5)

V této části testu se skupina neodchyluje od rakouské normy. Má určitou odpovědnost za sebe i vlastní angažovanost.

E = 112,86 (průměr dle rakouské normy je 107)

V této části testu se skupina neodchyluje od rakouské normy. Vyznačuje se již nějakou rozhodností a odpovědností ve vedení života a nachází si své místo ve světě a životě. Život členů této skupiny získává na naplněnosti a stává se autentičtější.

CS = 217,62 (průměr dle rakouské normy je 216)

Celkově se tato skupina neodchyluje od rakouské normy. Má vnitřní otevřenost a umožňuje těmto lidem věnovat se požadavkům a nabídkám světa.

Celkové srovnání:

Po provedení celkového součtu všech 103 policistů v dotazníku ESK i v dotazníku SPARO (viz tabulky č. 17 až 21 v příloze) provedena korelační matice výsledků z důvodu zjištění, zda se mezi těmito dotazníky vyskytují významné souvislosti.

Tab. č.15 - Korelační matice v souboru všech policistů v počtu N= 103

Znak	SO	SP	P	SV	OD	E	CS
H01.-korelač. koef.	,005	,121	,059	,140	-,086	,025	,060
H02.-korelač. koef.	-,272*	-,279*	-,328*	-,294*	-,386**	-,382**	-,389**
H03.-korelač. koef.	-,263*	-,342**	-,362**	-,288*	-,253	-,307*	-,359**
H04.-korelač. koef.	-,032	-,141	-,101	-,070	-,291*	-,223	-,169
H05.-korelač. koef.	-,261	-,081	-,253	-,076	-,240	-,173	-,215
H06.-korelač. koef.	,137	,180	,202	,198	,187	,205	,221
H07.-korelač. koef.	-,243	-,190	-,262	-,144	-,335*	-,272*	-,273*
H08.-korelač. koef.	,153	,220	,209	,240	,302*	,307*	,300*
H09.-korelač. koef.	,047	,091	,078	-,109	,132	,031	,031
H10.-korelač. koef.	,215	,114	,201	,113	,195	,190	,197
H11.-korelač. koef.	-,108	,047	-,057	,029	,129	,102	,017
H12.-korelač. koef.	-,112	,123	-,033	-,038	-,168	-,125	-,082
H13.-korelač. koef.	-,133	,102	-,041	-,005	-,137	-,076	-,068
H14.-korelač. koef.	,001	,076	,060	,110	,030	,083	,090
H15.-korelač. koef.	-,188	-,091	-,194	-,061	-,118	-,097	-,155
H16.-korelač. koef.	-,292*	-,243	-,311*	-,279*	-,324*	-,304*	-,325*
H17.-korelač. koef.	-,226	-,083	-,182	-,067	-,126	-,091	-,146
H18.-korelač. koef.	-,070	,185	,066	,228	,151	,214	,163
H19.-korelač. koef.	,299*	,174	,296*	,193	,228	,235	,314*
H20.-korelač. koef.	-,232	-,007	-,166	-,075	-,210	-,172	-,196
H21.-korelač. koef.	-,183	,036	-,095	,104	-,010	,035	-,018
H22.-korelač. koef.	-,258	-,025	-,173	-,007	-,032	-,014	-,093

H23.-korelač. koef.	-,255	-,129	-,240	-,173	-,251	-,234	-,248
H24.-korelač. koef.	-,117	-,076	-,131	-,045	-,186	-,129	-,136
H25.-korelač. koef.	,266*	,122	,230	430**	,244	357**	,337*
H26.-korelač. koef.	-,050	,091	,017	,206	,079	,156	,125
H27.-korelač. koef.	-,030	,197	,065	,220	,158	,212	,169
H28.-korelač. koef.	-,242	-,173	-,235	-,071	-,260	-,184	-,211
H29.-korelač. koef.	,253	,001	,149	,101	,228	,177	,184
H30.-korelač. koef.	-,083	-,126	-,131	-,058	-,100	-,104	-,110
H31.-korelač. koef.	-,270*	-,180	-,279*	,100	-,106	-,004	-,135
H32.-korelač. koef.	,144	-,041	,059	,036	-,096	-,043	,028
H33.-korelač. koef.	,276*	,182	,274*	,236	,197	,248	,296*
H34.-korelač. koef.	,040	-,012	-,012	-,006	-,033	-,033	-,031
H35.-korelač. koef.	,058	-,056	,015	,079	-,019	,023	,047
H36.-korelač. koef.	-,167	-,122	-,177	-,319*	-,310*	-,343**	-,284*
H37.-korelač. koef.	,196	,309*	,294*	430**	,249	380**	380**
H38.-korelač. koef.	-,039	,193	,043	,312*	,176	,266*	,188
H39.-korelač. koef.	,228	,093	,207	,125	,223	,216	,246
H40.-korelač. koef.	-,143	,183	,025	,127	,100	,133	,108
H41.-korelač. koef.	,110	,118	,115	,239	,186	,246	,221

Zdroj: Vlastní výzkum

Na 1% hladině statistické významnosti se objevují významné souvislosti mezi faktory v dotazníku ESK a SPARO v těchto oblastech:

H02 - Emocionální variabilnost (EM) a Odpovědnost (OD)

H02 - Emocionální variabilnost (EM) a Existencialita (E)

H02 - Emocionální variabilnost (EM) a Celkový skór (CS)

H03 – Regulativní variabilnost (RE) a Seběpřesah (SP)

H03 – Regulativní variabilnost (RE) a Personalita (P)

H03 – Regulativní variabilnost (RE) a Celkový skór (CS)

H25 – Účinná kapacita rozumu (UR) a Svoboda (SV)

- H25 – Účinná kapacita rozumu (UR) a Existencialita (E)
- H36 – Korigovanost versus impulsivnost (KI) a Existencialita (E)
- H37 – Potlačená versus vysoká sebejistota (US) a Svoboda (SV)
- H37 – Potlačená versus vysoká sebejistota (US) a Existencialita (E)
- H37 – Potlačená versus vysoká sebejistota (US) a Celkový skór (CS)

Na 5% hladině statistické významnosti se objevují významné souvislosti mezi faktory v dotazníku ESK a SPARO v těchto oblastech:

- H02 – Emocionální variabilnost (EM) a Sebeodstup (SO)
- H02 – Emocionální variabilnost (EM) a Sebeopřesah (SP)
- H02 – Emocionální variabilnost (EM) a Personalita (P)
- H02 – Emocionální variabilnost (EM) a Svoboda (SV)
- H03 – Regulativní variabilnost (RE) a Sebeodstup (SO)
- H03 – Regulativní variabilnost (RE) a Svoboda (SV)
- H03 – Regulativní variabilnost (RE) a Existencialita (E)
- H04 – Adjustační variabilnost (AD) a Odpovědnost (OD)
- H07 – Vztahovačnost, podezřívavost (VZ) a Odpovědnost (OD)
- H07 – Vztahovačnost, podezřívavost (VZ) a Existencialita (E)
- H07 – Vztahovačnost, podezřívavost (VZ) a Celkový skór (CS)
- H08 – Psychická labilita versus stabilita (LS) a Odpovědnost (OD)
- H08 – Psychická labilita versus stabilita (LS) a Existencialita (E)
- H08 – Psychická labilita versus stabilita (LS) a Celkový skór (CS)
- H16 – Sociální disinhibovanost (SD) a Sebeodstup (SO)
- H16 – Sociální disinhibovanost (SD) a Personalita (P)
- H16 – Sociální disinhibovanost (SD) a Svoboda (SV)
- H16 – Sociální disinhibovanost (SD) a Odpovědnost (OD)
- H16 – Sociální disinhibovanost (SD) a Existencialita (E)
- H16 – Sociální disinhibovanost (SD) a Celkový skór (CS)
- H19 – Hladina anticipace (AC) a Sebeodstup (SO)
- H19 – Hladina anticipace (AC) a Personalita (P)

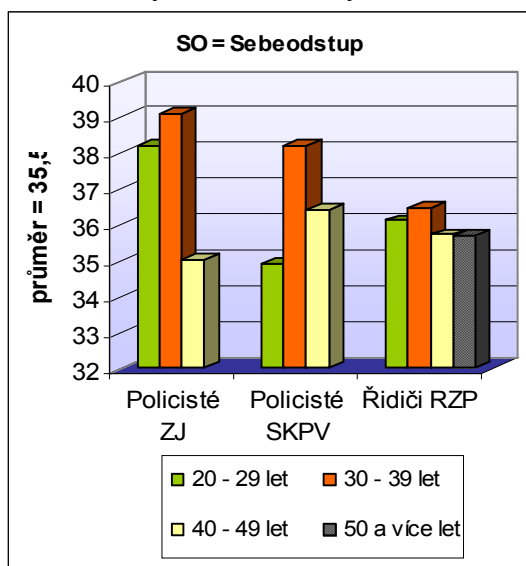
- H19 – Hladina anticipace (AC) a Celkový skór (CS)
- H25 – Účinná kapacita rozumu (UR) a Sebeodstup (SO)
- H25 – Účinná kapacita rozumu (UR) a Celkový skór (CS)
- H31 – Tendence k nezávislosti (NE) a Sebeodstup (SO)
- H31 – Tendence k nezávislosti (NE) a Personalita (P)
- H33 – Lehkomyslnost versus odpovědnost (LO) a Sebeodstup (SO)
- H33 – Lehkomyslnost versus odpovědnost (LO) a Personalita (P)
- H33 – Lehkomyslnost versus odpovědnost (LO) a Celkový skór (CS)
- H36 – Korigovanost versus impulsivnost (KI) a Svoboda (SV)
- H36 – Korigovanost versus impulsivnost (KI) a Odpovědnost (OD)
- H36 – Korigovanost versus impulsivnost (KI) a Celkový skór (CS)
- H37 – Potlačená versus vysoká sebejistota (US) a Sebeopřesah (SP)
- H37 – Potlačená versus vysoká sebejistota (US) a Personalita (P)
- H38 – Trudomyslnost versus sebedůvěra (TO) a Svoboda (SV)
- H38 – Trudomyslnost versus sebedůvěra (TO) a Existencialita (E)

5. Diskuse

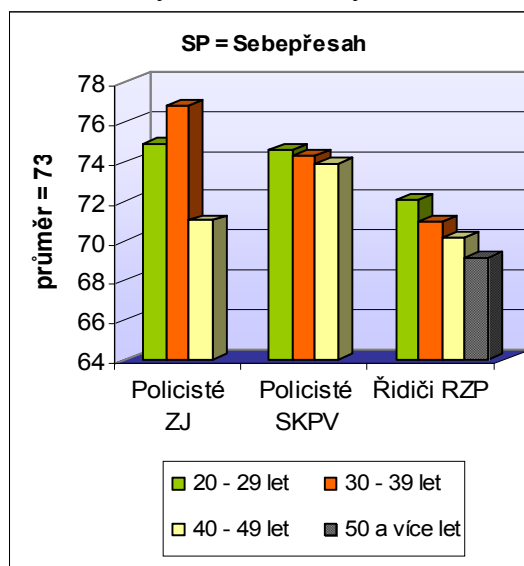
Tématem této diplomové práce byla validizace psychodiagnostického testu ESK – Existenciální škála. V současnosti nejsou k dispozici kvalitní české normy, existuje pouze překlad rakouské verze. Lze se domnívat, že rakouské normy by mohly být platné i pro český národ, neboť si je s Rakouskem teritoriálně i kulturně velice blízko. Ostatně platnost rakouských norem byla ověřena při výzkumu, kde ve sledovaném vzorku respondentů se neobjevily výraznější odchylky. Například do nízkého skóru jakékoliv stupnice se nedostala žádná skupina ze všech čtyř základních souborů.

Všechny sledované skupiny nevybočily mimo rakouské normy ve stupnicích SO a SP a ve faktoru P, jak ukazují grafy:

Graf č. 1: Výsledné hodnoty SO

Graf č. 2: Výsledné hodnoty SP

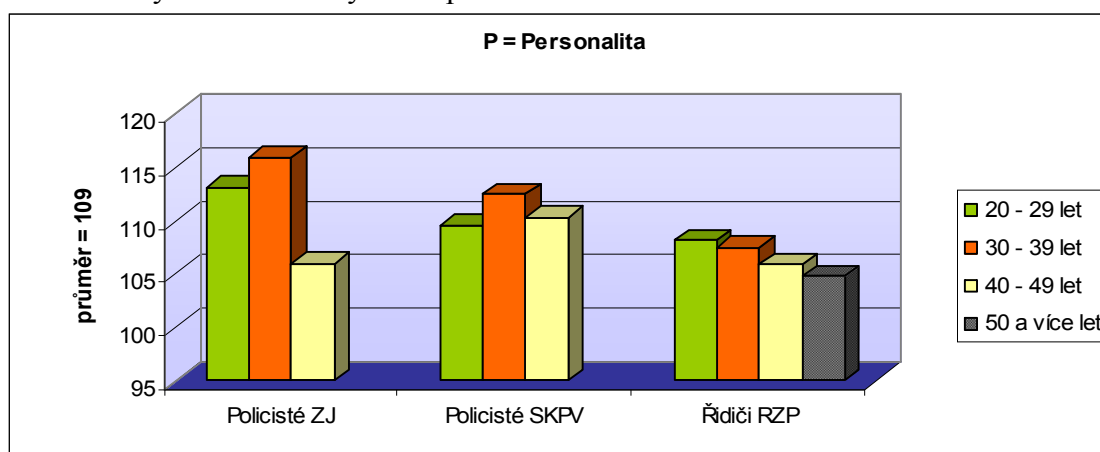

Zdroj: Vlastní výzkum

U stupnice SO to znamená, že se proband dokáže odpoutat od pohledu na sebe a jeho pozornost se uvolňuje pro okolní svět a tím dokáže lépe vnímat a uvažovat o situaci. U stupnice SP se probandova omezená citová účast rozrůstá ve schopnost citové spoluúčasti s druhým a rozvíjí vnitřní emoční vztah k sobě. Součtem stupnic SO a SP vyjde faktor P, který měří stupeň rozvoje osobní stránky člověka. I zde

respondenti taktéž nevybočili z rakouské normy, tzn. že jsou přístupnější k sobě samému i ke světu jak kognitivně, tak emočně. Výsledné hodnoty ve stupnici P znázorněné v grafu č. 3:

Graf č. 3: Výsledné hodnoty ve stupnici P

Zdroj: Vlastní výzkum

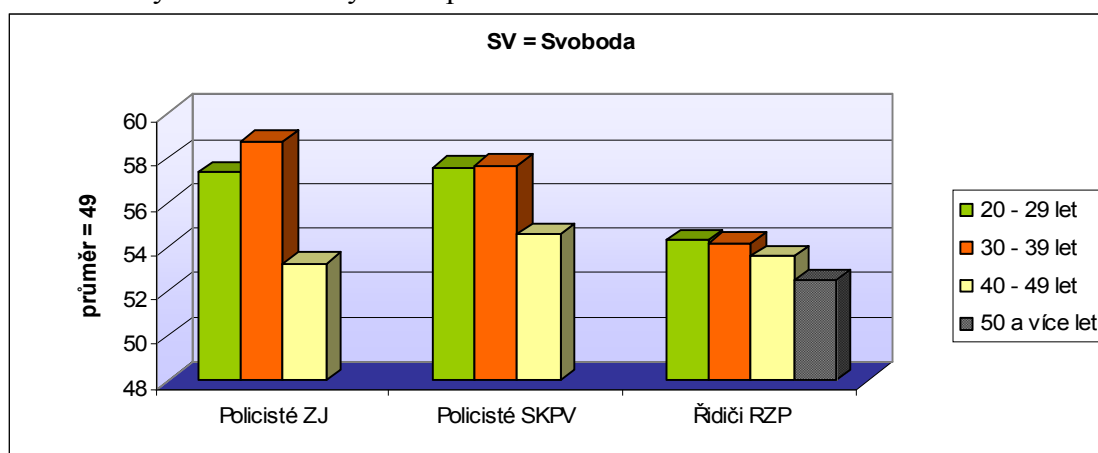
Zajímavější výsledky se projevily v druhé části dotazníku, zabývající se existenciální dimenzí. Zde se ukázaly rozdíly nejen mezi policisty a civilními osobami, ale i mezi věkovými kategoriemi uvnitř základních souborů, i když žádná skupina zřetelně nepřekročila vysoký skóre u SV, OD a E. Z celkového pohledu na výsledky je vidět jasná převaha trénovaných policistů nad civilními osobami, a z hlediska věku mezi policisty vévodí skupiny „třicátníků“.

Ve stupnici SV, která měří schopnost rozhodovat se podle reálných možností jednání, dopadli nejlépe policisté ZJ ve věkové skupině 30 až 39 let, kdy u nich převládá rozhodnost, jistota, jasnost a pevnost v rozhodnutích. Tato schopnost rozhodování závisí na subjektivních předpokladech jako vitalita, soustředění, odvaha, schopnost stanovit si hranice a stát za svým, ale také na vnímání přítomných možností volby a alternativ. Toto jsou předpoklady, na které se při výběru k zásahové jednotce klade důraz a také se tyto předpoklady u členů ZJ neustále rozvíjejí a posilují při výcviku. Věková skupina 20 až 29 let u policistů ZJ má o trochu horší průměr než

jejich starší kolegové, což lze předpokládat kratší dobou výcviku. Téměř stejně úspěšly i skupiny policistů SKPV ve věku 30 až 39 let a 20 až 29 let. Jistě i zde je možno přiznat vyšší skóre speciálnímu výcviku. Naopak klesající skóre je zaznamenáno u policistů ZJ i SKPV ve věkové skupině 40 až 49 let.

Stupnice SV u řidičů RZP se pohybovala ve všech věkových skupinách v průměru rakouských norem, nebo lehce nad průměrem u věkové skupiny 20 až 29 let, u které vzrůstá jasnost a pevnost v rozhodování. Lze se domnívat, že v tomto věku jsou to převážně schopní a odvážní řidiči, plní vitality. Porovnání je patrné v grafu č. 4:

Graf č. 4: Výsledné hodnoty ve stupnici SV

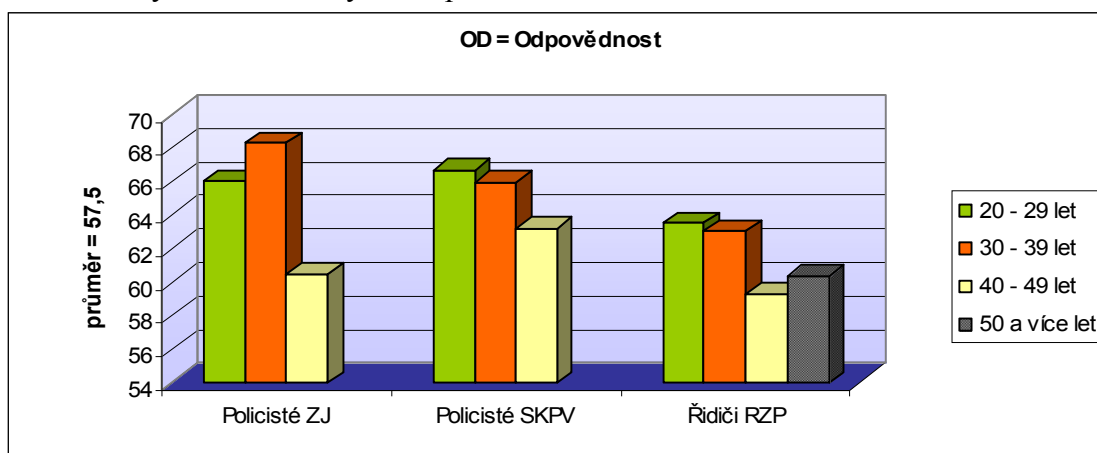
Zdroj: Vlastní výzkum

Stupnice OD měří schopnost a ochotu aktivně jednat, angažovat se pro osobní úkoly a hodnoty. Zde opět zvítězili policisté ZJ ve věkové skupině 30 až 39 let. Trochu menší skóre dosáhli policisté ZJ ve věkové skupině 20 až 29 let společně s policisty ze SKPV ve věkových skupinách 20 až 29 let a 30 až 39 let. I zde hraje roli dlouholetý výcvik, který se kladně projevuje při skutečných akcích, při kterých policisté z těchto specializovaných útvarů jednají vskutku profesionálně, dovedou se osobně angažovat, jsou svědomití, mají ochotu stát si za svým jednáním, neboť mají pocit jistoty, že činí to, co je správné. A opět se do průměru rakouských norem propadly věkové skupiny 40 až 49 let u policistů ZJ i SKPV. U těchto respondentů již trochu klesá odpovědnost za

sebe i vlastní angažovanost. Lze to vysvětlit tím, že jak u stupnice OD, tak i u stupnice SV mohou být policisté – ačkoli po profesní stránce na nejvyšší úrovni – již unavení, uvědomující si špatný sociální program pro vysloužilé a odcházející policisty.

Skór řidičů RZP všech věkových skupin ve stupnici OD se neodchyloval od rakouské normy, i když věkové skupiny 20 až 29 let a 30 až 39 let měly skór v horní části rakouské normy, tzn. bezstarostné počínání a určitá ochota stát si za svým jednáním. I zde mohou starší ročníky, podobně jako policisté pociťovat menší chuť se angažovat pro osobní úkoly a hodnoty, projevuje se ubývání odpovědnosti. Může se zde jednat o postoj „přenechat to mladším“. Znázornění výsledných hodnot OD v grafu č. 5:

Graf č. 5: Výsledné hodnoty ve stupnici OD

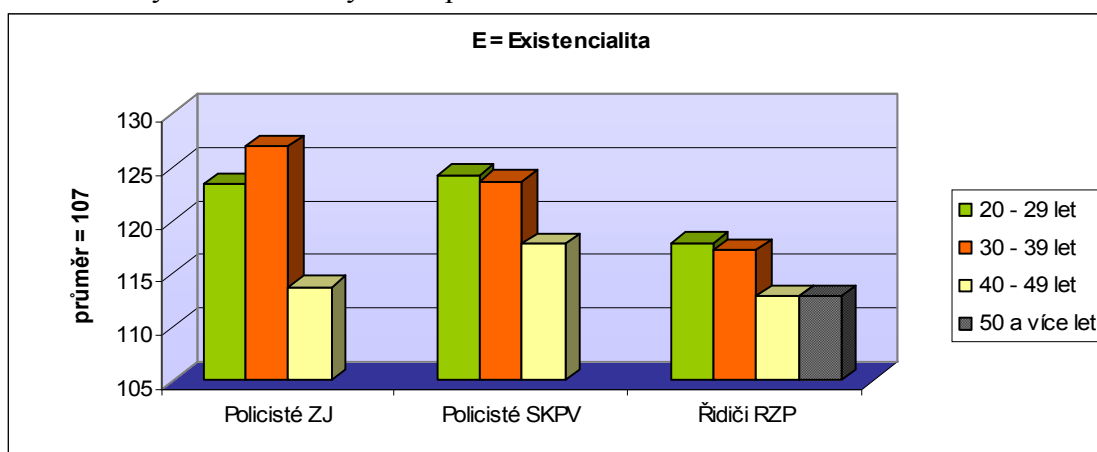
Zdroj: Vlastní výzkum

Skór faktoru E, měřící schopnost vyznat se ve světě, rozhodovat se a aktivně se angažovat ve světě, vyšel opět nejvýše u policistů ZJ ve věkové skupině 30 až 39 let, kteří jasně a z vlastního rozhodnutí aktivně přistupují ke světu, stojí si za svým a prosazují se. Zde se sčítají vlastnosti respondentů této věkové skupiny uvedené výše u stupnic SV a OD. Na druhé místo se zařadily věkové skupiny 20 až 29 let u policistů ZJ, a u policistů SKPV skupiny 20 až 29 let a 30 až 39 let, u kterých rovněž přibývá rozhodnosti a odpovědnosti ve vedení života a nachází si své místo ve světě a životě.

Celkově je vidět, že u těchto skupin policistů jasně převládá existencialita nad personalitou, což podle autorů tohoto testu ukazuje na ne plně vnitřně rozvinutou osobu, avšak na prakticky zdatnou. Zvýšené výsledné hodnoty E potvrzují vhodnost psychologického výběru jedinců pro tato specializovaná pracoviště, kdy pro kvalitní výkon práce je nezbytné, aby jedinci byli schopni úspěšně vykonávat svou profesi.

Policisté SKPV ve věkové skupině 40 až 49 let společně s řidiči RZP ve skupině 20 až 29 a 30 až 39 let se umístili v horní hranici rakouské normy a policisté ZJ ve skupině 40 až 49 let společně s řidiči RZP ve skupinách od čtyřiceti let výše se neodchylovali od rakouské normy, což může být důsledkem již menší odolnosti vůči zátěži a rovněž se již nemusí cítit tak svobodně jako mladší ročníky. Tím by mohla klesat jistota v rozhodování a spolu s tím menší angažování se.

Graf č. 6: Výsledné hodnoty ve stupnici E

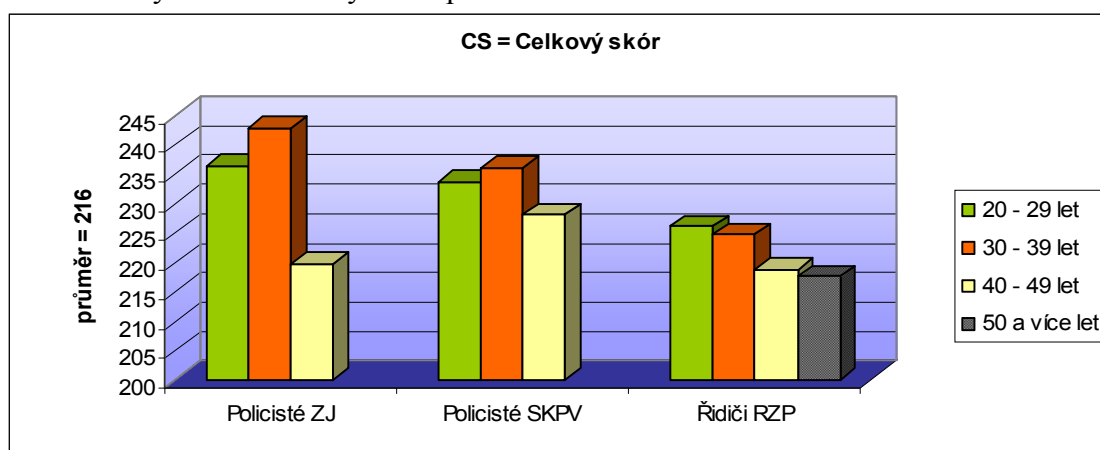

Zdroj: Vlastní výzkum

Celkový skór, který je součtem faktorů P a E a vypovídá o schopnosti člověka dobře vycházet se sebou a se světem a aktivně se vypořádat s vnitřními i vnějšími nároky vlastního života, vyšel opět nejvíce u policistů ZJ ve věku 30 až 39 let. Velice dobře se umístily skupiny policistů ZJ ve věku 20 až 29 let a policistů SKPV ve věku 30 až 39 let a 20 až 29 let. Jejich život má dobré existenciální naplnění, i když v oblasti personality je relativně slabší v zacházení se sebou a v citové oblasti. Příčinou toho

může být to, že policie je vojensky organizovaný sbor, kde hlavní slovo má velitel, anebo že tito policisté nedovedou či nechtějí projevovat své city. Pěkného výsledku dosáhli i řidiči RZP ve věku 20 až 29 let. Ostatní věkové skupiny se pohybují v průměru rakouské normy, což představuje středně uspokojivé existenciální naplnění. Celkové hodnoty vyjádřené graficky:

Graf č. 7: Výsledné hodnoty ve stupnici CS

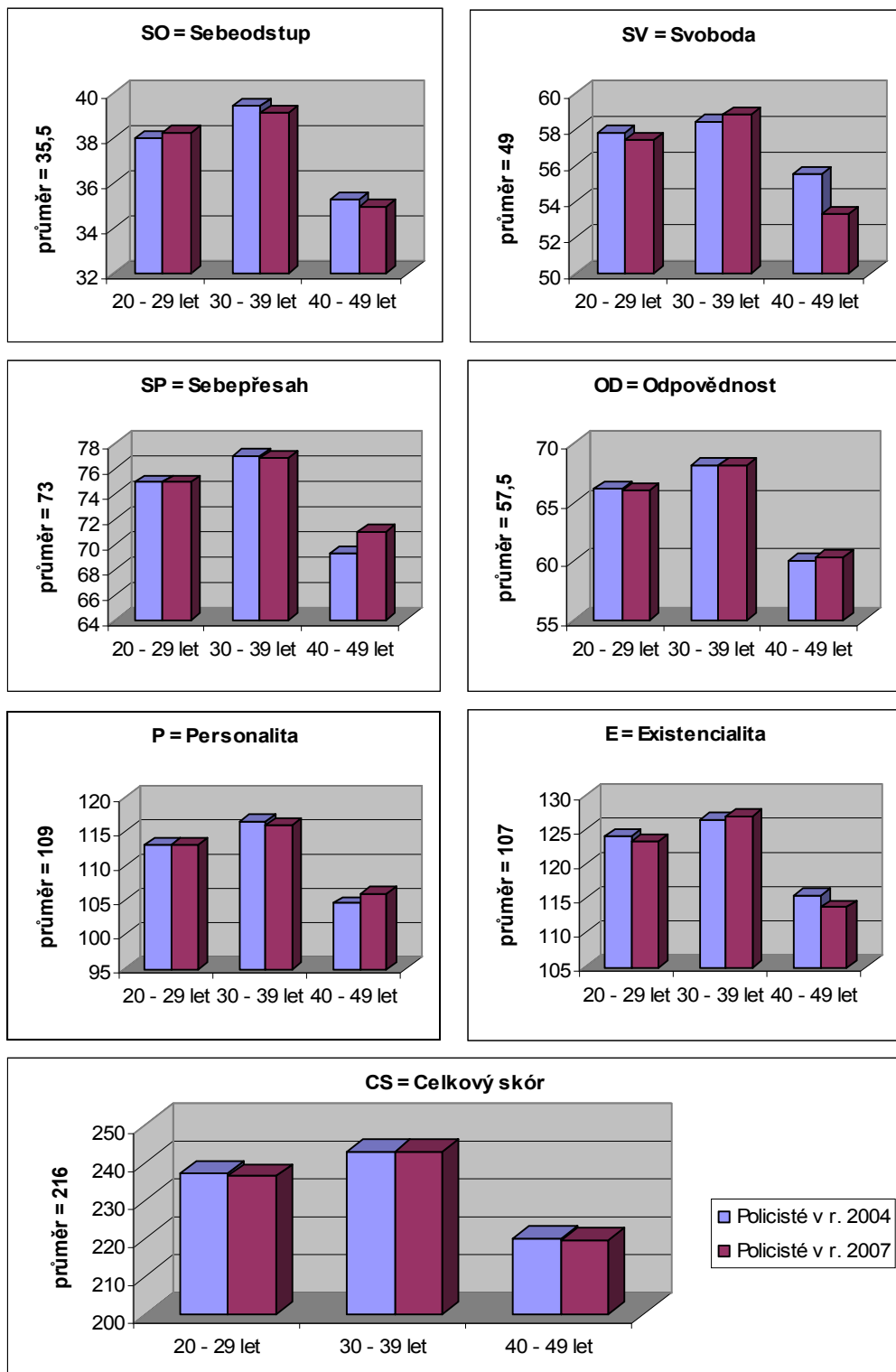

Zdroj: Vlastní výzkum

U policistů zásahové jednotky, jsou rozdíly dosažených výsledků v časovém odstupu třech let zanedbatelné, i když někteří jedinci přestoupili do vyšší věkové kategorie. Velký vliv na téměř stejné hodnoty má i přísný psychologický výběr nových členů zásahové jednotky. Podobné je to i u služby kriminální policie a vyšetřování, kde rovněž nejsou všichni policisté vhodní vykonávat tuto náročnou činnost.

Rozdíly v časovém odstupu třech let u policistů ZJ znázorněné v grafu č. 8:

Graf č. 8: Rozdíly dosažených výsledků ESK, policisté ZJ, r. 2004 a r. 2007

Zdroj: Vlastní výzkum

Z celkového pohledu základní soubor řidičů RZP nevybočuje mimo rakouské normy, až na malý vzestup hodnot u stupnice SV a faktoru E u věkové skupiny 20 až 29 let. Řidičům rychlé záchranné pomoci k výkonu jejich povolání stačí řidičský průkaz společně s profesním průkazem k řízení vozidel s právem přednosti v jízdě a někteří řidiči prošli kurzem zdravotnický záchranář. Nevyžaduje se ani středoškolské a vyšší vzdělání. Nejsou vybíráni k záchranné službě podle psychotestů, avšak tuto problematiku aktuálně řeší vedení Územní správy záchranné služby Jihočeského kraje v Českých Budějovicích ve spolupráci s policejním psychologem.

Závěrem výzkumu byl proveden celkový součet výsledků testu ESK u policistů ZJ a SKPV a tento souhrnný výsledek porovnán pomocí korelační matice se souhrnným výsledkem testu SPARO, opět vytvořeného celkovým součtem policistů ZJ a SKPV. Stručný přehled souvislostí, které se objevily na 1% hladině statistické významnosti:

- H02 – Emocionální variabilnost (EM) souvisí záporně s Odpovědností (OD), Existencialitou (E) a Celkovým skóre (CS), což znamená, že jedinci mají emocionální stabilitu, sníženou emotivitu (až emocionální chudost) v prožívání interakcí s prostředím a situačních změn. Toto je v důsledku profesionálního přístupu k jejich pracovní činnosti i pohledu na svět. Velký vliv na to má kvalitní a náročný výcvik.
- H03 – Regulativní variabilnost (RE) souvisí záporně se Sebepřesahem (SP), Personalitou (P) a Celkovým skóre (CS), což znamená vysoké sebeovládání a zvažování možných důsledků jednání, tzv. anticipační regulace jednání a chování. I zde je patrné potlačení emocí k sobě samému a menší citová spoluúčast s druhým, neboť při policejních zákrocích není žádoucí projevovat emoce, ať pozitivní, či negativní.
- H25 – Účinná kapacita rozumu (UR) souvisí se Svobodou (SV) a Existencialitou (E), což znamená vysokou schopnost využívat kapacity rozumu k realizaci racionálních, adekvátních rozhodovacích procesů a integračních aktivit za podmínek emocionálně vyhrocených životních podmínek a situací, jako za okolností jiných, nestresujících. Je tudíž ukazatelem psychické odolnosti vůči emociogenním účinkům situací. Proto u probandů převládá rozhodnost, jistota, jasnost a pevnost v rozhodnutích a aktivním angažování se ve světě.

- H36 – Korigovanost versus impulsivnost (KI) souvisí záporně s Existencialitou (E). Jedná se zde o chování anticipované, determinované jednak resistencí, jednak sebeovládáním při rozhodování se a aktivním angažováním se ve světě. Opět je toto výsledkem psychologických školení a kvalitních výcviků.

- H37 – Potlačená versus vysoká sebejistota (US) souvisí se Svobodou (SV), Existencialitou (E) a Celkovým skóre (CS). Zde se jedná o vysokou sebejistotu ve smyslu důvěry v sebe sama, ve své síly a schopnosti, spojené s tendencí nespolehat se na druhé, s pocity soběstačnosti, schopnosti orientovat se v situacích, zvládat obtíže, s nimiž se člověk v životě setkává, adekvátně jednat v rozmanitých životních situacích, nepřipouštět si možnost selhání. Policisté, hlásící se k přijetí do zásahové jednotky nebo do služby kriminální policie a vyšetřování, prochází přísnými psychologickými vyšetřeními, ve kterých je kladen velký důraz právě na sebejistotu. Proto jsou patrné tak vysoké rozdíly oproti běžné populaci.

Dalších 37 souvislostí bylo na 5% hladině statistické významnosti, která již není tak významná, jako 1% hladina statistické významnosti, proto není tak důležité ji v diskusi uvádět.

Cílem této diplomové práce bylo ověřit a získat novou psychodiagnostickou metodu, využitelnou zejména pro predikci jednání a chování policistů pracujících v enormní psychické zátěži. Proto byli vybráni policisté zásahové jednotky a policisté služby kriminální policie a vyšetřování, jež svou specifickou pracovní náplní nejvíce odpovídají tomuto cíli. Za vzorek běžné populace byli vybráni řidiči rychlé záchranné pomoci, kteří mohou také prožívat psychickou zátěž, zvláště rychlou jízdou v hustém městském provozu, u tragických nehod či neštěstí, avšak neabsolvují psychologické školení ani výcviky.

V souvislosti s cílem této práce byly stanoveny následující hypotézy:

H 1: Rozdíly v časovém odstupu třech let ve zkoumaném vzorku jsou statisticky nevýznamné

H 2: Existují rozdíly mezi skupinami speciálně připravovanými a běžnou populací

H 3: Dosažené průměry sledovaného vzorku české populace se liší od vzorku rakouské populace

H 4: Existují souvislosti mezi jednotlivými komponentami ESK a osobnostní strukturou jedince

Na potvrzení hypotézy č.1 byly pro porovnání použity výsledky policistů zásahové jednotky Policie ČR v Českých Budějovicích z roku 2004, uvedené v mé ročníkové práci. Jak již bylo popsáno výše, jsou rozdíly nepatrné, tudíž statisticky nevýznamné. Velký vliv na tuto skutečnost má kvalitní a náročný výcvik i přísný psychologický výběr nových členů zásahové jednotky.

U hypotézy č.2 byly rozdíly shledány zvláště markantně u stupnic Svoboda (SV), Odpovědnost (OD), Existencialita (E) a Celkový skóre (CS). I zde má velký vliv výcvik, psychologické školení, výběrové řízení podle výsledků psychotestů, minimálně středoškolské vzdělání s maturitou. Téměř stejné, a v rozmezí rakouské normy, byly výsledky stupnic Sebeodstup (SO), Sebeopřesah (SP) a Personalita (P) jak u policistů ZJ a SKPV, tak u řidičů RZP. Nicméně důležitý je Celkový skóre (CS), který potvrdil tuto hypotézu.

U hypotézy č.3 byl sledovaným vzorkem české populace míněn základní soubor policistů ZJ. Jak již bylo několikrát výše uvedeno, tito policisté měli výsledné hodnoty u SV, OD, E a CS převyšující rakouské normy a zbylé hodnoty u stupnic SO, SP a P měli v mezích rakouské normy. Tím byla tato hypotéza potvrzena jen z části. Důvody, kterými bylo dosaženo takovýchto hodnot, jsou stejné jako u hypotézy č.2.

Pro potvrzení či vyvrácení hypotézy č.4 vyplnili probandi zároveň s dotazníkem ESK i standardizovaný dotazník SPARO. Po provedení celkových součtů výsledků všech policistů bez rozdílu věku u obou psychotestů byla provedena korelační matice výsledků k zjištění, zda existují významné souvislosti mezi těmito dvěma dotazníky. Vyhodnocením byla tato hypotéza potvrzena, neboť bylo zjištěno 12 souvislostí na 1% hladině statistické významnosti a 37 souvislostí na 5% hladině statistické významnosti v celkovém počtu 13 rysů a škál z dotazníku SPARO. Výše v diskusi byla stručně popsána pouze 1% hladina, protože je významnější než 5% hladina, a také proto, že dotazník SPARO byl jen pomocný, vedlejší nástroj.

6. Závěr

Chtěl jsem přispět k lepší psychologické diagnostice policistů pracujících v enormní psychické zátěži. A tato diplomová práce ukazuje velice slibné využití psychodiagnostického testu ESK pro praxi, a to nejen pro policisty, protože existenciální škála neměří duchovní dimenzi jako takovou, nýbrž zkušenost s uplatňováním těchto schopností. Skóry ESK tedy nepopisují trvalé osobnostní vlastnosti, ale současnou zkušenost člověka s uplatňováním potenciálních vlastností, které má každý v podstatě ve stejném rozsahu, avšak rozdílnou měrou je svým životem uskutečňuje. Mnoho položek nevykazuje vlastnost zjevné validity, takže proband neví, co test měří a tím zmenšuje nebezpečí zkreslování odpovědí ve směru jejich společenské žádoucnosti. ESK také zjišťuje překvapivě málo spokojenost člověka s jeho údělem nebo se sebou samým.

V teoretické části jsem popsal historický vývoj typologie osobnosti a teoretický popis jednotlivých stupnic ESK a krátce jsem nastínil dotazník SPARO. V praktické části jsem porovnal výsledné hodnoty dotazníku ESK u policistů zásahové jednotky Policie ČR z roku 2004 a ze současnosti. Fluktuace v základním souboru zásahové jednotky byla minimální, jednalo se pouze o dva členy a ti se vyloučili ze základního vzorku a porovnávala se jen stabilní skupina v časovém odstupu tři roky. Ve srovnávacích hodnotách byly výkyvy statisticky nevýznamné. Je vidět nutnost kvalitního psychologického výběru nových členů podle žádoucích psychických vlastností. Poté následovalo porovnání mezi jednotlivými základními soubory, ze kterého vyšli nejlépe policisté zásahové jednotky, následování policisty ze služby kriminální policie a vyšetřování a na třetím místě ve výsledcích byli řidiči rychlé záchranné pomoci. V porovnání mezi jednotlivými věkovými skupinami všech třech základních souborů dopadli nejlépe policisté ve věku 30 až 39 let, za nimi policisté ve věku 20 až 29 let a nejnižší hodnoty dosahovaly ve všech základních souborech nejstarší věkové skupiny. Za zamyšlení také stojí klesající hodnoty ve všech stupnicích ESK u nejstarších věkových skupin. Např. na zásahovou jednotku přicházejí noví členové zhruba ve 23 až 25 letech věku, několik let trvá, než stoprocentně zvládnou i

nejnáročnější formy výcviku a jsou z nich praví profesionálové. Jako „třicátníci“ vydávají ze sebe to nejlepší a často jako „čtyřicátníci“ začínají stagnovat a jejich pozice nahrazují kreativnější a akčnější mladší ročníky. Protože skóry psychotestu ESK nepopisují trvalé osobnostní vlastnosti, nýbrž současnou zkušenost člověka s uplatňováním potencionálních vlastností, domnívám se, že je to z důvodu větší obavy ze ztráty zaměstnání a tím ztráty slušného finančního zabezpečení rodiny. Čím je tento policista starší, tím častěji si uvědomuje, že tuto náročnou profesi nelze vykonávat do důchodu a do současné doby není vytvořen takový sociální program, který by se o tyto „vysloužilce“ dále postaral. Toho je si vědomo i vedení Policie ze Správy Jihočeského kraje.

Dále jsem popsal výsledky svého výzkumu v porovnání s rakouskými normami, kde se projevily u policistů ZJ a SKPV rozdíly v oblastech SV, OD, E a CS, ve kterých byly výsledky nadprůměrné. Na závěr jsem provedl korelační analýzu mezi dotazníky ESK a SPARO, ke zjištění vzájemných souvislostí.

Z provedeného výzkumu mohu na závěr konstatovat, že hypotézy:

H 1: Rozdíly v časovém odstupu třech let ve zkoumaném vzorku jsou statisticky nevýznamné

H 2: Existují rozdíly mezi skupinami speciálně připravovanými a běžnou populací

H 4: Existují souvislosti mezi jednotlivými komponentami ESK a osobnostní strukturou jedince

byly tímto výzkumem potvrzeny, což jsem popsal ve výsledcích a diskusi. Hypotéza:

H 3: Dosažené průměry sledovaného vzorku české populace se liší od vzorku rakouské populace, se potvrdila jen z části, neboť statisticky významné byly hodnoty ve stupnicích SV, OD, E a CS. Ostatní stupnice SO, SP a P se nelišily od rakouských norem.

Výsledky tohoto výzkumu budou dále zpracovány psychologickým pracovištěm Policie ČR ve spolupráci s Psychologickým ústavem Akademie věd ČR v Brně.

7. Seznam použité literatury

1. **ATKINSONOVÁ, R. L., et al.** *Psychologie*. Přel. E. Herman, M. Petržela. 1. vyd. Praha: Victoria publishing, 1995. 863 s. ISBN 80-85605-35-X.
2. **BLECHA, I.** *Filosofická čítanka*. 1.vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2000. 551 s. ISBN 80-7182-112-8.
3. **BOLDIŠ, P.** *Bibliografické citace dokumentů podle ČSN ISO 690 a ČSN ISO 690-2: Část 1 – Citace: metodika a obecná pravidla* [online]. Verze 3.3. © 1999 – 2004, poslední aktualizace 11.11.2004. URL: <<http://www.boldis.cz/citace/citace1.pdf>>, únor 20,2007.
4. **BOLDIŠ, P.** *Bibliografické citace dokumentů podle ČSN ISO 690 a ČSN ISO 690-2: Část 2 – Modely a příklady citací u jednotlivých typů dokumentů* [online]. Verze 3.0 (2004). © 1999 – 2004. poslední aktualizace 11.11.2004. URL: <<http://www.boldis.cz/citace/citace2.pdf>>, únor 20,2007.
5. **FRANKL, V. E.** *Teorie a terapie neuróz*. Přel. K. Balcar. 1.vyd. Praha: Grada Publishing, 1999. 171 s. ISBN 80-7169-779-6.
6. **GEIST, B.** *Psychologický slovník*. 2. vyd. Praha: Vodnář, 2000. 425 s. ISBN 80-86226-07-7.
7. **HANZALÍK, R.**, *Výzkum struktury osobnosti příslušníka Policie ČR*. Hradec Králové, 2006. 74 s. Diplomová práce na Pedagogické fakultě Univerzity Hradec Králové na katedře sociální pedagogiky. Vedoucí práce Richard Mottl.
8. **HUNT, M.** *Dějiny psychologie*. Přel. R. Mlíková, I. Müller. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 712 s. Přel. z: *The Story of Psychology*. ISBN 80-7178-386-2.
9. **KOHOUTEK, R.** *Základy psychologie osobnosti*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2000. 263 s. ISBN 80-7204-156-8.
10. **KRATOCHVÍL, S.** *Základy psychoterapie*. 1.vyd. Praha: Portál, 1997. 392 s. ISBN 80-7178-179-7.
11. **KŘIVOHLAVÝ, J.** *Psychologie smysluplnosti existence: otázky na vrcholu života*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006. 204 s. ISBN 80-247-1370-5.

12. **LÄNGLE, A., ORGLEROVÁ CH., KUNDI, M.** *Existenciální škála – ESK*. 1.vyd. Praha: Testcentrum, 2001.
13. **LÄNGLE, A., ORGLEROVÁ CH., KUNDI, M.** *Existenciální škála – ESK* (online). Platný <http://www.volny.cz/slea.Archiv/eskrecenze.htm>, březen 16,2007.
14. **LINHARTOVÁ, D.** *Organizovaný zločin v České republice. Policista*. Ministerstvo vnitra České republiky. Odbor prevence kriminality.Praha: 2006, roč. 12, č. 1, str.44 – 47, ISSN 1211-7943.
15. **MARŠÁLOVÁ, L., MIKŠÍK, O.** *Metodológia a metódy psychologického výskumu*. 1.vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1988. 424 s. ISBN 80-08-00019-8.
16. **MÍČAN, V.** *Validizační studie ESK – existenciální škála*. České Budějovice: 2005. 39 s. Ročníková práce na Zdravotně sociální fakultě Jihočeské univerzity. Vedoucí ročníkové práce Richard Mottl.
17. **MIKŠÍK, O.** *Psychologická charakteristika osobnosti*. 1.vyd. Praha: Karolinum, 2001. 257 s. ISBN 80-246-0240-7.
18. **MIKŠÍK, O.** *SPARO psychologická příručka – manuál + software*. Vyd. Praha: Diaros, 2000.
19. **MIKŠÍK, O.** *Psychologické teorie osobnosti*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1999. 213 s. ISBN 80-7184-926-X.
20. **NAKONEČNÝ, M.** *Psychologie osobnosti*. 1. vyd. Praha: Academia, 1995. 336 s. ISBN 80-200-0525-0.
21. **NETÍKOVÁ, D.,** *Alfried Längle, Christine Orglerová, Michael Kundi: Existenciální škála – ESK* (online). Platný <http://www.psychodiagnostika.cz/index.php?akce=esk>, únor 16,2007.
22. **PLHÁKOVÁ, A.** *Dějiny psychologie*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006. 328 s. ISBN 80-247-0871-X.
23. **POPKIN, R. H., STROLL, A.** *Filozofie pro každého*. Přel. K. Berka, J. Pištěk, I. Štekrová. 1.vyd. Praha: Ivo Železný, 2000. 407 s. Přel. z: Philosophy Made Simple. ISBN 80-240-0257-4.

24. **PROCHASKA J.O., NORCROSS,J.C.** *Psychoterapeutické systémy:průřez teoriemi*. Přel. J. Štěpo. Překlad 4. vyd. (Praha): Grada Publishing, 1999. 479 s. ISBN 80-7169-766-4.
25. **SHEEHY, N.** *Encyklopedie nejvýznamnějších psychologů*. Přel. J. Ogrocký. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2005. 238 s. Přel. z: Fifty Key Thinkers in Psychology. ISBN 80-86598-82-9.
26. **ŠEVČÍKOVÁ, S.** Logoterapie v sociální práci. *Psychologie dnes*. Praha: 2006, roč. 12, č. 1, s.30-32. ISSN 1212-9607.
27. **ŠVEJDOVÁ, Hana.** *Historie frenologie* (online). Platný <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/frenologie>, březen 10, 2007.
28. **VELLA, E.** *Ježíš – lékař těla i duše*. Přel. M. Houšková. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006. 352 s. ISBN 80-7192-851-8.
29. **VYMĚTAL, Š.** Psychosociální pomoc v situacích katastrof a hromadných neštěstí. *Policista*. Ministerstvo vnitra České republiky. Odbor prevence kriminality. Praha: 2007, roč. 13, č. 2, příloha I - V. ISSN 1211-7943.
30. **VYMĚTAL, Š.** Psychologická péče o policisty. *Psychologie dnes*. Praha: 2003, roč.9, č. 7-8, str. 6, ISSN 1212-9607.
31. Zákon České národní rady č.283/1991 Sb., o Policii České republiky. Sbírká zákonů ČSFR, 1991, částka 51, s. 1180-1189.
32. Zákon Parlamentu České republiky č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů. Sbírká zákonů ČR, 2003, částka 121, s. 5850-5910.

8. Klíčová slova

Logoterapie – ESK-Existenciální škála – Sebeodstup – Sebepřesah – Svoboda –
Odpovědnost – Personalita - Existencialita

9. Přílohy

Příloha č. 1: Dotazník Existenciální škála

Příloha č. 2: Dotazník SPARO

Příloha č. 3: Tabulky SPARO: Základní charakteristiky, t-test, u policistů ZJ i SKPV

Existenciální škála

A. Längle, Ch. Orglerová a M. Kundi

Dotazník

Jméno:

Věk:r. Muž / Žena Datum a místo:

Povolání nebo škola:

Posuďte, prosím, nakolik dále uvedené výroky platí právě o Vás. U každého výroku proškrtněte na připojené vodorovné stupnici křížkem X vždy to kolečko, jehož pozice to nejlépe vyjadřuje. (Při posuzování výroku neberte v úvahu příležitostné krátkodobé výkyvy.)

0-----0-----0-----0-----0-----0-----0

Naprostο platí	S výjimkami platí	Spíše platí	Spíše neplatí	S výjimkami neplatí	Naprostο neplatí
-------------------	----------------------	----------------	------------------	------------------------	---------------------

Nakolik o mně platí tento výrok?

PLATÍ NEPLATÍ

1) Často zanechám důležitých činností, protože je mi nepříjemná námaha s nimi spojená.	0----0----0----0----0----0
2) Cítím, že mě mé úkoly oslovují.	0----0----0----0----0----0
3) Významné pro mě je jenom to, co odpovídá mému přání.	0----0----0----0----0----0
4) V mém životě není nic dobrého.	0----0----0----0----0----0
5) Nejrady se zabývám sám (sama) sebou – svými starostmi, přáními, sny a obavami.	0----0----0----0----0----0
6) Většinou se nedokážu soustředit.	0----0----0----0----0----0
7) S tím, co jsem doposud vykonal(a), jsem nespokojen(a), protože si myslím, že jsem měl(a) dělat něco důležitějšího.	0----0----0----0----0----0
8) Vždy se řídím podle toho, co ode mne očekávají druzí.	0----0----0----0----0----0
9) Nepříjemná rozhodnutí se snažím bez dlouhého uvažování odložit na později.	0----0----0----0----0----0
10) Snadno se nechám odvést i od prací, které dělám rád(a).	0----0----0----0----0----0
11) V mém životě není nic, o co bych se doopravdy rád(a) zasadil(a).	0----0----0----0----0----0

Nakolik o mně platí tento výrok?

PLATÍ

NEPLATÍ

12) U mnoha věcí nechápu, proč bych je měl(a) dělat právě já.	0-----0-----0-----0-----0-----0
13) Myslím, že můj život tak, jak jej vedu, není k ničemu dobrý.	0-----0-----0-----0-----0-----0
14) Případá mi těžké pochopit význam mnohých věcí.	0-----0-----0-----0-----0-----0
15) Dovedu sám (sama) se sebou dobře vycházet.	0-----0-----0-----0-----0-----0
16) Věnuji příliš málo času tomu, co je důležité.	0-----0-----0-----0-----0-----0
17) Nikdy mi není hned jasné, co mohu v dané situaci udělat.	0-----0-----0-----0-----0-----0
18) Mnoho věcí dělám jen proto, že musím, a ne proto, že chci.	0-----0-----0-----0-----0-----0
19) Když nastanou problémy, snadno ztrácím hlavu.	0-----0-----0-----0-----0-----0
20) Většinou dělám věci, které bych mohl(a) stejně tak dobře udělat později.	0-----0-----0-----0-----0-----0
21) Vždy znovu jsem zaujat(a) tím, co přináší den.	0-----0-----0-----0-----0-----0
22) Většinou až při svém jednání zjišťuji, jaké má moje rozhodnutí následky.	0-----0-----0-----0-----0-----0
23) Když se musím rozhodovat, nemohu se vůbec spoléhat na svůj cit.	0-----0-----0-----0-----0-----0
24) I když mi na něčem velmi záleží, brání mi nejistota, jak to dopadne, abych to udělal(a).	0-----0-----0-----0-----0-----0
25) Nikdy přesně nevím, za co jsem odpovědný(-á).	0-----0-----0-----0-----0-----0
26) Cítím se vnitřně svobodný(-á).	0-----0-----0-----0-----0-----0
27) Cítím, že mi život ukřivdil, protože mi nedopřál splnění mých přání.	0-----0-----0-----0-----0-----0

Nakolik o mně platí tento výrok?

PLATÍ

NEPLATÍ

- 28) Když vidím, že nemám možnost volby, je to pro mě úleva. 0----0----0----0----0----0
- 29) Jsou situace, ve kterých se cítím zcela bezmocný(-á). 0----0----0----0----0----0
- 30) Dělán mnoho věcí, ve kterých se ve skutečnosti nevyznám. 0----0----0----0----0----0
- 31) Obvykle nevím, co je v dané situaci důležité. 0----0----0----0----0----0
- 32) Splnění vlastních přání má přednost. 0----0----0----0----0----0
- 33) Je mi zatěžko vcítit se do druhých lidí. 0----0----0----0----0----0
- 34) Bylo by lépe, kdybych nebyl(a). 0----0----0----0----0----0
- 35) Mnohé věci, se kterými mám co dělat, jsou mi v podstatě cizí. 0----0----0----0----0----0
- 36) Rád(a) si dělám svůj vlastní názor. 0----0----0----0----0----0
- 37) Cítím se rozháraný(-á), protože dělám příliš mnoho věcí najednou. 0----0----0----0----0----0
- 38) I při důležitých věcech mi schází síla k tomu, abych vytrval(a). 0----0----0----0----0----0
- 39) Dělán mnohé věci, které vlastně ani dělat nechci. 0----0----0----0----0----0
- 40) Situace mě zajímá jen potud, pokud vyhovuje mým přáním. 0----0----0----0----0----0
- 41) Když jsem nemocný(-á), nevím, co si počít s tím časem. 0----0----0----0----0----0
- 42) Jen zřídka kdy vidím, že v nějaké situaci mám více možností, jak jednat. 0----0----0----0----0----0
- 43) Okolní svět mi připadá jednotvárný. 0----0----0----0----0----0

Nakolik o mně platí tento výrok?

PLATÍ

NEPLATÍ

44) Jen zřídka se klade otázka, zda něco chci dělat, protože to většinou dělat musím.

0-----0-----0-----0-----0-----0

45) V mém životě není nic opravdu krásné, protože všechno má své pro a proti.

0-----0-----0-----0-----0-----0

46) Moje vnitřní nesvoboda a závislost mi působí potíže.

0-----0-----0-----0-----0-----0

SPARO

Instrukce:

Tento dotazník obsahuje 300 různých tvrzení. U každého z nich rozhodněte, zda odpovídá vašemu názoru.

Svůj souhlas nebo nesouhlas vyjádřete u příslušného čísla v záznamovém archu:

- souhlas křížkem ve čtverečku **SOUHLAS**,
- nesouhlas křížkem ve čtverečku **NESOUHLAS**.

Příklad:

1. *Miluji samotu.*
2. *S oblibou pozoruji východ a západ slunce.*
3. *Snadno si zvykám na nové prostředí.*

Předpokládejme, že po přečtení každého z těchto tvrzení s prvním z nich nesouhlasíte, s druhým a třetím naopak souhlasíte.

Záznam by pak byl následující:

SOUHLAS		x	x			
NESOUHLAS	-1-	-2-	-3-	-4-	-5-	-6-
	x					

V některých případech se může stát, že Vám bude zatěžko se rozhodnout. V každém případě odpovězte, co je pro Vás přece jen přijatelnější odpovědí, a obtížnost této volby označte přidáním **tečky ke křížku**.

Zajímají nás jen Vaše osobní názory a sklony, a ne to, co si myslí o dané věci jiní lidé, anebo co se zdá společensky více „žádoucí“. V tomto dotazníku neexistují žádné správné nebo špatné odpovědi. Věříme proto, že budete odpovídat upřímně.

OBRAŤTE A ZAČNĚTE PRACOVAT

1. Silná bouře či vichřice mě citově vzrušuje a rád ji pozoruji.
2. Byl bych spokojenější i úspěšnější, kdyby mi řada lidí nepodrážela nohy.
3. Považuji za nudné vidět kolem sebe stále stejné, známé tváře, neustále stejnou společnost každodenních přátel.
4. Musím-li být dlouho doma, jsem z toho obvykle nespokojený a nevrlý.
5. Vůči autoritativním osobám obvykle pociťuji respekt a úctu.
6. Každý má občas potřebu se blýsknout.
7. Často dělávám tu a tam něco pro svou potěchu, i když to ohroží nějaký vzdálenější cíl.
8. Kolik má ten který řidič dopravních nehod, je spíše otázkou štěstí než jeho řidičských schopností.
9. Často mívám pocit, že jsem udělal něco nesprávného nebo špatného.
10. Mám určité rozpory v rodině nebo na pracovišti proto, že ostatní jen těžko dokáží uznat mé názory a argumenty.
11. Vždy se řídím heslem „napřed povinnost, potom zábava“.
12. Cítím se nesvůj, když mne někdo pozoruje při práci.
13. Občas se mi zdávají hrůzné sny.
14. Mimořádnější situace řeším spíše citem než rozumem.
15. Rád jsem chodil za školu.
16. Mám pocit, že jsem byl často trestán bezdůvodně.
17. Každý se má oblékat podle svého vlastního vkusu, byť by to působilo zvláště.
18. Při jízdě dopravním prostředkem dávám přednost pomalejší, ale zato bezpečné rychlosti.
19. O dovolené vyhledávám změnu a pohyb i za cenu menšího pohodlí.
20. Většina toho, co činí člověku potěšení, je veskrze morální a legálně dovoleno.
21. Nebezpečně vypadající člověk mne svým způsobem přitahuje.
22. Vždy jasně vím, čeho chci dosáhnout, a řídím podle toho svou činnost.
23. Jestliže narazím na obtížný problém, mám tendenci se snadno vzdát.
24. Když si někdo přilepší nějakým melouchem, obvykle na to druzí doplácují, a proto by se to nemělo připouštět.

25. Jsem-li dobře připraven na svou činnost, nemůže mne v průběhu jejího vykonávání přivést nic z míry.
26. Jestliže vše neprobíhá podle předpokladů, ztrácím někdy orientaci a zmatkuji.
27. Naše myšlení by bylo lepší, kdybychom vynechali taková slova, jako možná, přibližně, snad.
28. Mám sklon brát si vše příliš k srdci.
29. I když mě něco přivede hodně z míry, uklidním se zpravidla velmi brzy.
30. Jsem s to vykonávat kvalitně i více činností současně, vyžadují-li to okolnosti.
31. Neznámými městy a čtvrtěmi rád bloumám sám, bez průvodce.
32. Mnohdy se rád pro zlepšení nálady napiji alkoholu.
33. Kdybych řídil automobil, snažil bych se, aby mne předjelo co nejméně jiných vozidel.
34. Nedělám nic, co by mohlo v očích ostatních snížit mou prestiž.
35. Myslím, že je v obecném povědomí zakořeněno příliš mnoho sexuálních omezení.
36. Považuji za důležité, aby rodiče ovlivňovali u svých dětí výběr kamarádů.
37. Při každé činnosti je třeba myslet na zadní kolečka a podle toho se také řídit.
38. Chápu toho, kdo věří na nějaký talisman, maskota, nebo na nešťastný den.
39. Obvykle si začnu důvěřovat až po dlouhé a tvrdé přípravě.
40. Ve škole jsem měl občas špatnou známku z chování.
41. Dokáži jít za svým cílem tak dlouho, až prosadím svou.
42. Jsem citlivější než většina lidí.
43. Mám za to, že lidé o mně za mými zády dost často hovoří.
44. Někdy zjišťuji, že mi mé znalosti nejsou příliš platné, protože je nedovedu dost rychle využít.
45. Když někdo zneužije mé ochoty, obvykle na to brzy zapomenu a celkem rychle odpouštím.
46. Rád bych se jednou seznámil s člověkem, který je označován za úchylného.
47. Velmi rád zkouším nová jídla, která jsem dosud nejedl.
48. Rád bych se vydal na dalekou cestu po moři v malém a bezpečném člunu či na plachetnici.

49. Člověk by měl čas od času změnit pracoviště, i když je na něm spokojen, již jen proto, aby nezapadl do vyježděných kolejí.
50. Je správné obcházet zákon, pokud to nehraničí s kriminální činností.
51. Vyhýbám se jakýmkoli hazardním hrám.
52. Před každým závažným rozhodnutím vždy zvažuji všechny možné důsledky, abych v budoucnu nemusel nesprávných kroků litovat.
53. Mám za to, že v mém nynějším pracovním zařazení jsou plně využity mé předpoklady a schopnosti.
54. Dostane-li se člověk do nevázané společnosti, zákonitě se jí ve svém chování přizpůsobuje.
55. Kritika ze strany druhých lidí bývá většinou oprávněná a bývá vedena snahou člověku pomoci.
56. Když jsem zahrán do úzkých, řeknu tu část pravdy, která mi pravděpodobně neublíží.
57. Mám dostatek energie k tomu, abych čelil různým životním obtížím.
58. Občas mám pocit, že se má něco špatného přihodit.
59. Snadno upadnu do rozpaků.
60. Je lépe ustoupit a myslit si své než trvat na své pravdě i za cenu zbytečných nepříjemností a konfliktů.
61. Často se mi líbí neobvyklé tvary a šokující barvy moderních malířských děl.
62. Často se mi v noci něco zdá.
63. Kdybych se koupal v moři, zůstal bych raději poblíže břehu, i kdybych byl dobrým plavcem.
64. Velmi nerad riskuji neúspěch a raději se zřeknu vyhlídky na velký zisk, abych se vyhnul velmi pravděpodobnému zklamání.
65. Jsem raději ve společnosti, kde si dělá jeden z druhého legraci, ne tam, kde se bere vše vážně a korektně.
66. Jsem rád středem pozornosti.
67. Tomu, čemu člověk věří, se má oddat celou svou duší bez ohledu na to, jaké negativní důsledky by z toho mohly pro něj vyplynout.

68. Mám rád vzrušující zážitky, byť jsou i poněkud nebezpečné, neobvyklé či hraničí se zákonem.
69. Občas trpím komplexem méněcennosti.
70. Kdyby mi byla dána příležitost, byl bych dobrým vedoucím.
71. Jsem obvykle jeden z posledních, kdo se vzdává pokusů udělat nějakou věc.
72. Často dávám ve svém hlase či chování příliš najevo, co si myslím a co cítím.
73. Jsem-li nemocen nebo poraněn, obvykle hned vyhledávám lékaře.
74. Zcela nezodpovědní lidé by měli být zbaveni některých práv.
75. Pociťuji-li vůči někomu vnitřní odpor, obvykle mu to dávám dost najevo.
76. Chtěl bych na vlastní kůži vyzkoušet zhypnotizování.
77. U dobré malby jde spíše o poskytování pocitu klidu a bezpečí nežli o to, aby vzrušovala smysly.
78. Je dobré znát lidi na pravém místě, aby nám mohli v případě potřeby pomoci.
79. Pouštím se rád do riskantních podniků.
80. Dost snadno se zamiluji a celkem lehce se rozejdu.
81. Dost často se řídím názorem „nějak bylo, nějak bude“.
82. Většina lidí je poctivá hlavně ze strachu, aby nebyli chyceni.
83. Plně mi vyhovuje jednat podle úsloví „lepší vrabec v hrsti, nežli holub na střeše“.
84. Když mi někdo něco špatného udělá, měl bych mu to již ze zásady oplatit.
85. Dost často bych potřeboval více sebedůvěry.
86. Málokdy se obracím o radu na druhé, protože si obvykle dokáži poradit sám.
87. Jakmile se jednou rozhodnu, zřídka kdy své rozhodnutí měním.
88. Dělán si příliš mnoho starostí z možných neštěstí.
89. Dost často mě rozčilují i bezvýznamnější maličkosti.
90. Docela obstojně a rád hraji šachy.
91. Z jízdy na kolotočích a houpačkách bych měl požitek.
92. Cítil bych se nesvůj ve výstředním, neobvyklém oblečení.
93. Velmi rád experimentuji a podnikám nové věci, i když nevím jak dopadnou.
94. Nevadí mi sledování filmů či her, u nichž mohu předvídat děj.

95. Líbují si v bouřlivých debatách, i když se při nich lidé někdy vyjadřují zcela bez zábran.
96. Rád organizuji nebo podněcuji společnou zábavu.
97. Nejlepší je řídit se prvním nápadem, protože dlouhé uvažování obvykle k žádným výrazně lepším závěrům nevede.
98. Často se spoléhám na to, že některou závažnou otázku za mne vyřeší náhoda.
99. Někdy ztrácím sebekontrolu a jednám ukvapeně.
100. Rád si ověřuji co vše je v mých silách a schopnostech a stačím-li na to, v čem by uspělo jen málo mých známých.
101. Každý se má starat jenom sám o sebe a nezajímat se příliš o to, co dělají druzí.
102. Říkává se o mně, že mám prudkou povahu.
103. Míval jsem období, že jsem starostmi nemohl spát.
104. Lidé mě obvykle žádají o radu, jestliže mají učinit nějaké závažnější rozhodnutí.
105. S lidmi, kteří nedovedou přijmout rozkazy, aniž by se zlobili nebo byli rozmrzelí, není něco v pořádku.
106. Někdy se nechávám unášet denním sněním.
107. Rád se dotýkám na omak příjemných předmětů.
108. Mám sklon pouštět se do věcí, kterých by se většina neodvážila.
109. Mé povaze spíše vyhovuje pravidelný, klidný, uspořádaný způsob života.
110. Jsou mi sympatičtí lidé, kteří dovedou sarkasticky vtipkovat na cizí účet.
111. Líbí se mi situace, ve kterých mohu zjistit, zda bude štěstí či osud na mé straně.
112. Člověk obvykle za své neuvážené jednání těžce pyká a proto si musí vše vždy včas rozmyslit.
113. Snažím se za každou cenu vyhnout trapným nepříjemnostem, i kdybych měl kvůli tomu osobně hodně ztratit.
114. Velmi mi záleží na tom, jak vypadám a jaký dojem udělám na druhé.
115. Jestliže pozoruji, že jsem nějak indisponován, vykonávám svou činnost s obezřetností a ztrácím sebedůvěru.
116. Spousta užitečných myšlenek, jak jsem se měl v tom či onom případě zachovat, mne obvykle napadá, až už je pozdě.

117. Při většině prací mě neruší, ani když lidé kolem mne hodně hlučí.
118. Při odpovědnější práci mívám silný pocit napětí.
119. Jestliže jsem mezi novými lidmi, je mi zatěžko chovat se zcela přirozeně.
120. Nevyhýbám se žádnému druhu práce, pokud je dostatečně honorována.
121. Velmi rád pozoruji východ a západ slunce či noční oblohu.
122. Mívám neobvyklé, „živé“ sny v pestrých barvách.
123. V dětství jsem toužil stát se členem nějaké party či gangu, prožívajícího dobrodružné kousky.
124. Když se nudím, s oblibou vyvolávám nějaký rozruch.
125. Měl-li bych volit mezi partnerem druhého pohlaví, který je fyzicky přitažlivý, a partnerem s duševním porozuměním, volil bych fyzicky přitažlivého.
126. Nevyplácí se angažovat se pro druhé, obvykle člověk zjistí, že byl jen zneužit a nikdo to neocení.
127. Jestliže se člověk ocitne v obtížné situaci, zaměří na její bezprostřední vyřešení a nepřemýšlí o možných důsledcích.
128. Rád dělám věci na poslední chvíli.
129. Ve společnosti u mne někdy vznikají trapné pocity neohrabanosti a bezradnosti.
130. V některých činnostech (jako jsou např. sportovní hry nebo hra na hudební nástroj) bych mohl dosáhnout jistého úspěchu bez dlouhého tréninku či dlouholeté praxe.
131. Vyžadují-li to okolnosti, jsem s to vykonávat kvalitně svou práci i dlouho přesčas.
132. Zdá se mi, že se unavím snadněji než druzí.
133. Někdy se v rozpacích začínám potit a je mi z toho velice trapně.
134. Libuji si v činnostech, které kladou požadavky na aktivní a tvůrčí řešení nových problémů, či které vyžadují nápaditost.
135. Myslím, že plná osobní svoboda je důležitější než správné a korektní společenské chování v duchu běžných norem.
136. Mám rád vzrušující sázky.
137. Mám za to, že jsem větší labužník než jiní lidé.

138. Kdybych musel vylézt na skokanský můstek, měl bych velmi nepříjemné pocity a neodhodlal bych se ke skoku.
139. Je těžké sympatizovat s někým, kdo neustále pochybuje a není si ničím příliš jist.
140. Je-li člověk delší dobu se stejným sexuálním partnerem, zcela přirozeně se s ním začne nudit.
141. Plánování činnosti dopředu většinou ochuzuje život o pestrost a legraci.
142. Mívám tendenci jednat na základě okamžitého nápadu, impulsivně.
143. Rád o sobě slyším třeba i nezaslouženou chválu.
144. Jedním z mých životních cílů je vykonat něco, na co by mohli být moji rodiče hrdí.
145. Nemám více slabostí než jiní lidé.
146. Za každých okolností dokáži jednat uvážlivě a s přehledem o situaci.
147. Úkoly, které jsem jednou začal, vždy dokončuji, i když nejsou příliš důležité.
148. Mám sklon se trápit, i když pro to nemám dostatečný důvod.
149. Už jsem se zabýval i myšlenkou na sebevraždu.
150. Vadí mi, když mě neznámí lidé na ulici, v tramvaji a pod. pozorují.
151. Dotyk některých předmětů u mne vyvolává citové vzrušení.
152. Ve společenství poněkud výstředních lidí se cítím dobře.
153. Za žádných okolností bych nebral do rukou hady či odporně vypadající živočichy, i kdybych věděl, že nejsou nebezpeční.
154. Vyhovovalo by mi takové zaměstnání, při kterém bych mohl hodně cestovat po republice.
155. Je lepší, získají-li manželé první sexuální zkušenosti teprve spolu.
156. Má-li některý prodavač nízké příjmy, nelze mu vyčítat, když se snaží zákazníka ošidit.
157. Člověk nikdy neví, jaké nečekané okolnosti by mu mohly zkomplikovat situaci, a proto by měl být neustále ostražitý.
158. Mám rád vysoké sázky, ve kterých opravdu o něco jde.
159. Vše to, čeho jsem v životě dosáhl, je výlučně výsledkem mého vlastního úsilí a přičinění.

160. Myslím, že bych postupoval daleko lépe než většina současných politiků, kdybych byl na jejich místě.
161. Dávám přednost přátelům, u nichž nalézám rozumový přístup k mým problémům, před těmi, kteří projevují citovou odezvu a porozumění.
162. Lehce se nabažím lidí.
163. Občas potřebuji povzbuzení a pochopení od druhých.
164. Dovedu kontrolovat své chování i tehdy, když řada jiných lidí projevuje velmi silně své nálady a city.
165. Souhlasím se svými rodiči ve všech podstatných věcech.
166. Rád bych vyzkoušel některé z drog, vyvolávajících halucinace.
167. Často lze zjistit, že lidé projevují laskavost a ochotu pomoci jen ze zjištěných důvodů.
168. Někdy bych si rád zaboxoval v ringu.
169. Raději kupuji dosud užívané, osvědčené výrobky, nežli výrobní novinky.
170. Lidem se dá spíše odpustit, jsou-li hrubí a nezdvořilí, nežli to, že jsou nudnými společníky.
171. Mám rád věci, které jsou nejisté a nelze je předvídat.
172. Když slyším o vážné nehodě, která se někomu stala, obvykle si připustím, že něco podobného by mohlo potkat i mne a na určitou dobu zvýším svou obezřetnost.
173. Musím přiznat, že jen velmi nerad prohrávám ve hře.
174. Velmi nerad mluvím o sobě, byť i ve společnosti velmi blízkých přátel.
175. Každý, kdo je schopen a ochoten tvrdě pracovat, má reálnou naději na úspěch.
176. Čím odpovědnějším plním úkol, tím hůře se sám rozhoduji, jak postupovat.
177. Potíže zvládám spíše přizpůsobováním než tím, že se jim vyhnu.
178. Někdy mě po delší dobu sužuje žárlivost na někoho.
179. Občas mě vyvedou z míry i malé a bezvýznamné neúspěchy.
180. Jednotlivec by měl podřídit své názory a chování té skupině lidí, s níž je v trvalejším styku.
181. Některé přirozené tělesné pachy shledávám příjemnými.

182. Někdy mám chuť provést nějaký bláznivý kousek jen proto, abych viděl, jak budou lidé reagovat.
183. Rád bych se naučil létat letadlem.
184. Když jdu na výlet, obvykle si předem pečlivě připravím plán a časový rozvrh cesty.
185. Rád lidem provádím „kanadské žertíky“.
186. Nesnáším dobře pohled na cizí bolest nebo zármutek.
187. V hrubých rysech mám plány skoro na celý život.
188. Mé povaze spíše vyhovuje rčení „dvakrát měř, jednou řež“, nežli názor „risk je zisk“.
189. V mém chování se dosti často projevuje nerozhodnost.
190. Raději plním těžké a odpovědné úkoly, v nichž mohu sám sobě dokázat své schopnosti, nežli každodenní, běžnou rutinní práci.
191. Zjistím-li, že někdo jedná nespravedlivě nebo sobecky, poukáži na to, i když mi to způsobí nepříjemnosti.
192. Občas jsem popudlivý a snadno se rozzlobím.
193. Co je mi osudem předurčeno, to nemohu sám nijak ovlivnit.
194. Chytří lidé mne dokáží přivést dosti snadno do úzkých.
195. V případě potřeby se dokáží rychle přizpůsobit novým okolnostem.
196. Někteří lidé mi úmyslně škodí.
197. Raději poslouchám klasickou hudbu či symfonické orchestry, než lehčí hudbu zábavnou.
198. Kdybych si mohl zvolit jednu ze dvou možností cesty do zahraničí, pak bych raději nežli nějakou civilizovanou zemi zvolil neobvyklejší končiny, např. džungli nebo Antarktidu.
199. Nevydržím jen tak klidně sedět a odpočívat.
200. Dobrá zábava se rozproudí teprve tehdy, když se lidé napijí.
201. Někdy mne tak pobavila chytrost podvodníka, že jsem doufal, že se mu jeho záměr povede.

202. Čím méně toho člověk ví o možných důsledcích svého jednání nebo činnosti, tím lépe, protože jinak žije zbytečně v napětí a snadněji se dopustí nějaké chyby.
203. Některé filmy rád vidím i dvakrát či třikrát.
204. Soudí se o mně, že dovedu bavit druhé a být dobrým společníkem.
205. K dopravním nehodám dochází zpravidla proto, že účastník silničního provozu nepředvídá možný vývoj dopravní situace a není včas připraven na její řešení.
206. Pozoruji, že podléhám názorům druhých lidí snadněji než jiní moji přátelé.
207. Obyčejně trvám na vlastním mínění, i když mnoho jiných lidí má odlišné hledisko.
208. Mívám období takového neklidu, že nevydržím dlouho sedět.
209. Mívám bez zjevnější příčiny dobrou nebo špatnou náladu.
210. Snadno si zvykám na nové prostředí.
211. Jsem fascinován ohněm, rád se dívám do plamenů.
212. Rád bych viděl býčí zápasy či boxerské střetnutí o mistra světa.
213. Odmítám hrát některé hry, protože vím, že je dobře neumím a že bych většinou prohrával.
214. Někdy jsem toužil utéci z domova a toulat se neznámými krajinami.
215. Jestliže v obchodě dostanu zpět více, než mi patří, vždycky to vrátím.
216. Obvykle dělám jen to, co osobně považuji za správné, bez ohledu na názory a postoje lidí k tomuto mému chování.
217. Nerad mluvím o věcech, kterým příliš nerozumím.
218. V životě je často třeba spoléhat se na náhodu či na štěstí.
219. Věřím si, že jsem s to zvládnout naprostou většinu situací, ve kterých se v budoucnu ocitnu.
220. Byl bych daleko úspěšnější, kdyby mi dali příležitost nebo mi alespoň nepřekáželi.
221. Občas se mi stane, že něco začnu a pro nějaké „objektivní potíže“ to nedokončím.
222. Nesnáším dobře pohled na krev.
223. Každý neúspěch mě dlouho mrzí a někdy mi nedá ani spát.
224. Někdy mi uniká smysl událostí a jsem jimi spíše vlečen, než abych je ovlivňoval.
225. Souhlasím s příslovím „kdo chce s vlky žít, musí s nimi výt“.
226. Alkohol u mne vyvolává pocity nevolnosti a stísněnosti.

227. Rád se toulám krajinou za neobvyklých klimatických podmínek (za deště, mlhy, sněžení a pod.).
228. Divím se lidem, kteří šplháním po skalách, potápěním do velkých hloubek či seskoky padákem riskují život a sám bych to nikdy nedělal.
229. Přál bych si, abych nepotřeboval ztratit denně tolik hodin spánkem.
230. Nevěra je spíše příznakem nudy nežli narušeného manželství.
231. Raději bych kupoval losy takové loterie, v níž je sice málo, ale zato značně vysokých výher, nežli tam, kde je jich spousta, ale nízkých.
232. Mé myšlenky se více soustřeďují na přítomnost než na to, co teprve bude.
233. Pociťuji-li něčí převahu nad sebou, snažím se z tohoto pocitu vymanit tím, že se buď tomuto člověku vyrovnám nebo ho předčím v jiné oblasti.
234. Mnohdy něco udělám jenom proto, aby o mně měli přátelé dobré mínění a abych mezi nimi obstál.
235. Věřím, že budu úspěšný v tom, co jsem začal jednou vážně dělat.
236. Obdivuji se těm, kdo dokáží projevit sebeovládání za nenadálých situací, protože já sám obvykle ztrácím rozvahu.
237. V případě nutnosti se vždy dokáži vzchopit a otevřeně čelit různým nepříjemnostem.
238. Mívám často žaludeční potíže, průjem nebo zácpu.
239. Čekání mě velmi znervózňuje.
240. Rád se seznamuji s novinkami svého oboru a uplatňuji je.
241. Miluji nemelodickou, neobvyklou hudbu moderních hudebních děl.
242. Snadno se vzruším nebo dostanu do stavu psychického napětí.
243. Do vody se rád vrhám naráz, bez předchozího osmělování.
244. Spíše souhlasím s těmi, kteří považují za základní smysl života nalézání klidu, štěstí a spokojenosti, nežli s lidmi, kteří tvrdí, že nejdůležitější je život plně prožít a získat co nejvíce zkušeností
245. Spíše souhlasím s těmi, kteří považují za základní smysl života nalézání klidu, štěstí a spokojenosti, nežli s lidmi, kteří tvrdí, že nejdůležitější je život plně prožít a získat co nejvíce zkušeností.

246. Mohu-li se před některými lidmi „blýsknout“, jsem s to dělat i takové věci, které bych se jinak neodvážil.
247. Lidé jsou povinni starat se o své staré rodiče, i když to někdy pro znamená velké oběti.
248. S většinou věcí si není třeba dělat velké starosti, protože se vždycky všechno nějak vyřeší k obecné spokojenosti.
249. Jsem přesvědčen, že se mi v životě podaří dosáhnout daleko více, než předpokládají (či předpokládali) moji přátelé.
250. S oblibou používám slova, kterým druzí nerozumějí.
251. Ten, kdo nechává cenný majetek nechráněný, má stejnou vinu na krádeži jako ten, kdo ho ukradne.
252. Ráno se většinou probudím svěží a odpočatý.
253. Myšlenka, že bych mohl zažít automobilové neštěstí, je pro mne děsivá a je s to do značné míry ovlivnit moje jednání.
254. Rád řeším různé rébusy a křížovky.
255. Téměř na každém člověku je něco přitažlivého, co mne zaujme.
256. Často sním o věcech, které je nejlépe si nechávat sám pro sebe.
257. Nerad si nechávám od jiných něco předpisovat.
258. Rozumný člověk se vyhýbá činností spojeným s nebezpečím a nepodniká věci, které by mu mohly nahánět strach.
259. Považuji za zajímavější žít v současné rušné době než v ideální, bezproblémové společnosti.
260. Mám raději nevázanější a hlučnější společnost nežli takovou, v níž lze v klidu posedět a popovídat si.
261. V situacích, v nichž by výsledek závisel na nahodilostech, bych se cítil nejistý a znervózňovaly by mne.
262. S těmi řidiči, kteří jsou po celou dobu jízdy automobilem v napětí, co by se mohlo vynořit za nečekanou eventualitu, není něco v pořádku.
263. Jsou určité věci, jako kouření či pití alkoholu, kterých bych nedovedl zanechat, kdyby se staly jistou náruživostí, i kdyby to pro mne mělo mít vážnější důsledky.

264. S oblibou dělám to, co by u mne druzí lidé nepředpokládali.
265. Mám za to, že na mne druzí lidé hodně dají.
266. Někdy bych potřeboval jednat uvážlivěji.
267. Překážky jsou k tomu, aby se zdolávaly, a nikoli obcházely či vedly ke kapitulaci.
268. V mládí jsem se bál být sám potmě.
269. Mám sklon spíše k velmi opatrnému pesimismu nežli k bezstarostnému optimismu.
270. Na každé práci se dá najít něco, co zaujme, takže člověk je s to smířit se s jakoukoli činností a nakonec v ní najít i zalíbení.
271. Rád vycházím do chladného a řízného počasí.
272. Mám rád filmy, ve kterých jsou scény vyvolávající sexuální vzrušení.
273. Mám strach z hloubky.
274. Každou činnost rád pečlivě promyslím a naplánuji.
275. Cítil bych se nesvůj, kdybych měl ve společnosti předvádět různé kousky, i když by ostatní dělají totéž.
276. V zájmu věci někdy nelze brát ohled na štěstí či neštěstí druhých.
277. Nevím, co je tréma: pociťuji ji jen výjimečně.
278. Chce-li člověk něčeho dosáhnout, musí vždy trochu riskovat a nebát se případného neúspěchu či zklamání.
279. Chybí mi sebejistota.
280. Každý úspěch mne podněcuje k ještě většímu výkonu.
281. Ve složitějších situacích se spoléhám výhradně na sebe a na své vlastní schopnosti.
282. Většinou se cítím svěží a spokojený.
283. V některých situacích se u mne projeví určitá tendence zajíkat se či zadržávat.
284. Dokáži si zachovat chladnou hlavu i tam, kde jiní mají sklon jednat unáhleně.
285. Myslím, že je obvykle moudré dělat věci zavedeným způsobem.
286. Mám rád poesii.
287. Rád bych zkusil lyžování na vodních lyžích po jezeře nebo létání na Rogallově křídle.

288. Prudký sjezd na lyžích je vhodný jen pro ty, kteří riskují zmrzačení.
289. I když je rutinní, běžná práce nezbytná, obvykle ji vykonávám jen velmi nerad.
290. Kdybych na to měl dost peněz, určitě by se mi líbilo utrácet je s partou veselých přátel při zábavě.
291. Těší mne při různých příležitostech pokoušet osud.
292. Je důležitější, aby otec byl laskavý, než aby byl úspěšný.
293. Dal bych přednost nejisté naději na velké štěstí či úspěch (i s nebezpečím zoufalství z velké ztráty), před jistotou malých dávek štěstí i ztrát.
294. Občas se rád vychloubám svými zážitky nebo činy.
295. Rád se ujímám vedení ve skupině.
296. Mám sklon posuzovat lidi na základě prvního dojmu.
297. Jsem s to vydržet v životě alespoň tolik, jako kterýkoli průměrný člověk kolem mne.
298. Občas s úzkostí očekávám, co přijde v nejbližší budoucnosti a jak zvládnou potíže, které by mne mohly případně potkat.
299. Některá jídla jsou mi tak protivná, že bych je vůbec nemohl jíst, ani kdybych měl velký hlad.
300. Řídím se obvykle heslem „moudřejší ustoupí“.

Tab. č.16 - SPARO: Základní charakteristiky, t-test; u policistů ZJ, věk 20 -29 let

Škála	Aritm. průměr	Směr. odchylka	t (popul.)	Škála	Aritm. průměr	Směr. odchylka	t (popul.)
1. KOMPONENTY				3. NORMALITA			
KO	10,1	3,4	-0,93	VZ	4,8	2,6	-5,31**
EM	3,5	3,9	-8,79**	LS	15,1	3,1	8,60**
RE	5,8	3,3	-1,83	AN	0,0	1,9	0,21
AD	14,5	2,3	1,12	EX	4,2	1,9	2,17*
2. FAKTORY				4. VĚROHODNOST			
PV	3,6	2,8	-5,79**	L	2,4	1,7	-1,18
MH	7,4	2,5	3,09**				
Škála	Aritm. průměr	Směr. odchylka	t (popul.)	Škála	Aritm. průměr	Směr. odchylka	t (popul.)
1. STIMULACE				4. VZTAHY			
SI	8,2	2,8	-2,19*	KT	4,7	3,3	-2,96**
IP	7,0	3,1	-4,27**	BE	10,0	1,9	6,09**
PN	10,8	4,0	3,22**	KN	10,7	3,0	-2,82**
DI	7,7	2,8	-1,59	NE	11,4	2,6	0,12
SD	6,4	3,0	-3,43**				
OS	4,9	3,9	-3,70**	5. KOREKTIVNOST			
2. RIZIKO				RF	13,1	2,1	2,87**
AS	9,3	2,9	0,97	LO	14,2	3,1	1,69
AC	11,9	2,8	4,42**	NU	10,3	3,0	-3,89**
TN	5,1	3,4	-3,62**	FC	10,0	2,6	1,26
SE	9,4	3,5	1,51	KI	4,0	2,0	-6,87**
OR	4,1	2,6	-1,99	6. SEBEPROSAZOVÁNÍ			
3. INTEGROVANOST				US	16,3	2,9	10,35**
UZ	4,1	3,1	-9,10**	TO	11,1	2,0	6,57**
EC	4,5	3,4	-7,49**	PR	15,6	2,5	8,35**
UR	14,9	3,6	5,37**	NS	10,3	2,4	2,57*
RR	15,0	3,0	1,65	FM	14,4	2,6	6,21**
OI	16,5	2,9	8,00**				

Taxometrické koeficienty

A1– B4	A2– B3	A3– B2	A4– B1	C1 – D4	C2 – D3	C3 – D2	C4 – D1
0,18	0,21	0,14	0,17	-0,10	-0,07	-0,14	-0,11

Zdroj: Vlastní výzkum

Tab. č.17 - SPARO: Základní charakteristiky, t-test; u policistů ZJ, věk 30 -39 let
 Škála Aritm. Směr. t (popul.) Škála Aritm. Směr. t (popul.)
 průměr odchylka průměr odchylka

1. KOMPONENTY				3. NORMALITA			
KO	7,9	4,4	-3,65**	VZ	4,6	2,2	-5,84**
EM	4,5	4,6	-4,43**	LS	14,3	3,8	4,03**
RE	5,2	2,6	-1,81	AN	0,3	2,3	1,10
AD	14,5	2,6	0,73	EX	4,1	1,9	2,76**
2. FAKTORY				4. VĚROHODNOST			
PV	3,5	2,2	-4,08**	L	2,3	1,7	0,13
MH	5,9	2,4	0,02				
Škála	Aritm. průměr	Směr. odchylka	t (popul.)	Škála	Aritm. průměr	Směr. odchylka	t (popul.)
1. STIMULACE				4. VZTAHY			
SI	7,0	3,2	-2,66*	KT	3,1	2,4	-6,01**
IP	5,7	2,5	-5,10**	BE	9,3	1,8	4,14**
PN	8,1	4,1	-0,67	KN	11,2	3,2	-2,37*
DI	6,5	3,0	-2,85**	NE	10,6	2,2	-2,23*
SD	6,0	2,6	-2,89**				
OS	3,6	3,3	-3,79**	5. KOREKTIVNOST			
2. RIZIKO				RF	13,2	2,6	1,84
AS	8,2	3,3	-1,35	LO	14,6	3,0	2,35*
AC	11,8	2,9	2,48*	NU	12,8	3,2	-0,33
TN	4,3	2,4	-4,24**	FC	9,3	3,0	-1,74
SE	8,2	3,2	0,00	KI	4,1	2,2	-3,64**
OR	3,3	2,6	-2,13*	6. SEBEPROSAZOVÁNÍ			
3. INTEGROVANOST				US	15,5	3,5	5,19**
UZ	5,2	3,9	-4,44**	TO	10,6	2,5	3,04**
EC	4,7	3,5	-6,06**	PR	14,8	3,1	4,68**
UR	13,7	4,3	1,21	NS	9,2	3,0	-0,11
RR	14,5	3,3	-0,69	FM	13,1	3,2	2,31*
OI	15,2	3,7	2,54*				

Taxometrické koeficienty

A1– B4	A2 – B3	A3 – B2	A4 – B1	C1 – D4	C2 – D3	C3 – D2	C4 – D1
0,05	0,25	0,02	0,22	-0,15	0,05	-0,18	0,02

Zdroj: Vlastní výzkum

Tab. č.18 - SPARO: Základní charakteristiky, t-test; u policistů ZJ, věk 40 -49 let

Škála	Aritm. průměr	Směr. odchylka	t (popul.)	Škála	Aritm. průměr	Směr. odchylka	t (popul.)
1. KOMPONENTY				3. NORMALITA			
KO	8,1	3,3	-3,35**	VZ	5,0	2,3	-3,46**
EM	6,5	5,0	-1,89	LS	13,0	3,7	2,51*
RE	5,2	2,9	0,06	AN	0,3	1,9	1,07
AD	15,2	2,5	1,82	EX	4,1	1,8	2,29*
2. FAKTORY				4. VĚROHODNOST			
PV	3,6	2,9	-1,87	L	2,2	1,9	-0,23
MH	5,3	2,4	-0,14				
Škála	Aritm. průměr	Směr. odchylka	t (popul.)	Škála	Aritm. průměr	Směr. odchylka	t (popul.)
1. STIMULACE				4. VZTAHY			
SI	7,3	2,2	-1,63	KT	3,6	2,9	-2,92**
IP	6,1	2,9	-1,62	BE	9,7	1,9	5,89**
PN	7,0	3,7	-0,48	KN	11,8	3,0	-1,84
DI	6,6	2,5	-1,40	NE	10,8	3,0	-0,53
SD	6,3	3,1	-0,80				
OS	3,8	3,2	-1,45	5. KOREKTIVNOST			
2. RIZIKO				RF	13,5	2,2	2,86**
AS	7,9	3,2	-1,39	LO	15,2	2,8	0,21
AC	11,7	2,5	1,78	NU	13,5	3,1	-1,71
TN	4,5	2,6	-1,73	FC	10,0	2,7	-0,73
SE	8,5	3,5	1,38	KI	4,9	2,4	-1,35
OR	3,3	2,5	-0,90	6. SEBEPROSAZOVÁNÍ			
3. INTEGROVANOST				US	14,4	3,7	3,23**
UZ	6,9	4,2	-2,82**	TO	10,3	2,1	2,16*
EC	5,5	3,1	-5,41**	PR	13,5	2,9	3,38**
UR	12,7	4,0	-0,21	NS	8,4	2,4	-2,22*
RR	14,4	3,0	-1,12	FM	11,4	2,8	0,79
OI	14,3	3,4	1,29				

Taxometrické koeficienty

A1– B4	A2– B3	A3– B2	A4– B1	C1 – D4	C2 – D3	C3 – D2	C4 – D1
0,01	0,19	-0,08	0,09	-0,10	0,08	-0,19	-0,02

Zdroj: Vlastní výzkum

Tab. č.19 - SPARO: Základní charakteristiky, t-test; u policistů SKPV, věk 20 – 29 let

Škála	Aritm. průměr	Směr. odchylka	t (popul.)	Škála	Aritm. průměr	Směr. odchylka	t (popul.)
1. KOMPONENTY				3. NORMALITA			
KO	11,2	3,3	0,99	VZ	6,0	2,5	-0,51
EM	3,0	2,1	-7,41**	LS	15,5	1,8	7,21**
RE	4,3	2,8	-2,60*	AN	-0,5	1,7	-0,86
AD	13,4	2,8	-0,74	EX	3,7	0,9	0,13
2. FAKTORY				4. VĚROHODNOST			
PV	3,9	2,3	-2,01	L	2,7	1,5	0,25
MH	8,1	3,4	1,63				
Škála	Aritm. průměr	Směr. odchylka	t (popul.)	Škála	Aritm. průměr	Směr. odchylka	t (popul.)
1. STIMULACE				4. VZTAHY			
SI	9,1	2,6	0,50	KT	5,5	3,0	-0,15
IP	7,7	3,1	-0,87	BE	9,0	0,8	1,55
PN	11,3	4,3	1,84	KN	9,0	3,4	-2,44*
DI	9,2	3,8	0,85	NE	13,0	1,3	4,03**
SD	6,4	2,7	-1,14				
OS	6,8	4,1	0,39	5. KOREKTIVNOST			
2. RIZIKO				RF	12,0	2,5	-0,20
AS	10,5	2,5	2,21	LO	15,3	2,5	2,20
AC	12,4	2,3	3,12*	NU	11,1	3,1	-0,91
TN	5,0	3,0	-1,63	FC	10,2	1,9	1,35
SE	10,5	3,2	1,83	KI	3,5	1,4	-5,07**
OR	6,0	2,7	1,66	6. SEBEPROSAZOVÁNÍ			
3. INTEGROVANOST				US	17,7	2,3	7,49**
UZ	5,0	3,3	-2,75*	TO	11,6	1,7	4,47**
EC	4,6	2,1	-4,90**	PR	14,8	3,1	2,56*
UR	16,5	2,8	4,86**	NS	11,5	2,2	3,11*
RR	16,3	2,7	2,40*	FM	14,3	3,2	2,62*
OI	17,1	2,3	5,32**				

Taxometrické koeficienty

A1 - B4	A2 - B3	A3 - B2	A4 - B1	C1 - D4	C2 - D3	C3 - D2	C4 - D1
0,30	0,20	0,38	0,28	-0,05	-0,15	0,03	-0,07

Zdroj: Vlastní výzkum

Tab. č.20 - SPARO: Základní charakteristiky, t-test; u policistů SKPV, věk 30 – 39 let

Škála	Aritm. průměr	Směr. odchylka	t (popul.)	Škála	Aritm. průměr	Směr. odchylka	t (popul.)
1. KOMPONENTY				3. NORMALITA			
KO	9,2	3,9	-0,83	VZ	4,6	2,6	-3,51**
EM	2,8	2,6	-10,1**	LS	15,8	2,2	10,13**
RE	5,4	2,3	-0,82	AN	-0,7	1,3	-2,88**
AD	14,8	2,1	1,40	EX	3,2	1,6	-0,54
2. FAKTORY				4. VĚROHODNOST			
PV	3,1	2,1	-3,85**	L	2,0	1,2	-1,16
MH	6,5	2,2	1,87				
Škála	Aritm. průměr	Směr. odchylka	t (popul.)	Škála	Aritm. průměr	Směr. odchylka	t (popul.)
1. STIMULACE				4. VZTAHY			
SI	7,8	2,8	-0,26	KT	3,8	2,5	-2,13*
IP	5,5	3,2	-3,25**	BE	9,5	2,0	3,23**
PN	9,2	4,2	1,61	KN	10,9	2,4	-2,93**
DI	6,8	2,0	-2,06	NE	11,7	2,3	1,12
SD	6,4	2,7	-0,80				
OS	4,2	4,1	-0,97	5. KOREKTIVNOST			
2. RIZIKO				RF	13,5	2,4	2,44*
AS	8,8	2,9	0,66	LO	15,4	1,9	4,12**
AC	11,7	2,7	2,24	NU	13,0	3,4	-0,57
TN	4,4	2,7	-2,36*	FC	10,0	2,1	0,19
SE	9,2	3,8	1,63	KI	4,2	2,2	-2,90**
OR	3,5	2,3	-0,95	6. SEBEPROSAZOVÁNÍ			
3. INTEGROVANOST				US	17,4	2,2	11,83**
UZ	4,6	2,4	-7,38**	TO	11,6	1,9	6,53**
EC	4,1	2,4	-8,48**	PR	16,0	2,1	9,89**
UR	15,2	3,3	4,38**	NS	10,1	2,5	2,05
RR	15,8	2,5	2,43*	FM	13,7	2,8	4,64**
OI	16,5	2,3	7,20**				

Taxometrické koeficienty

A1 - B4	A2 - B3	A3 - B2	A4 - B1	C1 - D4	C2 - D3	C3 - D2	C4 - D1
0,21	0,26	0,14	0,19	-0,15	-0,10	-0,22	-0,17

Zdroj: Vlastní výzkum

Tab. č.21 - SPARO: Základní charakteristiky, t-test; u policistů SKPV, věk 40 – 49 let

Škála	Aritm. průměr	Směr. odchylka	t (popul.)	Škála	Aritm. průměr	Směr. odchylka	t (popul.)
1. KOMPONENTY				3. NORMALITA			
KO	9,2	3,2	-0,75	VZ	4,4	1,9	-3,84**
EM	2,2	1,4	-15,5**	LS	15,5	2,0	7,52**
RE	4,1	2,2	-1,86	AN	-0,4	1,8	-0,88
AD	15,2	2,0	1,52	EX	4,0	2,1	1,02
2. FAKTORY				4. VĚROHODNOST			
PV	3,2	1,9	-2,54*	L	1,8	1,3	-1,22
MH	5,8	2,8	0,57				
Škála	Aritm. průměr	Směr. odchylka	t (popul.)	Škála	Aritm. průměr	Směr. odchylka	t (popul.)
1. STIMULACE				4. VZTAHY			
SI	7,8	2,2	-0,22	KT	3,7	1,8	-2,56*
IP	5,4	2,0	-2,70*	BE	10,0	1,9	4,05**
PN	8,4	4,0	0,97	KN	10,9	3,3	-1,94
DI	6,1	1,8	-2,25*	NE	10,9	1,7	-0,37
SD	6,6	1,5	-0,20				
OS	3,5	2,9	-1,41	5. KOREKTIVNOST			
2. RIZIKO				RF	14,3	2,2	3,11**
AS	7,8	2,9	-0,95	LO	15,9	3,3	0,91
AC	12,5	1,7	3,45**	NU	13,4	3,3	-1,10
TN	3,8	2,3	-2,31*	FC	10,7	2,8	0,51
SE	7,9	2,8	0,29	KI	3,2	1,0	-0,57**
OR	3,0	2,1	-1,21	6. SEBEPROSAZOVÁNÍ			
3. INTEGROVANOST				US	17,5	2,3	8,07**
UZ	4,8	2,0	-7,42**	TO	11,5	1,3	5,59**
EC	4,2	2,3	-6,44**	PR	16,4	1,7	9,67**
UR	17,5	1,6	10,77**	NS	9,6	2,3	0,50
RR	15,8	2,5	1,21	FM	14,3	1,6	7,45**
OI	17,5	0,8	17,94**				

Taxometrické koeficienty

A1 - B4	A2 - B3	A3 - B2	A4 - B1	C1 - D4	C2 - D3	C3 - D2	C4 - D1
0,29	0,35	0,18	0,25	-0,12	-0,06	-0,22	-0,16

Zdroj: Vlastní výzkum